

1. BOUWHISTORISCHE NOTA MET HET OOG OP HERBESTEMMING

INHOUD

1. Inleiding

1.1. Doelstelling en methode van het onderzoek

1.2. Algemene beschrijving van de pastorie

- 1.2.1. Situering
- 1.2.2. Algemene beschrijving.

1.3. Historische schets

- 1.3.1. Premonstratenzer pastorieën.
- 1.3.2. De pastorie van Meuzegem.

2. Archivalische bronnen over de pastorie van Meuzegem

2.1. Geschreven bronnen.

- 2.1.1. Gegevens verzameld uit de historiek van de achtereenvolgende pastoors voor de periode 16^e tot 19^e eeuw.
- 2.1.2. Onderzoek van de notulen van de gemeenteraden van Wolvertem.

2.2. Afbeeldingen op kaarten en kadastrale plannen.

- 2.2.1. “ Het 4de Caertblath der Abdye Goeden ten deele getrocken uit de figuratie Caerte van Bruysegem, als andere gelegen onder Wolverthem en onder Meuseghem “ Caertboech Abdij van Grimbergen
- 2.2.2. Caartenboek van Wolvertem.
- 2.2.3. 3° en 4° caertbladt der abdijgoederen
- 2.2.4. Ferraris, Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden opgenomen op initiatief van Graaf De Ferraris, 1777.
- 2.2.5. Wegenkaart van ± 1830.
- 2.2.6. Atlas der Buurtwegen 1847.
- 2.2.7. Kaart van het Geografisch Militair Instituut.
- 2.2.8. Primitief Kadasterplan van 1866 met legger.
- 2.2.9. Kadastraal uittreksel 1971, blad 11.
- 2.2.10. Kadastraal uittreksel 1974, blad 8.

3. Extérieur

3.1. Sporenonderzoek

- 3.1.1. Inleiding
- 3.1.2. ZO-gevel (huidige voorgevel)
- 3.1.3. ZW-gevel (zijgevel links)
- 3.1.4. NW-gevel (huidige achtergevel)
- 3.1.5. NO-gevel (zijgevel rechts)

3.2. Funderingsonderzoek

3.3. Gebruikte mortels

3.4. Materiaal technisch en stratigrafisch onderzoek van de afwerklagen

4. Interieur

4.1. Plantypologie

- 4.1.1. Premonstratenzer pastorieën, algemeen.

4.1.2. De pastorie van Meuzegem.

4.2. Inventarisatie van het interieur

4.2.1. Inleiding

4.2.2. Vertrek 0.1.

4.2.3. Vertrek 0.2.

4.2.4. Vertrek 0.3.

4.2.5. Vertrek 0.4.

4.2.6. Vertrek 0.5.

4.2.7. Verdieping

4.2.8. Zolder

4.3. Stratigrafisch onderzoek van de afwerklagen

5. De dakkap

5.1. De dakvorm

5.2. De structuur

Besluit

Bijlagen

Bijlage 1. Notulen van de gemeenteraad van Wolvertem voor de jaren 1865 tot 1868.

Bijlage 2. Fotografische inventaris exterieur - Fase I – dd. 15.04.2009, geactualiseerd.

Bijlage 3. Tekeningen: gevels – Fase I – dd. 15.04.2009. (De plannen werden geactualiseerd en zijn opgenomen in Deel A.3. Opmetingsplannen.

Bijlage 4. Plaatsbezoek pastorie Meuzegem: 02.02.2010. (Studiebureau Monumentenzorg bvba)

Bijlage 5. Vergelijkend materiaal stookplaatsen.

Bijlage 6. Bijkomend bouwhistorisch onderzoek van de pastorie van Meuzegem, Studiebureau Monumentenzorg bvba, maart 2010.

1. Inleiding

1.1. Doelstelling en methode van het onderzoek.

Dit bouwhistorisch onderzoek werd uitgevoerd om de herbestemming van de pastorie van Meuzegem, aangepast aan de historische eigenheid van dit gebouw mogelijk te maken.

Door het opmeten, documenteren en interpreteren van het gebouw en de gebouwonderdelen werd gepoogd de bouwgeschiedenis te ontrafelen. Het inventariseren gebeurde in combinatie met archiefonderzoek.¹ De bevindingen werden vervolgens getoetst aan vergelijkingsmateriaal.

Dit dossier is tevens een verderzetting van het onderzoek dat werd gevoerd voor de opmaak van het restauratiedossier fase I. (dd.15.04.2009)

Voorliggende uitgebreide studie belicht meer gedetailleerd de studie van het interieur van de pastorie en is vervolledigd met het ontwerpvoorstel voor de nieuwe bestemming en de uitbreiding met een gemeenschapsruimte.

De oorspronkelijke studie van 03.12.2008 is gebaseerd op de bouwhistorische nota opgemaakt door Arch. Van Lembergen uit Opwijk (juni 2006) enerzijds en het Ontwerpcollectief Spectrum uit Hasselt (maart 2001).

Omdat er héél weinig geschreven of getekend materiaal beschikbaar is omtrent de pastorie, bestudeerde Arch. Van Lembergen de notulen omtrent de achtereenvolgende pastoors in de periode – 16e tot 19e eeuw in de hoop via die weg meer te vernemen omtrent de (ver)bouwwerken aan de pastorie. (Deze werden getoetst aan register nr.12 f°69 v° t.m. 80 v°, O.L.Vrouw Boodschap, Huwelijken 1632 – 1745)²

Hij onderzocht tevens de notulen van de gemeenteraden van Wolvertem voor de jaren 1865 tot 1868 en confronteerde zijn bevindingen met het standpunt van Ontwerpcollectief Spectrum uit Hasselt die de bouw van de pastorie in 1866 situeerde.

Het kaartmateriaal en kadastrale documenten werden verzameld door Arch. Van Lembergen en het Ontwerpcollectief Spectrum.

Er werd door Arch. Van Lembergen een beperkt funderingsonderzoek uitgevoerd waarvan het verslag hier werd opgenomen.

Bouwfysisch onderzoek van mortelstalen werd uitgevoerd aan de Universiteit van Gent waarvan het rapport is bijgevoegd.

In dit dossier is het onderzoek opgenomen van de verschillende afwerkingslagen uitgevoerd door het studiebureau Monumentenzorg bvba in maart 2010.

De stabiliteitsstudie gebeurde door Ir. Kris Brosens, TRI-Consult, waarvan verslag gevoegd bij fase I.

Het boek 'Geschiedenis van Wolvertem' van J. Lefèvre, L. Verhasselt en J. t'Kint (1987) bood een rijkdom aan achtergrondinformatie voor een beter begrip van de geschiedenis van de pastorie in Meuzegem.

Een exacte datering van de verschillende bouwperiodes blijft tot op vandaag zeer moeilijk alhoewel vergelijkend onderzoek met andere Norbertijner pastorieën een steeds duidelijker licht werpt op de bouwgeschiedenis van dit prachtige voorbeeld van plattelandsarchitectuur.

De nummering van de lokalen in deze studie gebeurde in wijzerszin, beginnend vooraan links van de voordeur.

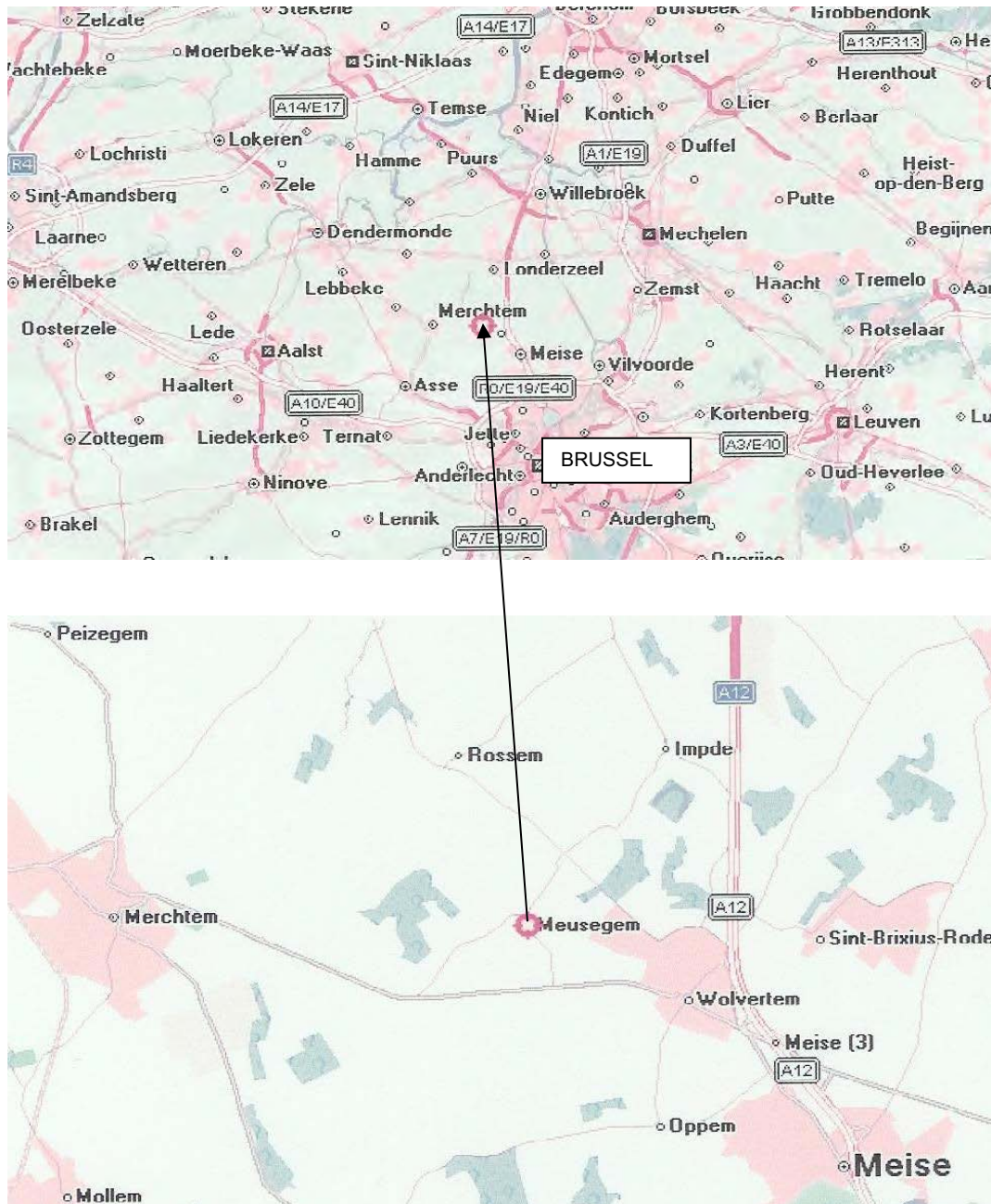
Gisèle Gantois
Architect MSc in Conservation
02 mei 2010

¹ D.i. de bouwhistorische methode, cf. Steenvert & van Tussenbroeck 2007,8.

² Meuzegem (Meuseghem, Meusegem, Mueseghem, O.L.Vrouw Boodschap, Huwelijken 1632 – 1745, register nr.12 f° 69 v° t.m. 80 v°. Bewerking Medard Moerenhout – Gens Flandria. Meuzegem-Reg-12_H-1632-1745.pdf(123 pagina's) Medard.moerenhout@telenet.be

1.2. Algemene beschrijving van de pastorie

1.2.1. Situering³

Afbeelding 1.

³ Routenet Routeplanner

1.2.2. Algemene beschrijving.

Er is reeds in **1537** sprake van een pastorie in Meuzegem. Er staat namelijk in de notules dat ze rond die tijd afbrandde.

De pastorie wordt een tweede maal door brand vernield, waarschijnlijk tijdens de godsdienstoorlogen. (± 1580 – 1600)

Het gebouw is vandaag een samenvoeging van classicistische en ‘traditionele’ stijlelementen, gedateerd **1733** in gevelstenen.

Het betreft een éénlaags dubbelhuis van 5 traveeën waarop een zadeldak met klokruitertje. In de voorgevel een driehoekig fronton waarin een dakvenster dat in de huidige vorm werd toegevoegd, vermoedelijk in 1733.

De pastorie is herhaaldelijk verbouwd met in de 18de eeuw (**1733**) een grondige “modernisering”, en vermoedelijk een tweede minder drastische verbouwing in de 19de eeuw (**1866**).

De voordeur, afgaande op haar omlijsting en het bovenlicht met interessante waaier, lijken achttiende-eeuws maar de bepleisterde papensteentjes met imitatie van kalkzandsteen kunnen ook wijzen op een 19de eeuwse verbouwing. Deze steentjes werden op verschillende plaatsen, ter hoogte van de verbouwingen teruggevonden. (o.a. in de stookplaatsen)

Het zou niet de eerste keer zijn dat men reeds in de 18e eeuw kruismonelen verwijdt en vensterbanken verlaagd. Dit laatste is hier op het eerste gezicht niet gebeurd, men heeft blauwe hardstenen vensterbanken aangebracht (al kan het hier om een vervanging uit de 19de eeuw gaan alhoewel er geen sporen zijn van een verbouwing ter hoogte van de plint.)

Het raamwerk is aangepast en gaat samen met de huidige luiken. In de kalkzandstenen omkadering van de verbouwde vensteropeningen zijn de duimen of **de restanten van vorige luiken nog aanwezig**. Het is duidelijk uit heel wat bouwsporen dat de situatie uit 1733 om een verbouwing, zij het drastische verbouwing, van een vroegere constructie gaat.

De bouwwijze met het kenmerkende baksteen-steen metselwerk, vormt zich langzaam aan in de 15de eeuw en is volledig gevormd omstreeks 1500. Zij wordt in de Lage Landen, in eigentijdse bronnen, de “manière van Brabant” genoemd, wat vermoedelijk verwijst naar de “nationaliteit” van de bekendste bouwmeestersfamilie of –consortium van de tijd: de Keldermansen uit het hertogdom Brabant (Rombout II Keldermans is “meester werckman vanden keyser” = architect van Karel V).

Deze bouwwijze is *de rigueur* voor de Bourgondisch-Habsburgse hofadel (kastelen en stadspaleizen) vanaf dat moment.

In de meeste handboeken vindt men deze prestigieuze (en dure) bouwwijze met baksteen en natuursteen terug als “**traditioneel**” (al was ze dat op dat moment nog zeker niet, misschien twee eeuwen later wel) of “**Renaissance**” (een etiket dat men beter spaarzaam gebruikt voor de op het Antieke geïnspireerde architectuur).

Het label “Vlaamse renaissance-stijl” kan dus beter niet gebruikt worden voor de eerste gebouwen in baksteen-steen architectuur.⁴

De oude kern van dit gebouw kan best reeds uit **1609** - datum waarop er in de archieven sprake is van de (wederop)bouw na brand - dateren, maar evengoed uit de 16e eeuw, dus van vóór de (herop)bouw in **1609**.

zoals de oudste delen van het hof van Margareta van Oostenrijk in Mechelen (nu justitiepaleis) of van het Arenbergkasteel in Leuven waarvan de Z-vleugel reeds voltooid was vóór 1519, volgens sommige documenten).⁵

We hebben echter tot hertoe geen brandsporen ontdekt, zodat we de benedengrens voorlopig op **1609** leggen.

Het is in elk geval een prestigieuze manier van bouwen, die evengoed voor een adellijke woonst wordt gebruikt (die krijgt meestal wel als extra statussymbool torens mee).

Deze bouwwijze is hier dus zeker in een vroeg stadium van zijn ontwikkeling te verantwoorden, gezien de bijzondere status van de bewoners.

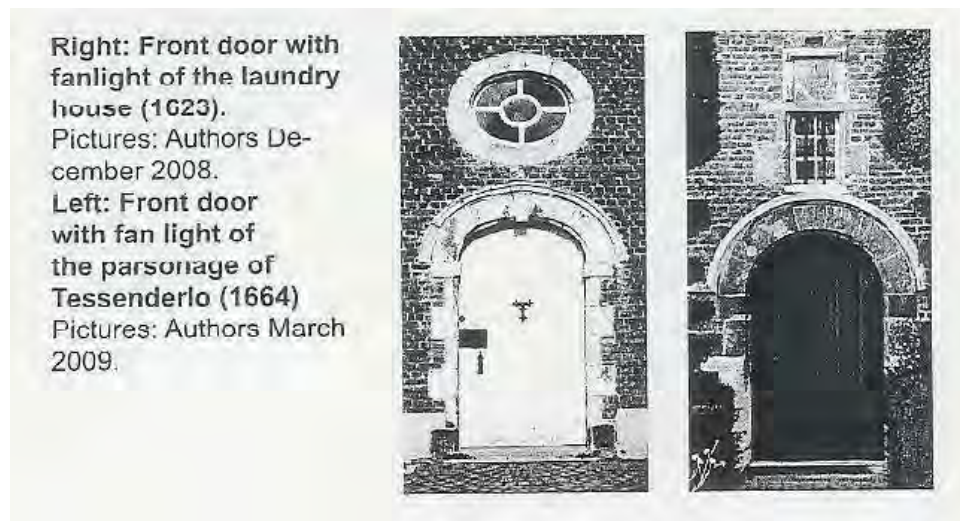
Wat de achterdeur betreft (rondboogopening), deze past bij de vroege zeventiende eeuw, (**1609**) zoals

⁴ Een interessante kijk op de architectuur van de Lage Landen in de 16de-17de eeuw, vindt men in het boek: De Jonge, K., K. Ottenheym, eds., *Unity and Discontinuity. Architectural Relations between the Southern and Northern Low Countries 1530-1700*, (Architectura Moderna, 5), Turnhout: Brepols, 2007. ISBN 978-2-503-51366-9

⁵ Deze bevindingen zijn ontstaan in gesprekken met Prof. K. De Jonge, KUL

ook de versierde ankers op de gelijkvloerse verdieping en de hoekkettingen, later verbouwd tot lisenen.

Het bovenlicht boven deze deur met waaier hoort waarschijnlijk bij de modernisering van de 18de eeuw. (1733)

Afbeeldingen van andere 17de eeuwse voordeuren met bovenlicht.⁶

Afbeelding 'achterdeur met bovenlicht'

⁶ uit Tom Coenegrachts, Jacqueline de Graauw, Maria Soledad Moscoso Cordero, *The parsonage of Wezemaal*, RLICC Master of Conservation of Monuments and Sites, K.U.Leuven, 2008-2009, p. 100

De symmetrie (deur in het midden – symmetrisch grondplan: gang in het midden) wijst eerder naar een zeventiende-eeuwse datering (1609) dan naar een vroegere, maar aangezien de binnenmuren niet staan ingebonden in de gevels is ook hier de exacte chronologie van de opeenvolgende bouwfases nog niet duidelijk.

Het is trouwens opmerkelijk dat het hoofdschema van het grondplan werkelijk perfect symmetrisch is opgebouwd, zowel wat voor- en achtergevel betreft als voor wat de deuropeningen in de zijgevels betreft. De aslijnen vormen een perfect kruis. Dit schema wordt niet gevolgd door de dwarse binnenmuren.

Zonder enige twijfel is dit een prachtig voorbeeld van een landhuisje met een zeer boeiende geschiedenis.

1.3. Historische schets

1.3.1. Premonstratenzer pastorieën

Vanaf het begin van de 17^e eeuw kon de Katholieke Kerk herstellen in de Zuidelijke Lage Landen na de troebelen van de 16^e eeuw waarbij de macht en de rijkdom van de katholieken sterk werden aangetast.

Kloosters zoals deze van Dielegem waren de eersten om na de oorlog van de nieuwe situatie gebruik te maken om hun verloren terrein terug te winnen. Grote restauratie- en bouwcampagnes aan abdijen werden aangevat. Omdat de Norbertijnen een belangrijke rol te vervullen hadden in de parochies werden al snel ook de pastorieën aangepakt, wellicht ook als een statement naar de wereld toe.

In de 17e eeuw en tot aan de Franse Revolutie werden tal van Norbertijner pastorieën gebouwd of heropgebouwd, dit gebeurde veelal in een zeer voorname stijl. (à la manière de Brabant), met een weldoordachte en vrij uniforme typologie.⁷ In het dorpslandschap vertegenwoordigen zij het ruime burgerhuis, ontleend aan de stedelijke wooncultuur.⁸

Bij vele van de nog bestaande pastorieën treft men verschillende bijgebouwen aan zoals een bakhuis, stallingen, brouwerij, (tienden)schuur en bergruimten. Voor wat betreft de pastorie van Meuzegem zijn geen overblijfselen van deze bijgebouwen, alhoewel er melding van wordt gemaakt in de geschreven bronnen en er aanwijzingen zijn op oude kaarten.

Vóór de pastoorswoning werd in vele gevallen een siertuin aangelegd. Bij elke 18de eeuwse pastorie behoorde ook een groente- en kruidentuin en meestal ook een wijnstok aan de muur.⁹

Voor het bouwen van pastorieën werden doorgaans contracten afgesloten met aannemers, metselaars en timmerlieden uit de streek. Jammer genoeg zijn er voor wat betreft de pastorie van Meuzegem geen bouwrekeningen teruggevonden.

Nog bestaande Norbertijner pastorijen gebouwd tussen 1609 en 1793.

De typologie van deze pastorie is sterk gelijkend op deze van andere Norbertijnerpastorieën.

Volgende zijn de nog bestaande Norbertijner pastorijen gebouwd tussen 1609 en 1793.¹⁰

Deze lijst is nog onvolledig en zal worden aangevuld in het kader van een doorgedreven studie.¹¹

Verbonden aan de abdij van Dielegem:

Meuzegem	1609 – 1733 – 1866
Denderleeuw	verbouwd in 1783
Nederoeverheembeek	
Wolvertem	1639
Ramsdonk	1639
Nieuwenrode	?
Rossem	1767
Jette	

Verbonden aan de abdij van Averbode

Wezemaal	1624
Rummen	1630, heropgebouwd in 1723
Koersel	1655
Tessengerlo	1664
Rotselaar	1671
Oostham	1680
Vorst-Kempen	1690
Testelt	1709

⁷ Dit blijkt ook uit de studie van Tom Coenegrachts, Jacqueline de Graauw, Maria Soledad Moscoso Cordero, *The parsonage of Wezemaal*, RLICC Master of Conservation of Monuments and Sites, K.U.Leuven, 2008-2009, waarbij zij voornamelijk de pastorijen bestudeerden verbonden aan de abdij van Averbode.

⁸ J. Gerits (1983) *De Brabantse dorpspastorieën, Parels van 18de eeuwse plattelandsarchitectuur*, Openbaar kunstbezit in Vlaanderen 21, 148-151.

⁹ Idem

¹⁰ Gerits (s.d.): 1-16 *Zwervend langs Averbodes bouwkundig erfgoed, Averbode*. Uit de bibliografie van Tom Coenegrachts, Jacqueline de Graauw, Maria Soledad Moscoso Cordero, *The parsonage of Wezemaal*, RLICC Master of Conservation of Monuments and Sites, K.U.Leuven, 2008-2009

¹¹ In voorbereiding: doctoraat 'De bouwpolitiek van de Norbertijnen in de 17e en 18e eeuw, meer bepaald voor wat de pastorieën betreft.' KUL, Gisèle Gantois

Kozen	1718
Eindhout	1720
Brustem	1721
Opitter	1726
Batheers	1728
Zolder	1744
Messelbroek	1754-1756
Opglabbeek	1513, 1682, 1691, 1766-1768 ¹²
Zutendaal	heropgebouwd in 1793

Verbonden aan de abdij van Park	
Wakkerzeel	1758
Lubbeek	1757
Heverlee	1757

Verbonden aan de abdij van Tongerlo	
Roosendaal	1762

Verbonden aan de abdij van Heylisse	
Tielt	1741

Verbonden aan de abdij van Grimbergen
(aan te vullen)

1.3.2. De pastorie van Meuzegem

Meuzegem is een straatdorp. De bebouwing strekt zich uit langs de weg die het dichtst bij de kerk gelegen is.

Meuzegem is ontstaan als wijk van Wolvertem en ligt aan een westelijke bijbeek van de Molenbeek, de Meuzegembeek (of Valbeek) en is een voorbeeld van een hofsysteem, ontstaan uit een grote vrije Frankische landbouwuitbating, waarrond zich geleidelijk kleinere eenheden ontwikkelden, maar ondergeschikt en afhankelijk van de grote boer.

De eerste kerk van Meuzegem werd einde 8^e, begin 9^e eeuw opgericht door eigenaars van een grote hoeve en moet in oorsprong als "hofkerk" (eigen- of villa-kerk) aanzien worden. De hofkerk lag in de nabijheid van het Hof te Meuzegem zodat de heer zich niet te ver hoefde te verplaatsen.

De moederparochies in Brabant werden gesticht in de periode 730-788. **Ossel** werd de moederkerk van de Wolvertemse parochies.

De parochies van Wolvertem, Wolvertem-centrum, Meuzegem, Imde en Rossem waren reeds vroeg na hun stichting onafhankelijk van de moederkerk en vanaf het begin waren de verschillende parochies Meuzegem, Imde en Rossem onafhankelijke en zelfstandige kerken ten opzichte van Wolvertem-centrum en evenwaardig eraan. Later (14^e eeuw) werden de parochies Rossem en Imde bediend door respectievelijk de pastoor van Wolvertem-centrum en Meuzegem.¹³

Zij werden elk afzonderlijk aan de toenmalige abdij van Dielegem te Jette geschonken.

Meuzegem het eerst, reeds in 1112. In een bevestigingsbrief van **1112**, verleend door **bisschop van Kamerijk, Odo** ter gelegenheid van nieuwe schenkingen van goederen door Onolfus van Wolvertem, wordt deze laatste uitdrukkelijk de stichter van de abdij genoemd (1095). In hetzelfde document schenkt de bisschop, op aanvraag van abt Walthelmus, de kerk van Meuzegem aan de abdij.¹⁴

(De naam 'Meuzegem' komt voor het eerst voor in een oorkonde van de **abdij van Dielegem** uit **1112** onder de vorm 'MOSENGHEM'. De woordafleiding is als volgt: MUSO-INGA-HEIM, woonplaats van de lieden van MUSO. Muso is een Germaanse persoonsnaam.)

De overdracht van deze kerken aan de abdij van Dielegem had tot gevolg dat van die tijd tot aan de Franse Revolutie alle parochies van Wolvertem bediend werden door de **Witheren van Dielegem**. Zo ook zijn meerdere pastoors vanuit Dielegem afgevaardigd naar Meuzegem.

De pastoors te Wolvertem, ook Meuzegem, waren doorgaans van de voornaamste kloosterlingen van de abdij, meerdere oud-pastoors van Meuzegem en Wolvertem-centrum brachten het later tot de waardigheid van prelaat in hun abdij.

Dit kan tevens de verantwoording zijn waarom deze toch wel kleine parochie over een zo grote en

¹² Informatie aangereikt door Caroline Vandegheuchte, Studiebureau Monumentenzorg.

¹³ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem*, Affligem, 1978, p. 291-292 (gebaseerd op de decanale visitaties, bewaard in het aartsbisdommelijk archief te Mechelen) & de historische studie van architect Van Lembergen

¹⁴ idem

voornamen pastorie beschikte waar regelmatig andere monniken verbleven, dit kan het grote aantal kamers op de verdieping verklaren.

De pastorie heeft tweemaal gebrand.

De eerste brand werd per ongeluk veroorzaakt door werklieden, ingevolge welke werken is niet gekend. Volgens de kronieken kort na de brand werd het gebouw spoedig weer opgetrokken en bemeubeld door **Pastoor van Caudenberghe**.

Dit gebeurt vóór **1574** want dan is de pastoor in kwestie reeds prelaat van de toenmalige abdij van Dielegem geworden.

Weinig jaren later is opnieuw brand oorzaak van verwoesting. Ditmaal tengevolge van de revolutie in de 16^e eeuw. De toenmalige pastoor Van Wassenhove was niet in de mogelijkheid de pastorie snel weer op te bouwen, daarom nam hij zijn intrek in de kerk.

Het zal zijn opvolger zijn, **pastoor Booms**, die in **1609** het gebouw laat her(op?)bouwen.

Deze pastoor moet over voldoende fondsen beschikt hebben want in een verslag schrijft de deken dat er geen rente op het huis was blijven staan. De waarde werd destijds op 300 gulden geschat.

In het jaarverslag (1683) van de parochie wordt vermeld dat het gebouw oud geworden was maar nog in goede staat verkeerde.¹⁵ De aanwezigheid van een omliggende tuin is eveneens vermeld.

Vijftig jaar later vermeldt het verslag van 1733 dat de pastorie werd afgebroken om plaats te maken voor een nieuw gebouw. De huidige pastorie is 1733 gedateerd in de voorgevel.¹⁶ Eerder dan om een totale afbraak gaat het hier wellicht om een zeer grondige verbouwing met behoud van de hoofdconstructie. Er werd waarschijnlijk gebruik gemaakt van de oude gevels, kelders en houten structuur van het gebouw en dak uit 1609.

De pastorie is vermoedelijk (opnieuw) verbouwd in **1866**.

De meeste binnenmuren zijn niet ingebonden in de gevels, de stenen zijn verschillend en liggen in een andere laagdikte. Het is voornamelijk onduidelijk wanneer deze verbouwing van het interieur plaatsvond en of dit in meerdere bouwfases gebeurde.

Omtrent de bouwdatum van de huidige pastorie liggen de meningen bijgevolg danig uiteen.

We onthouden uit de geschreven bronnen 3 belangrijke data: **1609, 1733 en 1866**. Via onderzoek van verschillende andere belangrijke bronnen proberen wij hierover meer inzicht te verkrijgen. Het bouwhistorisch verslag geeft verdere aanwijzingen in verband met aanpassingen in de gevels, zo onder meer het opbouwen van de puntgevels samen met een vermoedelijke wijziging van de dakvorm van schilddak naar een zadeldak, het verbouwen van de vensteropeningen en de planopbouw binnenverdeling. Het interieur zelf met de binnendecoraties komt meer gedetailleerd aan bod.

Afbeelding 2¹⁷: de pastorie in 1978. (voorgevel met tuin)

¹⁵ ibidem

¹⁶ ibidem

¹⁷ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem, Affligem*, 1978, p. 289

2. Archivalische bronnen over de pastorie van Meuzegem

2.1. Geschreven bronnen.

2.1.1. Gegevens verzameld uit de historiek van de achtereenvolgende pastoors voor de periode 16e tot 19e eeuw.^{18, 19}

Op enkele uitzonderingen na waren alle pastoors Norbertijnen, uitgezonden door de abdij van Dielegem. Eén van de hoofddoeleinden van de orde van Sint-Norbertus was de parochiedienst in de landelijke streken helpen verzekeren.

Vanaf **Karel V** (1500-1558) werd door de Heilige Stoel het voorrecht geschonken aan de vorsten der Nederlanden de abten te benoemen. Verschillende pastoors van Wolvertem-centrum en Meuzegem werden met die waardigheid bekleed.

16^e eeuw

- 1526 – 1531: Joannes de Tuegele
- Hij was tevens beheerder van de goederen van de **familie de Merode**, heren van Wolvertem. Hij werd in **1537** de 36^e abt van de abdij van Dielegem. Rond die tijd brandde de pastorie af.
- (De jongste zoon van Jan III van Merode (1496-1551), heer van Westerlo etc. en kamerheer van **Karel V**, was Richard van Merode. Aan zijn zoon Hendrik van Merode, heer van Imde, stond Filips II, koning van Spanje, (enige zoon van Karel V, 1527-1598) een deel van zijn heerlijke rechten over Wolvertem-centrum, Rossem en Meuzegem af in 1560)

Afbeelding 3²⁰

¹⁸ ibidem

¹⁹ Meuzegem (Meuseghem, Meusegem, Mueseghem, O.L.Vrouw Boodschap, Huwelijken 1632 – 1745, register nr.12 f° 69 v° t.M. 80 v°. Bewerking Medard Moerenhout – Gens Flandria. Meuzegem-Reg-12_H-1632-1745.pdf(123 pagina's)

Medard.moerenhout@telenet.be

²⁰ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L.,J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem, Affligem*, 1978, p. 348

- 1559 – 1565: Livinus van Coudenbergh (van Cauwenbergh)
- Hij werd geboren te Brussel uit een patriciërsfamilie op de Koudenberg, overleed op 2 augustus 1603 en is in het koor van de abdijkerk begraven. Hij liet de pastorie heropbouwen. Vermits hij in **1574** de 39^e abt van de abdij van Dielegem wordt, dateert de wederopbouw van vóór 1574.
- De pastorie werd een tweede maal door brand vernield, waarschijnlijk tijdens de godsdienstoorlogen. (± 1580 – 1600)
- 1574 – 1587: onbekend
- Voor deze periode werd geen naam teruggevonden.
- 1587 – 1590: Joannes Van den Bosch
- Was gedurende 7 jaar supprior van de abdij en 3 jaar lang pastoor in Meuzegem.
-

17^e eeuw

- 1590 – 1601: Joannes Wassenhoven (Jan Van Wassenhove, volgens andere geschriften)
- Provisor van Dielegem, daarna pastoor van Meuzegem. Hij wordt meermaals aangehaald in geschriften. In het verslag van de deken van 1596 staat te lezen: ‘Hij woonde in de kerk, zonder meid, omdat zijn **pastorie vernield** was (door brand tijdens de revolutie van de 16^e eeuw).
- In het verslag van het kerkbezoek van de deken in 1598 lezen we ‘op bevel van E.H. Deken moet de pastoor binnen de veertien dagen de kerkvensters dichtmaken, ofwel ze van ruiten voorzien, ‘zoniet mocht er in de kerk geen dienst meer gedaan worden.

Onder het bewind van Albrecht en Isabella (1598-1621), o.a. dankzij het Twaalfjarig bestand dat zij afsloten, is er voldoende stabiliteit om het land in staat te stellen zijn kerken te herstellen.

- 1602 – 1604: Gerardus De Smeth
Supprior van 1599 en daarna pastoor van Meuzegem.
- 1604 – 1616:
Johannes Booms
- Hij liet de pastorie **herbouwen** in 1609. De toenmalige deken schrijft dat er helemaal geen rente op het huis was blijven staan. Het gebouw wordt geschat op 300 gulden.
- 1616 – 1632:
Bartholomaeus Van der Perre
- Supprior van de abdij van Dielegem en later pastoor.
- 1632 – 1648:
Martinus van Vianen
- Eerst supprior en daarna van 28 april 1632 tot zijn dood op 2 februari 1648.
- 1648 – 1665:
Gerardus Vranckx
- Supprior van de abdij van Dielegem, later pastoor.
- Onder zijn pastoraat brak de pest uit.
- 1665 – 1669:
Blasius Cuvelier, alias De Cuyper (archief Aartsbisdom)
- Gedurende 8 jaar was hij circator, supprior en novicenmeester, later pastoor van Meuzegem. Hij overleed aan de pest en werd te Meuzegem begraven.
- 1669 – 1678:
Justus Buyckx
- Hij was supprior in de abdij. Zijn naam staat op een monstrans van 1671 in de kerk van Imde die hij schonk aan de kerken van Meuzegem en Imde (enkel die in Imde bleef bewaard) als dank omdat hij van de pest genas.
- 1678 – 1682:

Guiliemus Coppens

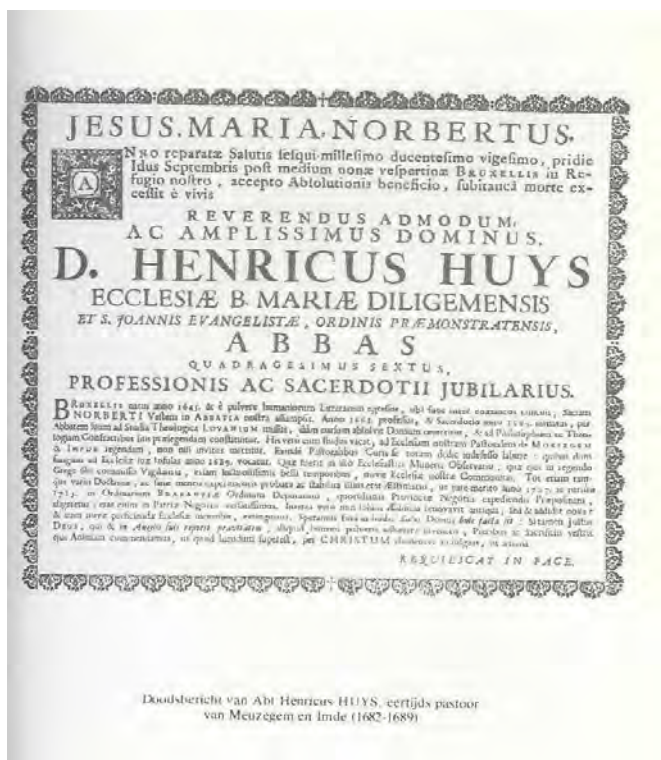
1682:

Michel Van Nuffel, desservitator na de dood van pastoor Coppens, tot aan de komst van de nieuwe pastoor Huys.

- 1682 – 1689:

Henricus Huys

- Studeerde theologie te Leuven en werd leraar in filosofie en theologie. Hij werd de 46^e abt van de abdij van Dielegem. Later werd hij benoemd tot eerste afgevaardigde van de Clerus bij de Staten van Brabant.

Afbeelding 4²¹

- In **1683** wordt vermeld dat **het gebouw van 1609 oud geworden was maar nog in goede toestand verkeerde, er was ook sprake van een tuin er omheen.**
- De kaart van Jan Van Acolÿen (1699) toont de opstelling van de pastorie (met klokkertje?) met twee andere gebouwen aan de straatkant waarvan één haaks tov de pastorie en één evenwijdig aan de pastorie. Het is een rechthoekig gebouw. (reeds een dubbelhuis?)

18e eeuw

- 1689 – 1705:

Franciscus Geldens

- In 1690 is er een aantekening over pastoor Geldens: 'Hij predikte altijd, behalve in oorlogstijd en dat deden ook de andere pastoors', wat wijst op de woelige tijden.

- 1706 – 1718:

Petrus Bedeth

Het verslag van de deken uit 1707 vermeldt dat de kerk oud en arm was. De Franse soldaten die na hun nederlaag het land verlieten, hadden het gebouw zwaar beschadigd.

De kaarten van 1717 en 1718 tonen voor wat betreft de pastorie en bijgebouw(en) de zelfde opstelling als deze van Jan Van Acolÿen in 1699.

²¹ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem*, Affligem, 1978, p. 348

- 1718 – 1745:
Joannes Baptista Provoost
- *In 1720 bestatigde de visitor dat de kerk wel in orde was maar vuil.*
- *In het verslag van 1739 staat geschreven dat de kerk zindelijk was. Er was een nieuw hoofdaltaar met een nieuw tabernakel. (uit de verslagen blijkt ook dat het niet altijd duidelijk was wie voor welke kosten diende op te draaien: de abt van Dielegem of de drossaard (bestuursambtenaar))*
-
- Joannes Baptista Provoost was reeds 20 jaar prior in de abdij van Dielegem geweest toen hij pastoor werd van Meuzegem.
- **Onder zijn bestuur werd de, voor deze kleine parochie, respectabele pastorij ge- of verbouwd in 1733. Dit gebouw komt wellicht overeen met het gebouw dat er vandaag nog staat.**
- **Pastoor Provoost vermeldt in 1743 dat het gebouw van 1609 afgebroken werd om in 1733 plaats te maken voor een nieuw gebouw.²² Een gedateerde gevelsteen geeft eveneens dit jaartal aan.**
Gezien zijn vorige functie beschikte hij over de nodige fondsen. Meuzegem was tevens een buitenresidentie voor de monniken.

Afbeelding 5: foto voorgevel en tuin, 2006

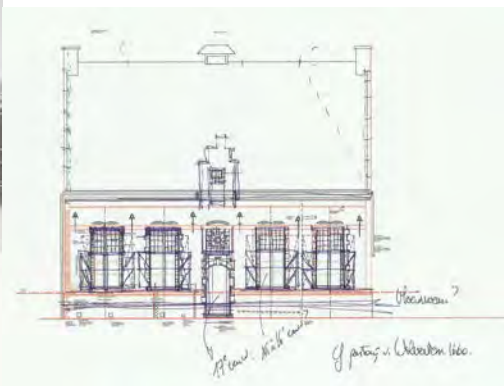
²² Deze notitie werd overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen. Dit valt niet te rijmen met de bevindingen ter plaatse, ivm de reeds vroeg verbouwde vensteropeningen, het (her)opmettelen van de puntgevels en de vermoedelijk gewijzigde dakvorm. Zie ook de inleiding.

Vergelijking met de pastorie van Wolvertem (1660) en de pastorie van Ramsdonk. (1639)

Het «Hôtel St. Martin» in het centrum van Wolvertem, naar oude afdrukkaart

Afbeelding 6a²³

Afbeelding 7²⁴: interpretatieschets Meuzegem (achtergevel)

Afbeelding 6b²⁵: pastorie van Ramsdonk, 1639

- In Wolvertem-centrum dateert de pastorie van **1660**, gebouwd in wat we gemakshalve baksteen-kalkzandsteen architectuur zullen noemen. Het gebouw heeft 2 bouwlagen en een zadeldak, de deur centraal en de moneelramen 2 aan 2 aan beide zijden van de deur. Men kan zich de pastorie van Meuzegem voorstellen, op dezelfde manier opgebouwd maar met één bouwlaag. De plint en de hoekkettingen herinneren aan de pastorie van Wolvertem. De kruisvensters werden later verbouwd (in de 18de of 19de eeuw).
- De mogelijkheid bestaat dus dat Meuzegem reeds in 1609 een pastorie had in deze zelfde bouwstijl, dat in 1733 een grondige verbouwing plaatsvond met toevoeging van de verdieping met kamers en fronton met datering, en dat in de 19^e eeuw nog een grondige verbouwing plaatsvond.
- De kaleilaag op de gevels dateert waarschijnlijk ook van latere datum (vanaf 1733) om de verschillende verbouwingen te camoufleren. Oorspronkelijk was het metselwerk wellicht niet bepleisterd.

- 1745 – 1748:

Herman Servaes

In het Rijksarchief bewaart men zijn 'Notitieboek van de Pastories van Meusegem en Impde' dat in 1956 gepubliceerd werd door pastoor Verhasselt. De opvolgers van Servaes voegden hieraan nog nota's toe.

Uit dit notitieboek blijkt dat de pastoors behoorlijke inkomsten hadden. Behalve deze eigen aan het ambt hadden zij andere inkomsten die niet moesten verklaard worden,

²³ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem*, Affligem, 1978, p. 426

²⁴ Bewerking van de NW-gevel (achtergevel). Eigen tekening

²⁵ *Bouwen door de eeuwen heen*, 2n Vlaams Brabant, Halle-Vilvoorde, Snoeck-Ducaju en Zoon n.v., uitgeverij te Gent, p.520

zo o.m. de offergiften en het misstipendium.

De tiendekaarten van de abdij van Dielegem te Wolvertem van de jaren 1747-48 (7/nr 3062), bevestigen dat de tienden van Wolvertem-centrum en Rossem bijna volledig in handen van Dielegem waren. Alleen de parochie Meuzegem behield haar tienden, de O.L.V.-tienden, en deze van Imde. Ze werden door de pastoor geïnd.

Hij kreeg van Mechelen de toelating om de mis op te dragen in de pastorie. Het is niet duidelijk of het om de pastorie van Meuzegem dan wel om die van Wolvertem gaat. Hij was dan reeds pastoor van Wolvertem-centrum. De aanwezigheid van een huiskapel behoort dus tot de mogelijkheden.

In 1767 werd de pastorij van Rossem gebouwd onder pastoor Stoefs. Hiervoor was druk overleg nodig met pastoor Servaes.

- 1748 – 1771:
Jan-Baptist Van den Daele
- Hij studeerde eerst wijsbegeerte en behaalde het baccalaureaat in de godgeleerdheid te Leuven, was cellarius in de abdij. In 1748 desservitor te Meuzegem en vanaf januari 1749 pastoor.
- Hij liet meerdere belangrijke bouwwerken uitvoeren in de abdij en elders. In 1771 werd hij verkozen tot 50ste abt van Dielegem.
- In de vloer van de doopkapel van Meuzegem ligt een grafsteen met opschrift: 'D.O.M. Memorie van Joannes Baptist – van den Daele - pastoor dezer parochie – ten tijde van jaeren – R.I.P.'
- Zijn naam staat op de klok die door de prins van Turn en Tassis in 1768 aan de kerk van Imde werd geschonken.

Behalve de pastorij bezat deze pastoor nog een schuur te Meuzegem, waarvan het strodak vernieuwd werd in 1757. Datzelfde jaar deed hij ook herstellingen aan zijn stal. In 1758 liet hij een houten wagenhuis optrekken voor 220 gulden, want hij had een nieuwe berline (koets) gekocht voor 147 gulden en twee paarden voor 215 gulden 16 stuivers.²⁶

E. H. Van den Daele had een meid in dienst met een vergoeding, benevens kost en inwoon, van 28 gulden per jaar en een halve patakon met Nieuwjaar. Eveneens had hij een knecht met een vergoeding van 20 gulden per jaar. Alle dagen kreeg hij 3 potten bier, behalve op zon- en feestdagen, dan was zijn rantsoen beperkt tot twee potten.

De pastoor inde destijds zelf de tienden op de granen, het hout, het vlees en andere kleine opbrengsten. Hij verpachtte de inning van al deze tienden die jaarlijks 1.106 gulden opbrachten. Hij had eveneens recht op een kleine rente, die een hoeve van de commanderie van Pitzemburg bezwaarde.

Dit verklaart de aanwezigheid op het domein van de pastorij van een tiendeschuur en geeft meer informatie i.v.m. de interpretatie van de kadasterplannen.

Het was pas in de helft van de 18^e eeuw dat de pastoor van Meuzegem een helper kreeg.

1748 - 1750:
Hieronymus De Baere, onderpastoor

²⁶ Algemeen Rijksarchief Brussel. Notitieboek van pastoor Servaes.

Wapenschild van Abt
Jan Baptist van Daelen, eertijds pastoor van Meuzegem (1749-1771)

Afbeelding 8²⁷

- 1771 – 1774:
Corneel Nauwens
- Hij was meer dan 25 jaar prior en werd op latere leeftijd pastoor van Meuzegem.
- 1764-1775:
Hendrik Sebastiaan Sonnemans, onderpastoor.
- 1775 – 1794:
Benedictus Johannes Darthé
- Hij was eerst supprior en provisor van zijn abdij en werd later pastoor van Meuzegem.

²⁷ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem, Affligem*, 1978, p. 352

19e eeuw²⁸

- 1794 – 1803:
Michel Herman
- Hij was eerst supprior. Sinds 1794 was hij desservitor en in 1795 werd hij pastoor van Meuzegem - Imde. Zijn financiële toestand was moeilijk sinds de tienden waren afgeschaft.

Ter herinnering: in 1798 vindt de Boerenkrijg plaats als reactie op de verplichte legerdienst onder Napoleon en de godsdienstige repressie met als weerwraak daarop de godsdienstvervolgung. Daarop werden de priesters tot grootste vijanden van Frankrijk uitgeroepen. Ook pastoor Michel en zijn onderpastoor Nicolaas van Egeren komen op de lijst van vogelvrij verklaarde priesters te staan.

Om aan de vervolging te weerstaan verstopten de priesters zich. De pastoor van Meuzegem was, verkleed als werkmans, verborgen in de hoeve van de familie Huysegoms, op 200 meter van de pastorie – Wijk E nr 114.

Na de Franse Revolutie (1789-1799) verdwijnen de pastoors van Meuzegem een tijd. (Franse overheersing van 1794 tot 1814)

De pastoors van Imde worden titelvoerend pastoor van Meuzegem, soms is er een onderpastoor te Meuzegem. Zoals reeds vermeld, zijn veel pastoors, tot de Franse Revolutie, monniken van de abdij van Dielegem. Zij hadden er vaak een belangrijke functie. Vanaf de middeleeuwen was de abt van Dielegem de beschermheer van de vier kerken van Wolvertem. (Wolvertem-centrum, Meuzegem, Imde en Rossem). Dit toont de verbondenheid van de pastorij van Meuzegem met de abdij en de bijzondere functie die het gebouw had naast die van pastorij en verklaart de uitzonderlijke status van dit gebouw in deze kleine parochie.

Het concordaat van Napoleon maakte een einde aan deze bijzondere band. De wet van 1 september 1797 hief al de kloosters, abdijen en kapittels op, in de negen departementen.

Ten tijde van de Franse Revolutie werd een inboedel opgemaakt van de kerk van Meuzegem. Meusegem 28 brumaire jaar VI. Daarin lezen we het volgende in verband met de pastorij:

‘ – item een pastoreel huys van 1 stegie, de grond bestaet salvo justo in 150 roeden waer aen den pastoor uit zijn borse verbouwt heeft de somme van 450 gulden Brabants. Aldus geïnventariseert bij ons commissarissen ten dezen onderteekent’ (50/p. 129 – C. 22) p. 435 in het boek.
Alles werd verkocht, behalve de pastorie en (waarschijnlijk) het orgel uit de kerk.

- 1803 – 1807:
Isaac Reyers

In 1803 werd slechts één ‘hulp priester’ erkend voor de drie wijken: Rossum, Imde en Meuzegem met standplaats te Rossem. De kerk van Meuzegem had in die tijd geen wettelijk statuut. Het kerkelijk gezag benoemde nochtans twee priesters voor Imde en Meuzegem als ‘dienstdoende hulp priesters’, na van de inwoners een schriftelijke belofte te hebben ontvangen dat zij voor hun levensonderhoud zouden instaan. De wijk van Meuzegem had tot dusver geen erkende bidplaats. Daarom werd door de inwoners van Meuzegem naar het aartsbisdom (van Mechelen) een petitie gestuurd op 25 november 1811 langs het municipaal bestuur van Wolvertem om, om hun kerk als ‘bidplaats’ te willen erkennen.

De peter van de klok, gegoten 1805, was A. De Cock, toenmalig meyer van Meuzegem.

²⁸ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem*, Affligem, 1978, p. 291-292 (gebaseerd op de decanale visitaties, bewaard in het aartsbischooppelijk archief te Mechelen) & de historische studie van architect Van Lembergen en eigen aanvullingen en interpretaties.

Tot voor de Franse bezetting was Meuzegem een wijk van Wolvertem. In 1795 werden de kleine gemeenten verenigd in kantons. Het departement van de Dijle werd in 30 kantons verdeeld. Nummer 5 was Merchtem en bevatte o.a. Meuzegem. Meuzegem was een onafhankelijke gemeente van 1797 tot 1811. In 1811 werden Meuzegem en Rossem-Imde één gemeente met Wolvertem-centrum. (departement Dijle)

- 1807 – 1814:
Johannes Reyers

In de begroting van 1813 staat 250 Fr vermeldt als toelage aan de Kerkfabriek, die met een tekort sloot. Er was in die tijd maar één kerkfabriek, namelijk deze van Wolvertem-St.-Laurentius, die ook de kerkelijke goederen van Imde, Rossem en Meuzegem beheerde.

- 1814 – 1818:
Kanunnik Jacobus-Antonius Willebeeck
Medepastoor was J.B. Tielens

In 1815 scheuren de Nederlanden zich af van Frankrijk.

-?:
Gerard Van Eggeren

- ? – 1836:
Petrus Leopoldus Troismarie

Laatste Norbertijner-pastoor uit de vermaarde, maar met de Franse Revolutie vernielde, Abdij van Dielegem. Hij liet twee nieuwe klokken gieten voor zijn parochiekerk, klokken die met de Franse Revolutie vernietigd waren.

De kerk van Meuzegem werd samen met deze van Imde in 1834 officieel erkend met de rang van 'kapel' en bekwam een eigen kerkfabriek. In 1842 werden de 3 dorpen Meuzegem, Imde en Rossem onafhankelijke parochiën verklaard.

De Atlas der Buurtwegen (1847) toont de opstelling van de toenmalige pastorie met annexen waarmee het door een ommuring één geheel vormde. Aan de straat staat nog een gebouw (tiendenschuur?).

- 1848 – 1876:
P.J. De Pauw
Hij was pastoor bij de verbouwing van de huidige kerk in **1863**.

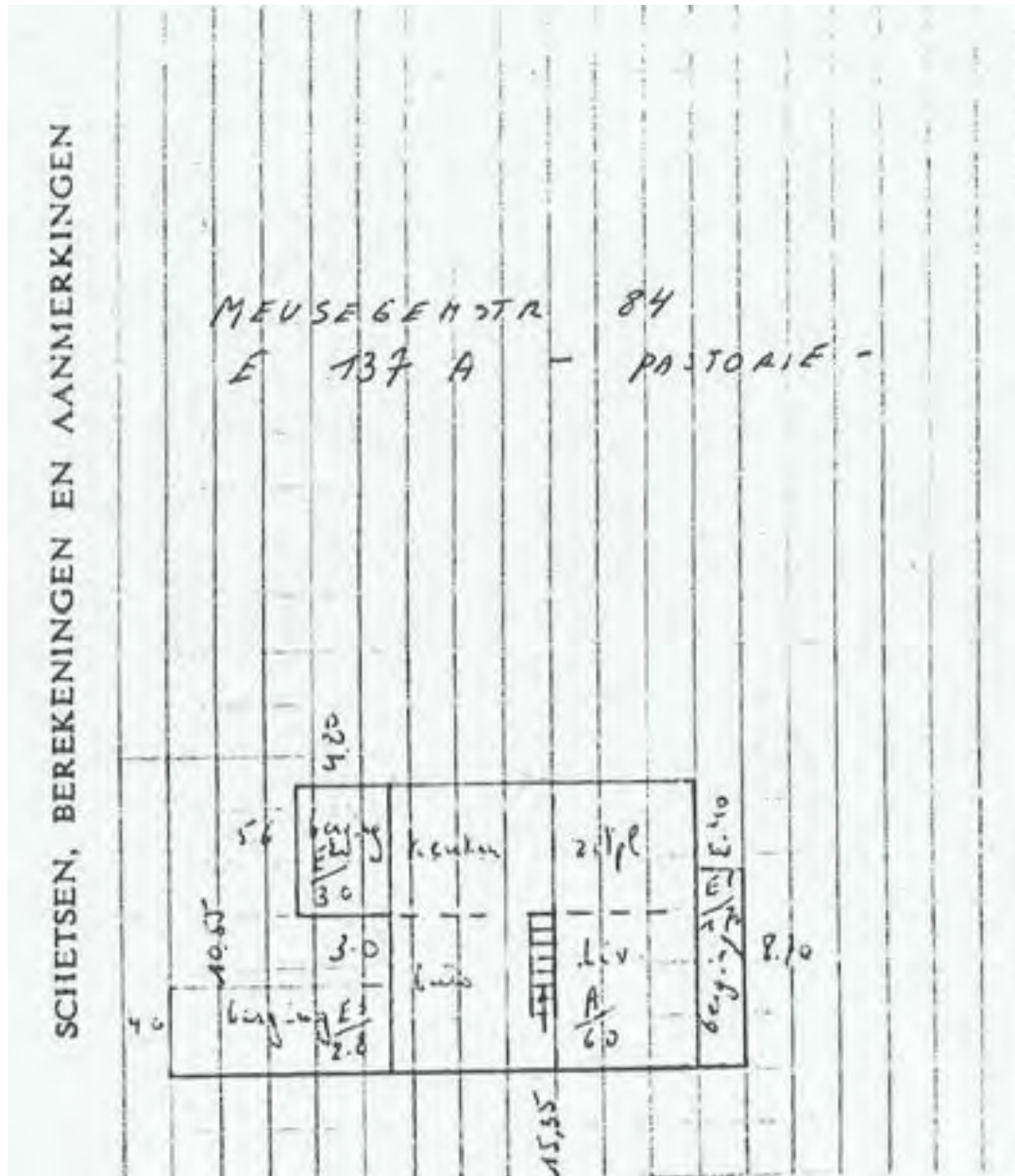
De kerk van Meuzegem (foto A.C.L. Brussel)

Afbeelding 9²⁹

²⁹ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem*, Affligem, 1978

Uit de 19^e eeuw is geen enkele notitie bekend omtrent een ingrijpende verbouwing van de pastorie in 1866.

Een in 1971 hertekende schets van vóór 1850 toont de pastorij met andere aanbouwen en een andere indeling van het interieur.

Afbeelding 10³⁰

³⁰ Overgenomen uit de historische nota van Arch. Van Lembergen. Merk op: de dwarse gang staat niet aangeduid, de trap bevindt zich in de inkomhal, de aanbouwen zijn verschillend van de aanbouwen die recent werden afgebroken.

20^e eeuw

Volledigheidshalve vermelden we hierna nog de volgende pastoors.

- 1876 – 1915:

K.L. Schuermans

Ten tijde van deze pastoor had de tuin wellicht een totaal ander uitzicht. De pastoor kweekte zelf geneeskrachtige kruiden en stelde deze ter beschikking van zieke parochianen. (zijn bijnaam was 'groenendoktor') De laatste jaren van zijn leven was hij zelf ziekelijk en kreeg hij een coadjutor in de persoon van J.D. Delestré, norbertijn van Grimbergen.

In 1877 maakte hij bezwaar tegen het onderrichten van kinderen van de aanpalende parochie Ossel in zijn eigen kerk.

- 1915 – 1926:

Pastoor K. De Bisschop

- 1926 – 1938:

Pastoor Aloisius – Johannes Ceulemans

Op het einde van zijn leven werd hij ziekelijk en kreeg hij een helper in de persoon van Adriaan Tavernier, pater van Grimbergen. Zo doen de volgelingen van St.Norbertus opnieuw hun intrede als pastoor te Meuzegem.

- 1938 – 1952:

Pastoor Norbert Peeten

Norbertijn van Postel.

- 1952 – 1969:

Pastoor Louis Verhasselt

Jezuïet en coauteur van 'de geschiedenis van Wolvertem'.

Hij was een tijdlang missionaris in China.

Ook deze priester was een gekend botanicus die er een belangrijke collectie kruiden en zeldzame planten op nahield.

Mgr. Cuvelier kwam op 12 7 1954 (Maria-jaar)
een kapel inwijden te Meuzegem. Uiteerst rechts, pastoor L. Verhasselt - links van
de bisschop J. 't Kint.

Afbeelding 11³¹

³¹ LEFEVRE, L., J. VERHASSELT, L., J. 'T KINT, *Geschiedenis van Wolvertem*, Affligem, 1978, p. 742

- 1969 – 1984:
Pastoor Louis Saerens

-
- 1984 – 1994:
Pastoor Becker

De pastorie werd beschermd als monument bij MB van 02.06.1988. De pastorie en de pastorietuin werden op dezelfde datum ook beschermd als dorpsgezicht.

- 1995 – 2004:
Frans Michiels
- 2004 – :
- Jan Lagae

2.1.2. Onderzoek van de notulen van de gemeenteraden van Wolvertem.³²

De notulen van de gemeenteraad van Wolvertem werden geraadpleegd voor de jaren 1865 tot 1868, tijdspanne binnen dewelke één van de verbouwingsfasen van de huidige pastorie zou hebben plaatsgevonden volgens de studie van Ontwerpcollectief Spectrum uit Hasselt (maart 2001), namelijk **1866**. Een belangrijke uitgave door de Kerkfabriek van Meuzegem zou zeker onderwerp geweest zijn van een bespreking op de gemeenteraad van Wolvertem.

Aangezien in 1863 effectief de kerk van Meuzegem werd vergroot moet alvast hieromtrent meer informatie te vinden zijn.

Uittreksels uit de notulen van de gemeenteraden :

1865, 16 juli

“ 8° Examiner la demande de la fabrique de l’église de Meuseghem, demande à faire un emprunt pour payer sa part dans les frais non soldés de la reconstruction de cette église “

1865, 22 augustus

“ 4° Vu l’offre fait au conseil de fabrique de l’église de Meuseghem par Monsieur Philippe Joseph De Pauw, curé de cette église , de lui prêter sans intérêt, une somme de deuxmilles trenteneuf francs et quarantedeux centimes (fs 2039,42) pour aider la fabrique à payer les dépenses non soldées, resultant de la reconstruction de cette église.....

1866, 21 augustus

“ 6° Examen de la demande de la fabrique de l’église de Meuseghem tendantes à faire un emprunt. Examen de la même fabrique de l’église tendant à retirer les fonds de la caisse d’épargnes et les plaçer en Fr. Belges. “

1867, 22 augustus

*“ Me à la discussion de l’intervention de la commune dans les dépenses extraordinaires de la construction de l’église de Meuseghem.
Décide 1° D’allouer à la fabrique de l’église de Meuseghem un subside de deuxcents francs, à l’effet de couvrir un partie du déficit existant dans le compte de la construction de ce temps la
2° de prélever ce subside sur les ressources extraordinaires de l’année 1868 et nottament dans la vente d’arbres faite par la cummune le 24 décembre 1866. La présente délibération sera transmise à l’autorité supérieur pour approbation. “
e.a.*

Besluit :

In de betrokken periode wordt meermaals verwezen naar de vergroting van de kerk en de schulden desbetreffend door de kerkfabriek van Meuzegem.

Uit de bewuste periode is geen enkele notitie bekend omtrent de bouw van een nieuwe pastorie of van belangrijke verbouwingswerken aan de bestaande pastorie in 1866!

Voor de volledigheid worden eveneens de notulen uit het gemeentelijk archief vanaf 1939 vermeld. Het betreft geen fundamentele ingrepen, veeleer onderhoud en herstellingen.

1939

De kerkfabriek klaagt zich bij het bestuur over de slechte toestand van de dakgoot langs de NW - kant en de muur langs de ZW-kant van de pastorie; ook de waterpomp werkt niet regelmatig. Er worden toelagen gevraagd.³³

1952

De pastorie wordt van **electriciteit** voorzien.³⁴

1952

Het hele **interieur** wordt opnieuw geschilderd en behangen, ook de vloerbekleding wordt vernieuwd.³⁵

³² Historische studie Architect Van Lembergen

³³ Gemeentearchief Meise, nr. 1.857 073 542 pastorieën voor 1977. Map 1: Herstellingen 1939-1957.

³⁴ Idem

Rekening herinrichtingswerken

28/11/1952: rekening van Jan Biesemans voor schilderwerken, behang en vloerbekleding ten belope van 38.500 fr;

Samenvatting van de werken:

1. Hoofdgang en zijgang: platiëkschildering, deuren enz.	12.750,- fr
2. Trapzaal en bovengang: matolinschildering, deuren, schouw, plinten, balatum	04.500,- fr
3. Salon: behangen, plafond, ramen, deur, plinten, balatum	03.600,- fr
4. Eetplaats (parloir): behangen, plafond, ramen, deur, plinten, balatum, feuter	02.750,- fr
5. Bureau: behangen, plafond, ramen, deur, plinten, schouw, balatum, feuter	03.250,- fr
6. Keuken: behangen, plafonds, deuren, kassen, ramen, schouw, plinten	02.450,- fr
7. Achterkeuken en toilet met portaal: deuren, ramen, kassen, vensterluiken, lambrisering enz.	01.250,- fr
8. Kamer Z.E.H. Pastoor: behangen, plafond, raam, deuren, schouw, plinten balatum	02.250,- fr
9. Logeerkamer 1: behangen, plafond, kassen, deuren, raam, vensterluiken, plinten, balatum	01.750,- fr
10. Logeerkamer 2: behangen, plafond, raam, deur, plinten, balatum	01.600,- fr
11. Kamer van meid: behangen, plafond, raam, deur, plinten, balatum	01.750,- fr
12. Enig buitenwerk zijkant: ramen, zijdeuren	00.600,- fr

Samenvatting:

1. Schilderwerken:	09.474,- fr
2. Papier:	02.731,60 fr
3. Balatum:	06.498,40 fr
4. uurloon:	<u>19.848,- fr</u>
Totaal:	38.552,00 fr

1953

Dakwerken: schrijven van pastoor L. Verhasselt aan het gemeentebestuur aangaande de slechte toestand van het dak:

'Het weze mij toegelaten Uwe welwillende aandacht te trekken op de zeer slechte toestand van de Noord-Westerkant van het dak der pastorij van Meusegem. Sinds jaren is er spraak geweest dit gedeelte van het dak te vernieuwen. Na vele reparaties door de schaliedekker gedaan, is het gebleken dat het dak (N.W.) gans versleten is en vernieuwd moet worden, wil men het gebouw dat van binnen onlangs zo schoon werd hersteld niet beschadigd zien. Bij zware regenbuien immers komt 't water door zolder en plafond van de salon tot op de vloer neer. Ik heb kommen en ander gerief op de zolder aangebracht maar dat zijn maar lapmiddelen, die het rotten van de zolder niet zullen beletten.

De vensterluiken en deuren hebben ook wat verf nodig om tegen regenweer bestand te blijven...'

Offerte van aannemer A. D'Ours:

'Ik ondergeteekende August D'Ours, aannemer van dakwerken, heb het dak langs den achterkant naargezien ter plaats, met de volgende meeting breed 15m, hoogte 8,60 totaal 129 m2. De oude schalies afbreken, de planken zuiveren van nagelen op de keepers, het plaatsen van deeze latten op de planken voor het vasthechten van de koperen haken, voor de schalies. Plaatsen van Eternit donker grijs 40/20 gelijk de voorkant met koperen haken, de vorsten (afdekkend element ter hoogte van de nok)³⁶ afnemen, vernieuwen in eternit vorsten, plaatsen ener dakraam met glas. Alles leveren met bewerken tesamen 29 340,50 franken.

Voor het leveren en bewerken van den achterkant, en den voorkant, de 4 kanteelen (de term 'kanteel' betekent: vlak afgedekte delen, geveltrappen ... ook trapgevel.³⁷) bekleeden met zink en lood te samen 5 172.00 franken.

Voor het afschuren van den eternit langs den voorkant van het dak, met de zijkanten te bewerken, aangezien er zink op de kanteelen gezet wordt 2370 franken.

Totale prijs: 36 882,5 franken.

De werken worden nog hetzelfde jaar uitgevoerd.³⁸

³⁵ idem

³⁶ Haslinghuis – Janse, Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie, Primavera Pers – Leiden 2001

³⁷ idem

³⁸ Gemeentearchief Meise, nr. 1.857 073 542 pastorijen voor 1977. Map 1: Herstellingen 1939-1957.

1957

Schade aan de funderingen: op 26 maart 1957 schrijft pastoor Verhasselt aan het gemeentebestuur: *'Als bewoner van de pastorie van Meusegem, eigendom van de gemeente Wolvertem, zie ik mij verplicht U mede te delen dat, met de zware regens en sneeuw van de maand februari ll. de fondamente van de N.O. hoek der pastorie ingezakt zijn, zodat er zich aldaar **in muur en gewelf van de kelder, verscheidende barsten hebben voorgedaan.** Er dient dringend tot herstelling ervan over te gaan, wil men niet binnen afzienbare tijd, voor enorme kosten staan. De leden van het kerkfabriek van Meusegem zijn het eens om U, Mijne Heren, de toelating te vragen onverwijld tot die noodzakelijke herstellingen over te gaan.'*³⁹

1963

Schilderwerken aan de buitenzijde: offerte van Meskens Emiel voor schilderwerken.

'Het werk omvat volgende voorwaarden en prijs:

Al de muren grondig reinigen en bijvoegen waar nodig is en twee lagen witkalk geven.

Ramen, deuren en waterblinden reinigen, mastikeren, bijschilderen een laag fond en een laag lak.

Deuren en waterblinden afbranden waar nodig is. Het werk dient uitgevoerd te worden aan de pastorie van Meusegem, voor de prijs van zestienduizend tweehonderd vijftig franken.'

De werken worden in november van hetzelfde jaar goedgekeurd.⁴⁰

1965

Verwijdering van omheiningshaag: Op 22 juli besluit het college van Burgemeester en Schepenen: *Gezien de omheiningshaag der pastorie Meusegem totaal versleten is en dient weggeruimd te worden; Gezien er evenwel een nieuwe omheining dient geplaatst te worden;*

Gezien de heer pastoor akkoord is een nieuwe afspanning bestaande uit palen en draad, te plaatsen en de aankoop van de materialen zelf te bekostigen;

Besluit:

De werklieden der gemeente zullen de oude haag wegruimen.

De afspanning die ter plaatse is, en bestaande uit palen en draad, zal door E.H. Verhasselt, pastoor te Meusegem, aangekocht worden.

*Diensvolgens besluit ons college dat de plaatsingskosten door ons bestuur zullen gedragen worden.'*⁴¹

1971

Nogmaals dakwerken: Offerte van A. D'Ours (7 juni)

- 1. mits het doorregent achterkant, tegen de gevel: uitbreken eternit, de vlissen (?) zink reinigen en terug toe zetten: 1.860 fr.*
- 2. De schouw afbreken tot in het dak, terug opmetsen met nieuwe steen, terug witten gelijk al het overige wederom gedaan wordt: 7.870 fr. Ook de andere schouw zal eens nagezien worden, in de prijs begrepen.'*

In september schrijft pastoor Saerens reeds om *'U te danken voor de snelle uitvoering van de herstellingswerken aan de schouwen en het dak van de pastorie en voor het grondig opruimen van de blaffeturen en het schilderen en witkalken van vensters en muren aan de buitenkant van de pastorie. (...)*⁴²

Zie **bijlage 1** met afbeeldingen 12, 13, 14, 15, 16, 17 & 18⁴³

³⁹ idem

⁴⁰ ibidem, map schilderwerken 1963

⁴¹ ibidem, map afsluiting

⁴² ibidem, map dakwerken

⁴³ ibidem, uittreksels uit de betreffende teksten, overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen.

2.2. Afbeeldingen op kaarten en kadastrale plannen.

De pastorie van Meusegem is afgebeeld op volgende kaarten :

2.2.1. “ Het 4de Caertblath der Abdye Goeden ten deele getrocken uit de figuratie Caerte van Bruysegem, als andere gelegen onder Wolverthem en onder Meuseghem “ Caertboech Abdij van Grimbergen

Opgesteld door landmeter Jan Van Acoleÿen (Merchtem) in 1699.

Het kaartblad werd geleverd met het noorden naar beneden gericht. We zien duidelijk de kerk en de Meusegembeek ten opzichte waarvan we ons kunnen oriënteren om ook de pastorie te situeren.

De opstelling van de verschillende gebouwen is zoals we die ook op de kaart van 1718 zien.

De pastorie (met klokruijer?) en 3 andere gebouwen in een opstelling haaks ten opzichte van elkaar.

Afbeelding 19

2.2.2. Caartenboek van Wolvertem

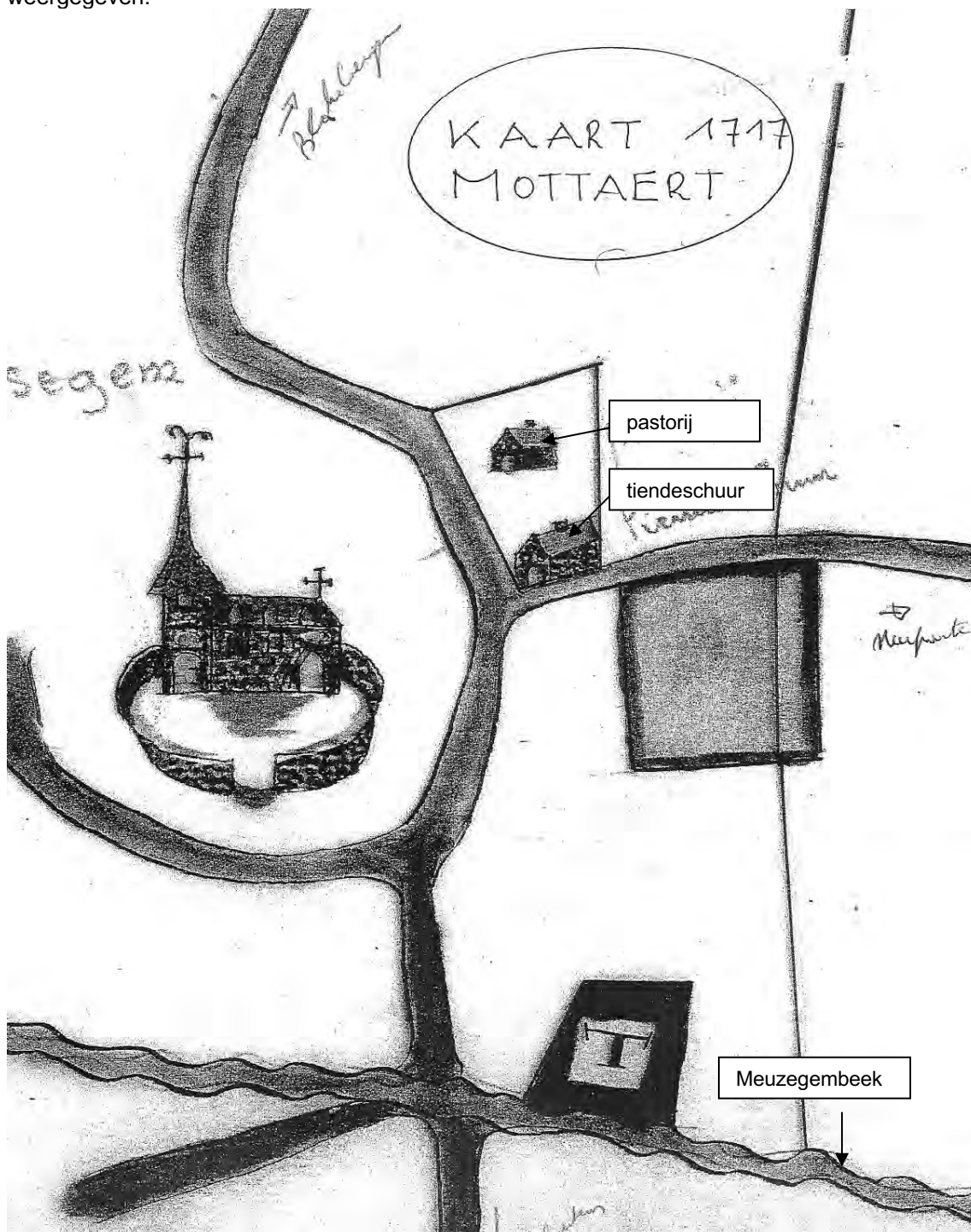
Er bestaat een “ Atlas, in perkament ingebonden, genaamd het “ **CAARTENBOEK van WOLVERTEM** “ opgesteld door Mottaert. Reeks plannen, 2 kaarten in handschrift.

Het is een “ kopie “ van het werk van 1717 waarvan notaris Rousseau van Brussel de gelijkvormigheid met de oorspronkelijke kaarten bevestigt.

In dit register werden een vijftiental kaarten samengebracht, waarop de verschillende wijken afgebeeld zijn. Ze zijn vrij ruw getekend, zonder kleuren voor de weilanden en de bossen. Huizen en kerken zijn onduidelijk weergegeven.

Bepaalde aanduidingen van gebouwen : enkel de kerk, de pastorie en de tiendeschuur (beide met centraal een schouw of klokruitertje) zijn afgebeeld.. Geen aanduidingen van perceelsgrenzen.

Vrij identieke weergave van de inplanting der gebouwen, het terrein is slechts schematisch weergegeven.

Afbeelding 20

2.2.3. 3° en 4° Caertblatt der abdijsgoederen

“ Dese caert behelst het 3° en 4° CAERTBLADT DER ABDIJGOEDEREN getrocken uit de figuratieve caerte van Brusseghem, tevens de Gesamenen Caertboeck van Godtshuyse, anno 1699; fol :36° en 88°, gecomplementeerd met het Caertboeck der Baronie van Imden, ende Herlijckheden van Wolverthem, Rossum en Meusegem, anno 1718- “

Hierop staat een eerste gebouw de pastorie (met blauwkleurig dak, leien,) afgebeeld met een tweede gebouw, de tiendeschuur (met rood dak,) haaks t.o.v. het eerste dicht bij de straat op hetzelfde perceel, conform voorgaande.

Afbeelding 21

pastorij

2.2.4. FERRARIS, Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden opgenomen op initiatief van Graaf De Ferraris, 1777.

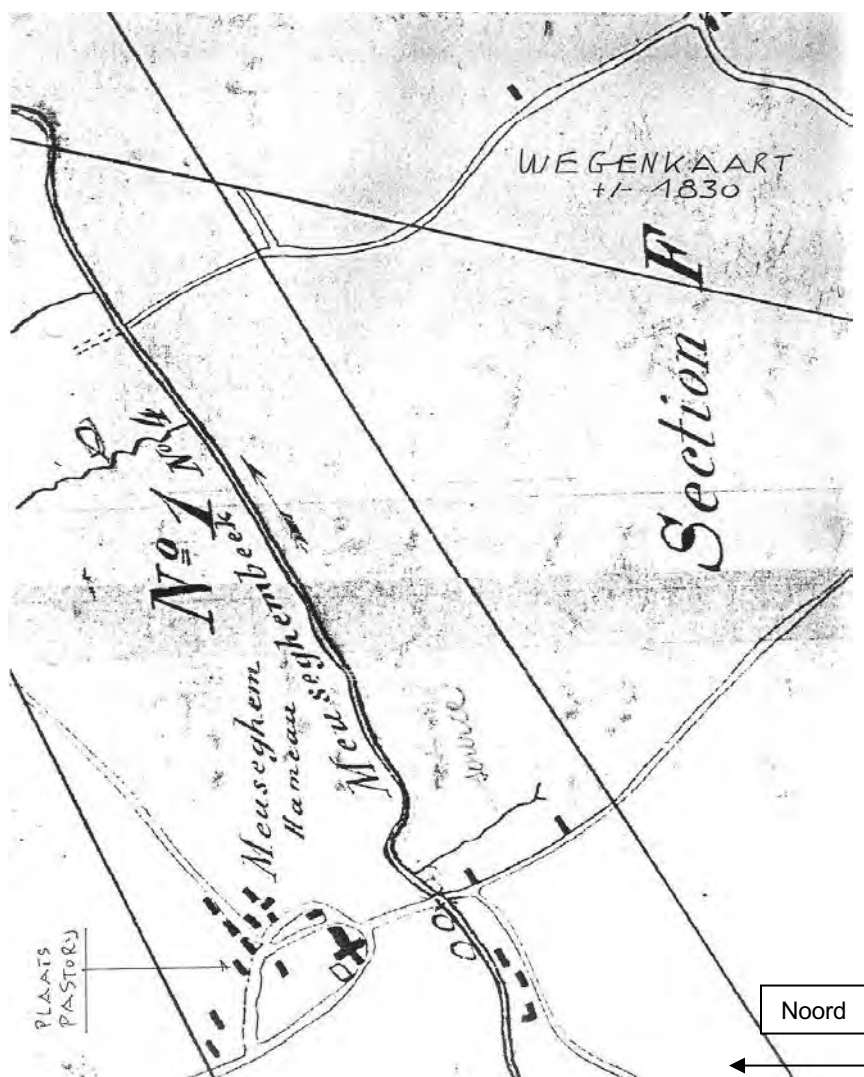
Alhoewel de afbeelding minuscule is kunnen we toch min of meer afleiden dat er meerdere gebouwen stonden op het perceel waar nu de pastorie zich bevindt.

Afbeelding 22

2.2.5. Wegenkaart van +/- 1830.

De huizen op deze wegenkaart zijn maar sporadisch en figuratief aangeduid. Zo zijn er geen huizen getekend in de velden. Deze kaart biedt weinig informatie voor wat betreft de inplanting van het pastoriegebouw.

Afbeelding 23

2.2.6. Atlas der Buurtwegen 1847

Vroegere gemeente Wolvertem, kaartnummer 14.

Dit is het eerste gevonden document dat vrij exacte gegevens verstrekt voor wat betreft de inplanting van de toenmalig aanwezige gebouwen.

We zien echter twee aparte volumes met een ommuurde binnenkoer. Deze tekening heeft voor héél wat verwarring gezorgd in voorgaande historische studies. Eénvoudige verwisseling van volume en tuin toont de werkelijke situatie. De stelling dat de pastorie op dat moment bestond uit twee volumes vervalft hierbij.

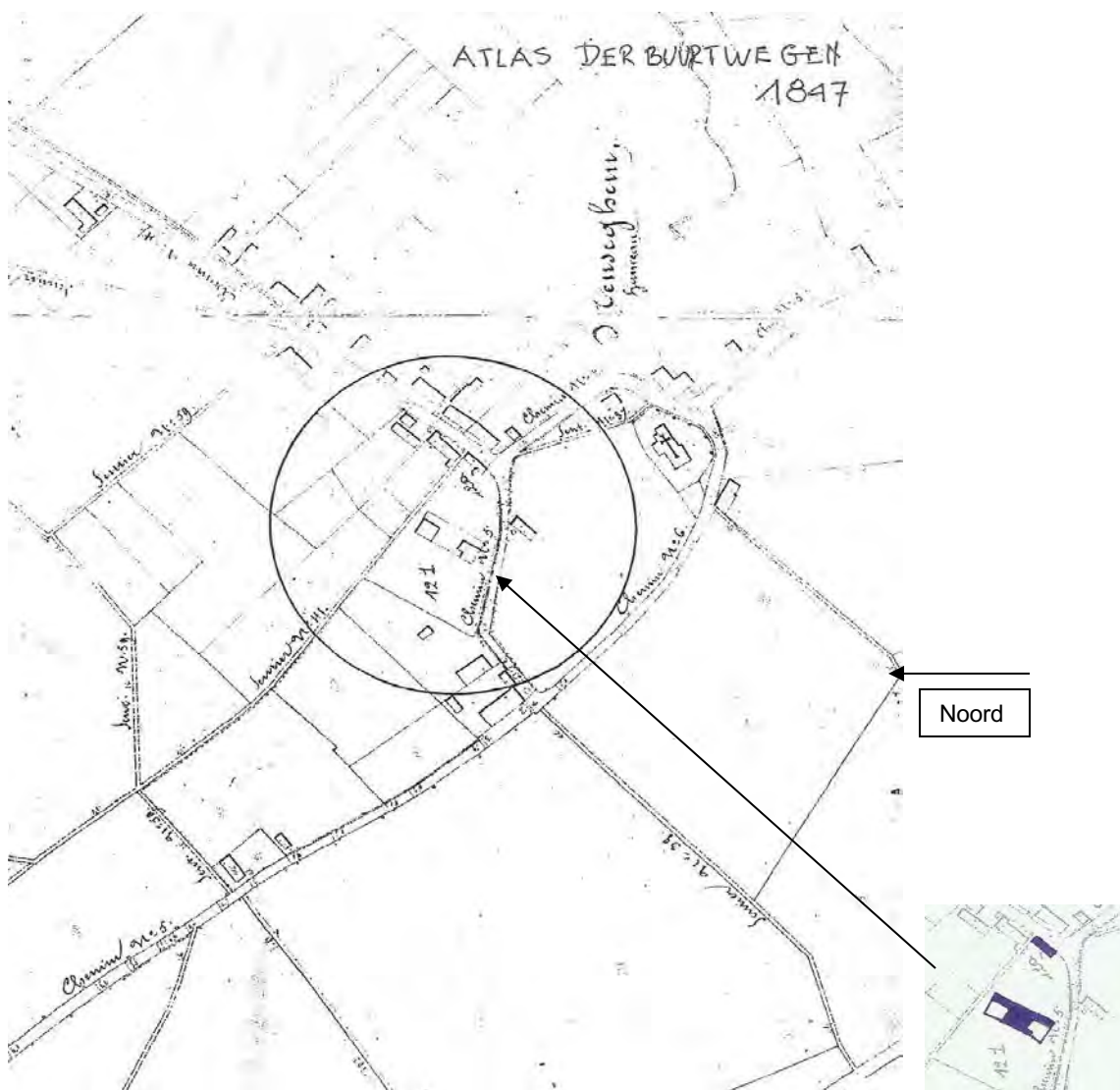
De sectie 120-121 wordt omschreven als 'La Commune' (de eigenaar); Bâtiment (120), jardin du presbytère (121)

Gebouw onder nr. 120 kan niet de pastorie zijn. Nr.120 is dus wellicht het gemeenschappelijk nummer van alle gebouwen van het pastorijsdomein, nr. 121 van de tuin.

Het gebouw aan de straat kan de tiendeschuur zijn of betreft de stal of het wagenhuis dat pastoor Van den Daele liet oprichten in 1758.

De smalle langgerekte aanbouwsels zijn reeds aanwezig. Het kleine aanbouwje werd waarschijnlijk later vergroot of afgebroken en vervangen door een grotere aanbouw.

De drie gebouwtjes langs de straat komen overeen met deze op wegenkaart van 1830. Het gebouw wat op de kaart van Acoljën (1699) en de kaarten van 1717 en 1718 nog haaks stond op de andere gebouwen is niet meer afgebeeld.

Afbeelding 24 & 25

2.2.7. Kaart van het Geografisch Militair Instituut.

Deze kaart is voorzien van hoogtelijnen.

De kaart van het geografisch militair instituut toont een herziene (1930) en gedeeltelijk bijgewerkte (1936) kaart van **1864** die opnieuw dezelfde situatie toont met bijgebouwen.

Het gaat om een afbeelding van de pastorie met bijgebouwtjes aan de straatzijde (links) en ommuurde tuin. De tuinmuren evenals de bijgebouwen zijn inmiddels verdwenen. Sporen van de funderingen werden wel teruggevonden tijdens het funderingsonderzoek.

Het is niet duidelijk of de gegevens zijn aangepast aan de meer recentere kadastergegevens uit 1930/1936 dan wel of dit een weergave is van de gebouwen in 1864.

Afbeelding 26 (Nivelé en 1864 Revision de la planimétrie en 1930 Compléments partielles en 1936.)

Met deze kaart ontstaan in voorgaande historische studies de twijfels omtrent de bouwdatum van de pastorie in zijn huidige gedaante.

Volgens de studie van Ontwerpcollectief Spectrum n.v. (maart 2001) in opdracht van de gemeente Meise zou het gebouw met nr. 120 vermeld op voormelde atlas (1847) de vroegere pastorie zijn.

Dit lijkt ons een verkeerde veronderstelling daar alle voorgaande documenten aantonen dat de pastorie vrij opgesteld stond in een tuin, zoals hierboven beschreven.

Zij bouwen hun redenering hiervan vertrekkende verder op om te besluiten dat huidig gebouw uit 1866 dateert:

‘Het gebouw wordt volledig afgebroken en herbouwd. (Reconstruction totale, Demolition...) Het bevindt zich ongeveer op dezelfde plaats maar er zijn duidelijke verschillen in de bouwvolumes.

We mogen aannemen dat de gedateerde gevelsteen die steeds aanleiding gaf tot de datering in 1733 afkomstig is van het vorige gebouw.

De afbraak en wederopbouw van de pastorie verklaart wellicht een aantal technische en stilistische eigenaardigheden:

- *er kan geen hergebruik zijn van de kelders, vermits de ligging van de twee volumes (!) anders is dan vóór 1866.*
- *Hergebruik van allerhande materialen zoals deuromlijstingen (achtergevel en bijgebouwtje)*
- *Hergebruik van het gebinte af te lezen uit de onjuiste opeenvolging van de telmerken: 2,3,4,1(!)*
- *Hergebruik van muurfragmenten*

Volgens de studie van architect Van Lembergen zou het volgende juist zijn:

‘Aangezien we in de beginperiode zijn van juiste kadastrale gegevens en tekeningen is het mogelijk dat de bestaande toestand voorkomend op deze tekening de situatie was van het gebouw vóór 1733.’

Ook omtrent deze conclusie hadden wij onze twijfels. Dit zou betekenen dat men in 1830 bij de opmaak van de Atlas der Buurtwegen totaal verkeerde gegevens heeft genoteerd (gegevens van vóór 1733, waar geen exact kaartmateriaal voor bestond) en deze heeft overgenomen in 1866.

Een eenvoudige omkering van bebouwing en tuin (positief – negatief) toont echter dat het hier wel degelijk om hetzelfde gebouw gaat. Er is inderdaad een fout gebeurd, echter niet in de optekening van de gegevens van een eventuele oudere situatie maar wel voor wat betreft de inkleuring van wat gebouw was en wat tuin.

Deze vaststelling bevestigt dat de globale situatie opgegeven op de kaart uit de atlas der buurtwegen uit 1847 vrijwel identiek is aan die na 1866. De afbraak kan dan slaan op de bijgebouwen en de verbouwing heeft wellicht betrekking op de pastorie zelf.

Een interpretatie van de kadastrale gegevens uit 1866 volgens Arch. Van Lembergen⁴⁴:

In volgorde van opsomming, dus belangrijkheid :

a. ‘Reconstruction totale : (totale herbouw?)

Men spreekt niet van *démolition totale*. (totale afbraak)

De binnenindeling is belangrijk gewijzigd.

Dit zou kunnen verklaren waarom de binnenmuren, niet ingebonden zijn in de gevels en van ander formaat en laagdikte zijn. ‘

We zien op een hertekende schets van de situatie voor 1850 dat er slechts één muur was parallel aan de voorgevel. De schouwen zijn met dezelfde baksteen gemetseld als de verbouwingen die we in de buitengevels zien. Deze schouwen werden adhv hun decoraties ouder gedateerd (reeds in de 18e eeuw). Het kan dat de huidige verdeling van het interieur bij elke bouwfase gedeeltelijk werd aangepast.

In de kamer links vóór zijn sporen blootgelegd van een nis die behoort tot een oudere constructie. Ze hoort in ieder geval niet bij de 18de eeuwse compositie met de schouw centraal ten op zichte van de wand.

⁴⁴ Historische nota van Arch. Van Lembergen (2006). Nieuwe bedenkingen werden vetjes gedrukt.

‘Het gebouw werd aangepast met o.m. alle zichtbare ingrepen in de gevels ‘

- ‘zoals verwijderen kruismonelen’ **Deze ingreep hoort bij de 18de eeuwse gevelcompositie.**
- ‘wijzigen ramen met nieuw geplaatste lintelen, andere dorpels, nieuwe luiken enz.’, **dit kan een 19de eeuwse ingreep zijn ter verbetering van de 18de eeuwse verbouwing.**
- omlijsting rond de inkomdeur in zwarte papensteen ter vervanging van de oorspronkelijke. **(ook ter hoogte van de gewijzigde raamopeningen in de achtergevel treffen we dezelfde papensteentjes aan als opvulling. Alhoewel ook deze ingreep kan dateren van de 18de eeuw. Deze steentjes werden eveneens gebruikt voor het metselen van de schouwmantels in alle kamers van de gelijkvloers.**

De omlijsting van de deur in de achtergevel is wellicht nog origineel uit de 17de eeuw. Het bovenlicht is eerder te dateren ten tijde van de modernisering in de 18de eeuw.

b. ‘Démolition (komt in 2° orde)

Het betreft hier vermoedelijk het houten koetshuis opgetrokken in 1757 door pastoor Van den Daele. De aangeduide tuilmuren zijn verdwenen, waarschijnlijk behoren de funderingen die werden blootgelegd tijdens het vooronderzoek tot deze tuilmuren.’

c. ‘Agrandissement

Dit betreft waarschijnlijk de aanbouw van sas en buitentoilet tussen de twee andere bijgebouwen.

- Het oudere bijgebouw (**kleinste en afgebroken in 2008**) is opgetrokken in baksteen formaat +/- 23 x 11 x 5 cm. (dit is ook de steen die we in de schouwen vinden aan dezelfde ZW-kant en in de puntgevel. De dichtgemetselde buitendeur is voorzien van omlijsting in witsteen.
- Het grotere bijgebouw, later opgericht dan de pastorijs, is in baksteen, formaat +/- 22 x 10 x 6 cm en ‘armoediger’ qua materiaalgebruik.’
- **Het kan een vervanging zijn van een vroeger bijgebouw.**

d. ‘Changement des limites

Vóór de werken had het pastorijsgebouw kadastrummer 137
de tuin 138 a

Ná de werken wordt het pastorijsgebouw 137 a
de tuin 138 b

130	Stallart, Jean Joseph, cultivateur & Arentsghem	Arden d'Arden	
131	Commune	Jardin	
132		Bâtiment d'Arden	
133		Jardin	
134	Stallart, Jean Joseph, cultivateur & Arentsghem	Arden	1380
135	Commune		
136	La Commune de Helverthem	Bâtiment	
137	Commune	Jardin d'Arden	
138	Stallart, Jean Joseph, cultivateur & Arentsghem	Verges	
139	Commune	Arden	
140	Verstappen, Joseph, cultivateur & Arentsghem		1208
141	Commune	Verges	1209
142			1210

Afbeelding 29

Er kunnen soms vergissingen of leemten voorkomen bij kadastralplannen

- de maatvoering op het kadastralplan van 1866 voor de bijgebouwen is in de breedte, voor beide gebouwen 4 m, in werkelijkheid meet het langste gebouw 3,90 m, wat +/- juist is, het kortste is evenwel 5,10 m ?

De gevoerde argumentatie brengt architect Van Lembergen bij de stellingname dat het huidige pastorijsgebouw in **1866** zou **verbouwd** zijn.

Opmetingen ter plaatse en controle van baksteenformaten hebben echter nieuwe twijfels omtrent de dateringen teweeg gebracht.

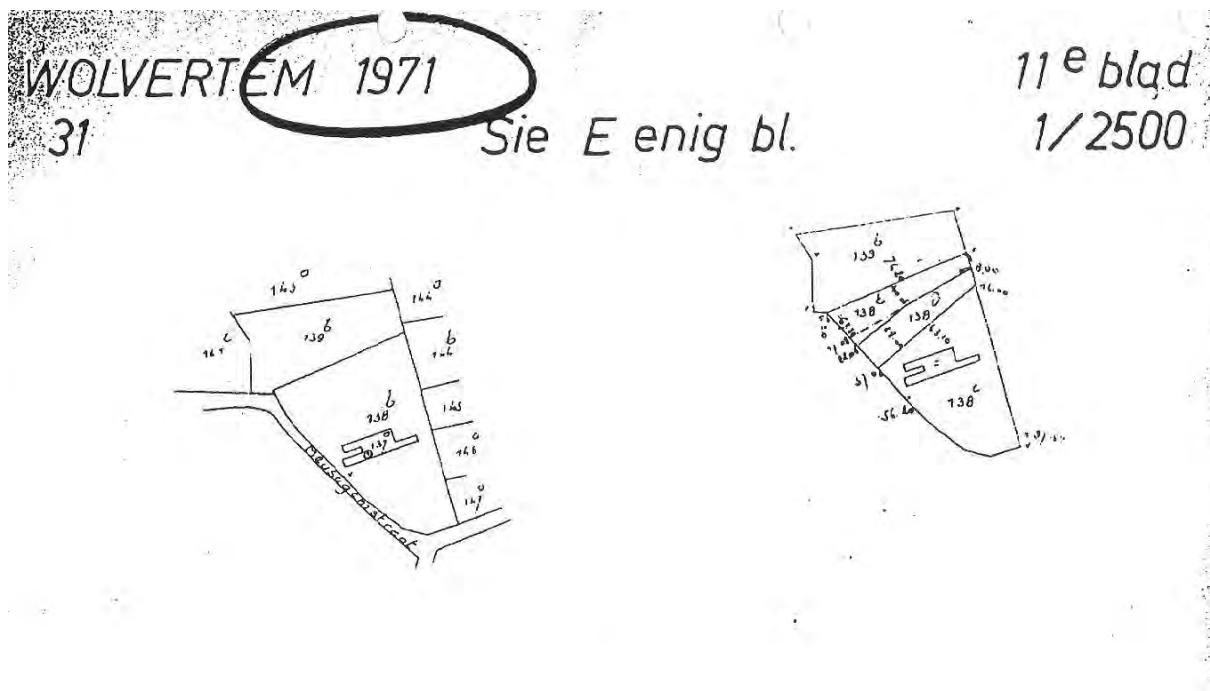
Het is mogelijk dat in 1866 een grote verbouwing plaatsvond maar waarom vinden we daarvan geen rekeningen terug?

Evengoed kan het dat het om een louter administratieve correctie gaat, d.w.z. dat men bij een update de foute gegevens heeft gecorrigeerd in het kadaster op het moment dat er een aanvraag was voor verbouwingswerken. (afbraak tuinmuur, bij bouwen toilet, afbraak bijgebouwen)

2.2.9. Kadastraal uittreksel 1971, blad 11.

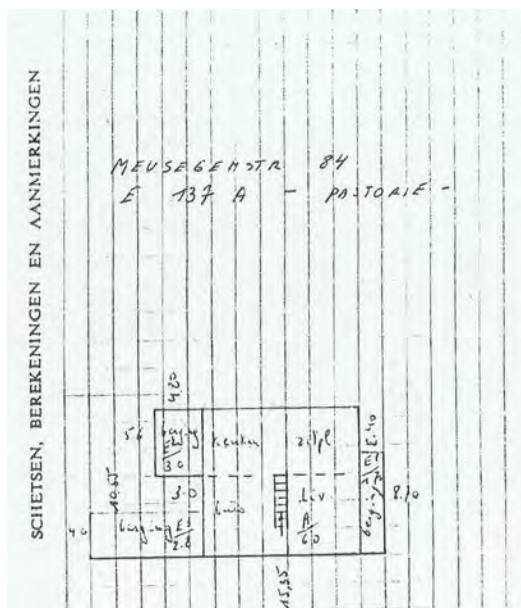
Kadastraal uittreksel 1971, blad 11

1. Wijziging van de perceelsgrenzen: de pastortuin wordt drastisch ingekrompen, het deel achter de woning wordt verkleind zodat er nu twee bouwpercelen gevormd worden.
2. Rechts (NO) in het verlengde van de voorgevel bevindt zich een aanbouw, deze opbouw zien we reeds in 1847 afgebeeld.

afbeelding 30

Hertekende schets bij de fiche van 1971 met toestand vóór 1850

afbeelding 10⁴⁵

Het is onduidelijk waar deze schets precies voor staat.

Vast staat wel dat :

- de huidige kadastrale legger nr. 680 m.b.t. de pastorie komt van de oudste legger nr. 13 = de eerste kadastrale aantekening.
- de fiches van alle kadastrale leggers bevatten een code :

code 01 = jaar van oprichting gebouw **voor 1850** , zijnde onze aangelegenheid.

"	02 =	"	"	"	"	van 1850 tot 1874
"	03 =	"	"	"	"	van 1875 tot 1899
"	04 =	"	"	"	"	van 1900 tot 1918
"	05 =	"	"	"	"	van 1919 tot 1930

De bij de fiche in kwestie behorende tekening is hertekend rond 1970.

Meestal gebeurde dit omdat de originele tekening vergeeld en moeilijk leesbaar was geworden.

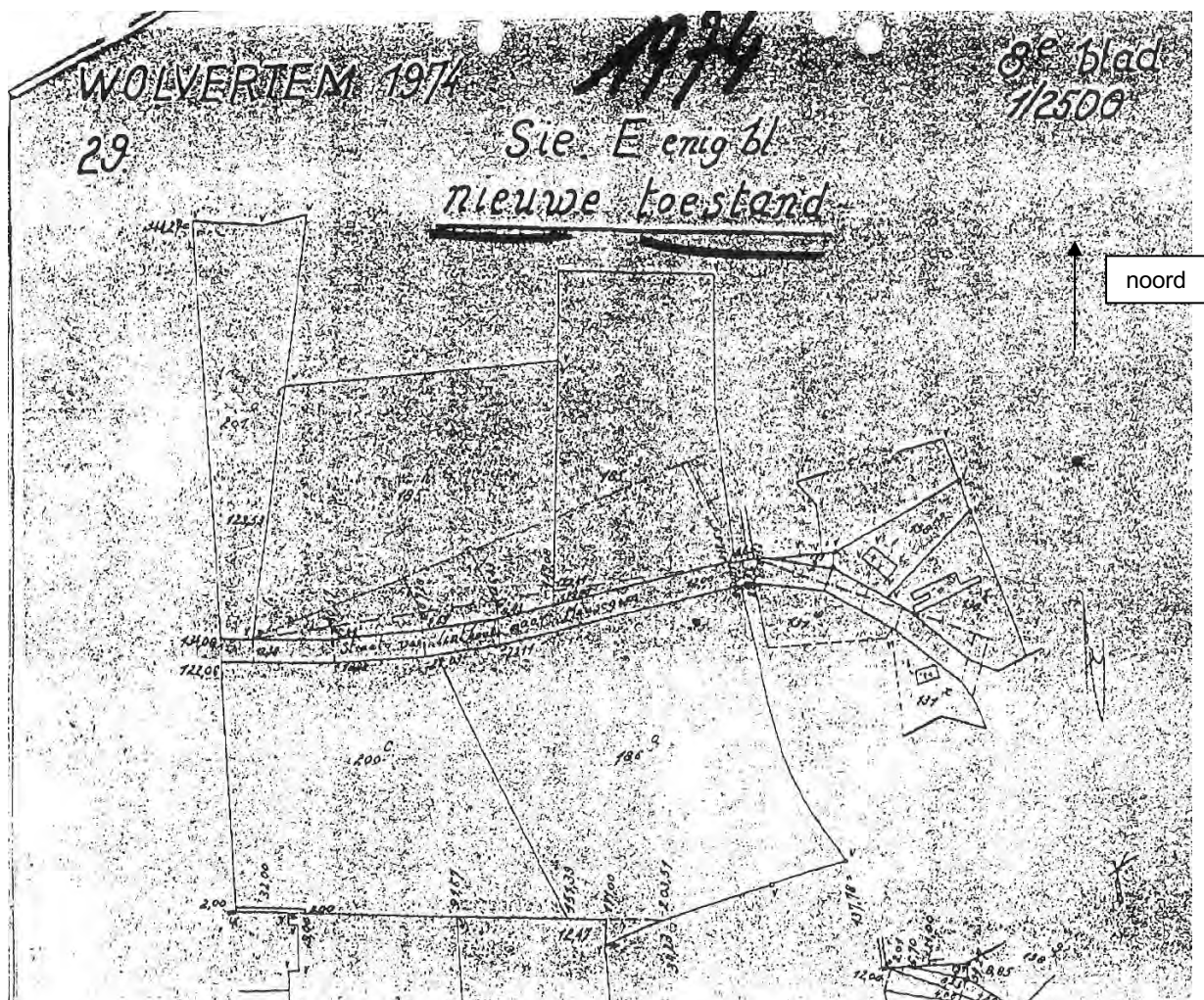
Deze tekening kan de situatie van voor 1850 weergeven.

⁴⁵Overgenomen uit de historische nota van Arch. Van Lembergen. Merk op: de dwarse gang staat niet aangeduid, de trap bevindt zich in de inkomhal, de aanbouwen zijn verschillend van de aanbouwen die recent werden afgebroken.

2.2.10. Kadastraal uittreksel 1974, blad 8.

De twee bouwterreinen achter de pastorie vormen één geheel en er is inmiddels één gebouw opgetrokken.

Door een verlegging van de weg wordt er weer een deeltje van de tuin afgenomen; het gebouw paalt nu aan de ZW-zijde vrijwel rechtstreeks aan de straat.

Afbeelding 31

In het afgelopen decenium werd op het perceel naast de pastorij nog een hedendaagse, witte vila gebouwd.

Besluit :

De pastorij is als gebouw op de eerste drie kaarten quasi gelijk afgebeeld voor wat betreft het volume en de inplanting.

In 1830 en 1847 zien we dezelfde opstelling die we ook terugzien op het kadasterplan van 1866.

De vermelding van belangrijke wijzigingen in 1866 'Reconstruction totale, Demolition, agrandissement, changement de limites' lijkt o.a. een administratieve correctie te zijn.

De gebouwen aan de straatkant zijn dan al niet meer afgebeeld.

3. Extérieur

De studie van de gevels kwam uitgebreid aan bod in het restauratiedossier fase I.

3.1. Sporenonderzoek

3.1.1. Inleiding

Zie eveneens de fotografische inventaris fase I (Bijlage 2: origineel dd. 15.04.2009, geactualiseerd) en de tekeningen van de gevels fase I (Bijlage 3: origineel dd. 15.04.2009)

Het gebouw is zoals eerder vermeld opgetrokken in baksteen en kalkzandsteen.

De gevels van het gelijkvloers zijn gemetseld uit rode veldovensteen van voornamelijk groot formaat (27 x 13 x 5) in kruisverband. (volgens Haslinghuis – Janse gaat men in de loop van de XVle eeuw de strekken in opeenvolgende strekkenlagen een kop van elkaar laten verspringen. Hierdoor ontstaat het kruisverband, voordien werd het Vlaams verband gebruikt met per laag afwisselend een kop en een strek.⁴⁶)

Afgeschuinde plint aan alle gevels in kalkzandsteen. De formaten, de vorm en de taille verschillen van gevel tot gevel als gevolg van de verschillende bouw – en moderniseringfazen. (uit de archiefbronnen zijn volgende jaartallen gekend: 1609-1733-1866)

In dezelfde kalkzandsteen zijn eveneens :

- de raamomlijstingen van de rechte vensteropeningen (voorgevel: 2 x 2 vensteropeningen, achtergevel: 2 x 2 vensteropeningen) waarvan sommige vertikaal doorlopen tot een horizontale band onder de kroonlijsten in voor- en achtergevel.
- de verticale banden op de hoeken (lisenen) vervolledigen het aangehouden rasterwerk van witsteen
- een brede geprofileerde kroonlijst in voor- en achtergevel onder de houten kroonlijst
- in de voorgevel is deze kalkzandsteenprofilering doorgetrokken in het fronton
- een rondboogdeur in de achtergevel, met rechte binnenslag, met uitspringende imposten en sluitsteen, ingeschreven in een omlijsting met ingegrifte zwikken en bekroond met een vierkant bovenlicht, de beglazing verdeeld in een motief van fijne ijzerprofilering
- de omlijsting van een kleine zijdeur en raam in gevel rechts.(NO)
- de omlijsting van een rechthoekig bovenlicht boven de vroegere buitendeur in gevel links. (ZW)
- omlijstingen van 3 steekboogvensters in zijgevel links, (deze zijn gedeeltelijk gecementeerd).
- omlijstingen van 4 steekboogvensters in zijgevel rechts.
- de raamdorpels van de vensteropeningen in de zijgevel rechts (NO) op verdieping en zolder.

Latere toevoegingen van blauwe hardstenen dorpels en lateien vinden we voor alle vensteropeningen in de voor- en achtergevel en voor de raamdorpels van de vensteropeningen op de verdieping van de ZW-gevel.

Alle buitendeuropeningen zijn eveneens voorzien van een blauwe hardstenen dorpel. (zie fotobijlage bij de diagnosenota.)

3.1.2. ZO-gevel (huidige voorgevel)

Zie NW-gevel voor wat betreft de vensteropeningen en luiken.

De rechthoekige deur is omkaderd met een van druiplijst voorziene omlijsting met gesmeed ijzeren waaier in het bovenlicht. Boven de voordeur is geen gemetste ontlastingsboog.

Verbouwing ter hoogte van de voordeur, ook te zien ter hoogte van de funderingen.

Het inkomportiek is uitgevoerd met kleine blauwe baksteentjes, zoals blijkt na blootlegging en verwijdering van de later aangebrachte kalklaag die een witsteen imiteert. Ter hoogte van de bouwsporen in de verschillende gevels werden dezelfde kleine blauwe papensteentjes aangetroffen, gebruikt als vulsteentjes. Deze steentjes zien we ook veelvuldig in de in de 19de eeuw heropgebouwde kerk van Meuzegem. Ook de schouwmantels van de vier stookplaatsen in de vier kamers van het gelijkvloers zijn opgebouwd uit deze steentjes. Deze worden dan weer duidelijk stilistisch in de 18de eeuw gesitueerd.

In de deurdorpel is rechts een restant te zien van een pengat waarschijnlijk van de vroegere deur. De draairichting was tegenovergesteld aan de huidige.

⁴⁶ Haslinghuis – Janse, *Bouwkundige termen, Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Primavera Pers – Leiden 2001. ISBN 90-74310-77-x

Voor de deurdorpel is een 'losse' trede geplaatst op 8 cm van de gevel. De tussenruimte werd aangemorteld.

Voor de verluchting van de vloer van kamer links (0.1) werden openingen voorzien ter hoogte van de verhoogde vloer. Voor deze openingen werden roostertjes aangebracht bestaande uit een ijzeren kadertje met daarop metalen staafjes bevestigd. Ze werden volgens dezelfde techniek uitgevoerd als de windroedes van de glas in lood ramen van de rechterzijgevel.

Opmerkelijk is dat de kamer rechts (0.4), alhoewel eveneens verhoogd, niet van deze verluchtingen is voorzien. (merk op dat dit de enige kamer is waarvan de schouw is ingemetseld en de enige kamer waarvan minstens één wand uit dezelfde steen is opgebouwd als de buitengevels van het gelijkvloers.) Deze kamer bevindt zich boven de kelder.

3.1.3. ZW-gevel (zijgevel links)

Deze gevel werd ontegensprekelijk het vaakst verbouwd.

Aan deze zijde van het gebouw bevonden zich drie bijgebouwtjes.

Op de herziene kaart van 1847 (Atlas der buurtwegen) waren de aanbousels reeds aanwezig, dus vóór de verbouwing van 1866 maar ze verschillen in afmetingen van deze die in 1866 staan getekend. Dat palende aan lokaal 0.2. was voorzien van een kalkzandsteenplint en de tot raam verbouwde deur aan de binnenkoerzijde was omlijst met zandsteen. De drie gebouwtjes werden afgebroken in 2008. Na afbraak van de zijgebouwtjes is merkbaar hoe er aan deze gevel meermaals verbouwingswerken gebeurden.

De natuurstenen plint is op verschillende plaatsen onderbroken. Op de hoeken is het verband van de natuursteen blokken niet logisch. De hoek scheurt dan ook af. Er zijn verschillende steenbehouwingen te zien.

De lisenen lijken later toegevoegd, mogelijks ter vervanging van de oudere hoekkettingen. Om de plaatsing van de rechte stenen mogelijk te maken werden de bakstenen weggehakt. Het is duidelijk aan de 'coupure' dat dit achteraf gebeurde en niet tijdens de opbouw van het gebouw. (zijdelings afgehakt en niet van bovenuit). Het metselwerk, aansluitend tegen de natuurstenen hoek is slordig uitgevoerd.

In de gecementeerde linkerzijgevel, bevinden zich behalve de drie steekboogvensters in de top, ook een bovenlicht boven de vroegere inkomdeur gevat tussen gedeeltelijke cordons. Dit venster is voorzien van 2 ijzeren raampjes, telkens verdeeld in 4. Aan de binnenkant zijn dievenijzers aangebracht.

De middelste vensteropening op de verdieping was beluikt. De 2 x 2 duimen en de tuimelaars zijn nog aanwezig.

Op de gelijkvloers in lokaal 0.1 werd rechts van de schouw een dichtgemetselde opening gevonden met houten linteel. Links en rechts onder het linteel bevindt zich een houten blok in het metselwerk. Aan de buitenzijde is er van deze opening niets zichtbaar door de cementering. Het gaat om een vroegere nis. Deze wordt verder uitgebreider beschreven.

Op de zolder bevindt zich in de zuidwestelijke gevel een dichtgemetselde vensteropening, waarschijnlijk een soortgelijke opening als in de noordoostelijke muur van de zolder. Zij bevindt zich op een gelijke hoogte en heeft dezelfde afmetingen. Aan de buitenzijde is er van deze vensteropening niets zichtbaar door de cementering.

3.1.4. NW-gevel (huidige achtergevel)

De vensters in de achtergevel werden gewijzigd van de voormalige stenen kruisvensters naar de huidige nog bestaande openingen omlijst met rasterwerk met sponning aan de posten, vandaag beluikt en met roedenverdeling. De duidelijke sporen van deze verbouwingen zijn telkens zichtbaar aan één kant van de raamopeningen. De ontlastingsboogjes bevinden zich hierdoor asymmetrisch tov de raamopeningen. De verticale witstenen banden werden tijdens de verbouwing aangebracht. Bij sommige ramen zijn de sporen van een kalkzandsteen tussendorpel nog aanwezig, de restanten van oudere duimen en de sponningen van de vroegere luiken zijn nog bewaard. (in dezelfde huidige raamopeningen, dus reeds daterend van na de verbouwing van de raamopeningen.) In enkele van de ramen zijn ook de natuurstenen blokken die de omkadering van de opening vormen duidelijk verschillend van elkaar. Dit duidt op recuperatie van sommige stenen.

Door de verbouwing aan de vensters, telkens aan één zijde (per kamer is elk van beide vensters versmald naar het midden van de kamer toe) werd de as van ieder raam naar het midden van de kamer toe verschoven.

De muurankers volgen qua ritme de oude gevelverdeling.

Dit heeft ook zijn consequenties voor het interieur.

In de kamer met muurschilderingen (0.3) wijst verder onderzoek uit dat de schilderingen behoren tot de periode van de vroegere raamopeningen. Zonder definitieve conclusies te trekken is in elk geval voor de vensters van deze gevel (van binnenuit bekeken) duidelijk dat de schildering werd bijgepleisterd en aangepast aan de verbouwde situatie.

Na hertracering van de oude raam-assen blijken deze overeen te stemmen met de as van de 'caissons' in de huidige plafonds. Dit zou betekenen dat zowel het plafondconstructie als de schildering tot een oudere bouwfase behoren. (17de eeuw, 1609?, dit wordt voorlopig door de bevindingen van het VIOE niet tegengesproken.)

**Wellicht werd gezocht naar een nieuw gevelritme en verhoudingen.
Aangezien dit toch een vrij drastische maar toch ook wel 'modieuze' verbouwing betreft,
zouden wij deze eerder situeren bij de grote aanpassingswerken van 1733**

De houten ramen met roedeverdeling zijn identiek voor wat betreft de voor-en de achtergevel. (het raam in het fronton en de twee buitenste ramen op de verdieping van de NO-gevel hebben dezelfde profilering.

De onderste stijl kan sterk variëren qua hoogte. (tot 13cm hoog) Sommige onderste stijlen werden reeds vervangen of aangepast.

De klemmen en sluitingen voor de luiken op de raamkaders komen overeen met de sluitingen van de huidige luiken. (draaispanjolet)

De bespiegelde luiken bestaan qua verdeling uit 4 vakken, gevormd door 5 dwarsklampen en 2 verticale klampen. Het opgeklampte ondergedeelte bestaat uit 3 vakken met verticale planken en een bovenvak met schuingeplaatste schoepen waardoor zelfs in gesloten stand indirect licht kon binnenvallen en er ventilatie mogelijk was in de kamers.

Voor de verluchting van de verhoogde vloer van kamer links (0.3) werden openingen voorzien in de muur. Vóór deze openingen werden roostertjes aangebracht bestaande uit een ijzeren plaatje met ronde perforaties. Er zijn 2 verschillende formaten met verschillende grootte van perforaties. De bevestigingen in de muur variëren eveneens. Het derde en het vierde roostertje hebben dezelfde bevestiging als dat in de voorgevel. Eén roostertje ontbreekt. (het tweede van links). Het lijkt dat deze openingen origineel bij de oprichting van het gebouw aanwezig waren.

3.1.5. NO-gevel (zijgevel rechts)

De puntgevel toont (onduidelijke) sporen van een beëindiging met een rollaag. Vanop de stelling zal dit nader worden bekeken.

In het gevelmetselwerk van het gelijkvloers, uitgevoerd in formaat 27 (26, 26,5) x 13 x 5 is een duidelijk horizontaal bouwspoor ter hoogte van de onderkant van de raamdorpels op de verdieping.

Dit spoor zet zich door in de lisenen. Boven deze 'bouwlijn' bestaan de lisenen niet uit natuursteenblokken maar uit bakstenen. De horizontale band in natuursteen ($\pm$ 3 cm dik) van voor- en achtergevel werd ter hoogte van de zijgevel tegen de baksteenlagen geplaatst. Op de baksteenlagen werd een imitatie van natuursteen aangebracht.

Bij nazicht op de zolder blijkt dat de puntgevel is opgebouwd uit een ander formaat van bakstenen namelijk 19,5 x 9 x 4,5. Het metselwerk is zeer regelmatig en netjes uitgevoerd. De vensteropening is samen met dit metselwerk uitgevoerd. Dit wijst op een belangrijke verbouwing of heropbouw met nieuwe stenen.

De natuurstenen omkadering van het kleine deurtje in deze zijgevel bevindt zich achter de plint. Er zijn duidelijke bouwsporen te zien links en rechts van deze opening. Het lijkt erop dat deze opening later werd gemaakt.

In deze zijgevel zijn drie steekboogvensters waarvan de middelste, uitgevend in de traphal, voorzien is aan de binnenzijde van 7 vensterbaren. Door de inmetseling van het raam aan de onderzijde getuigt dit van een latere ingreep die wellicht samenvalt met de opmetseling of verbouwing van de puntgevels.

Het middelste, grootste raam is voorzien van een houten raamwerk met ruitjes gevat in glas in lood.

De windroedes zijn in ijzer. Een identieke raaminvulling vinden we in de kleine vensteropening op de gelijkvloers links van de kleine zijdeur.

Deze kleine vensteropening werd samen met de plint uitgevoerd. Dorpel en plint zijn continu en uit hetzelfde materiaal. In de omkadering met rechte sponning bevinden zich nog de 2 duimen van het vroegere luikje. Ook aan de binnenzijde was dit raampje beluikt.

(links van deze raamopening bevindt zich binnen trouwens de enige binnenmuur die uit dezelfde baksteen is opgetrokken als de buitengevel namelijk formaat 27 x 13 x 5)

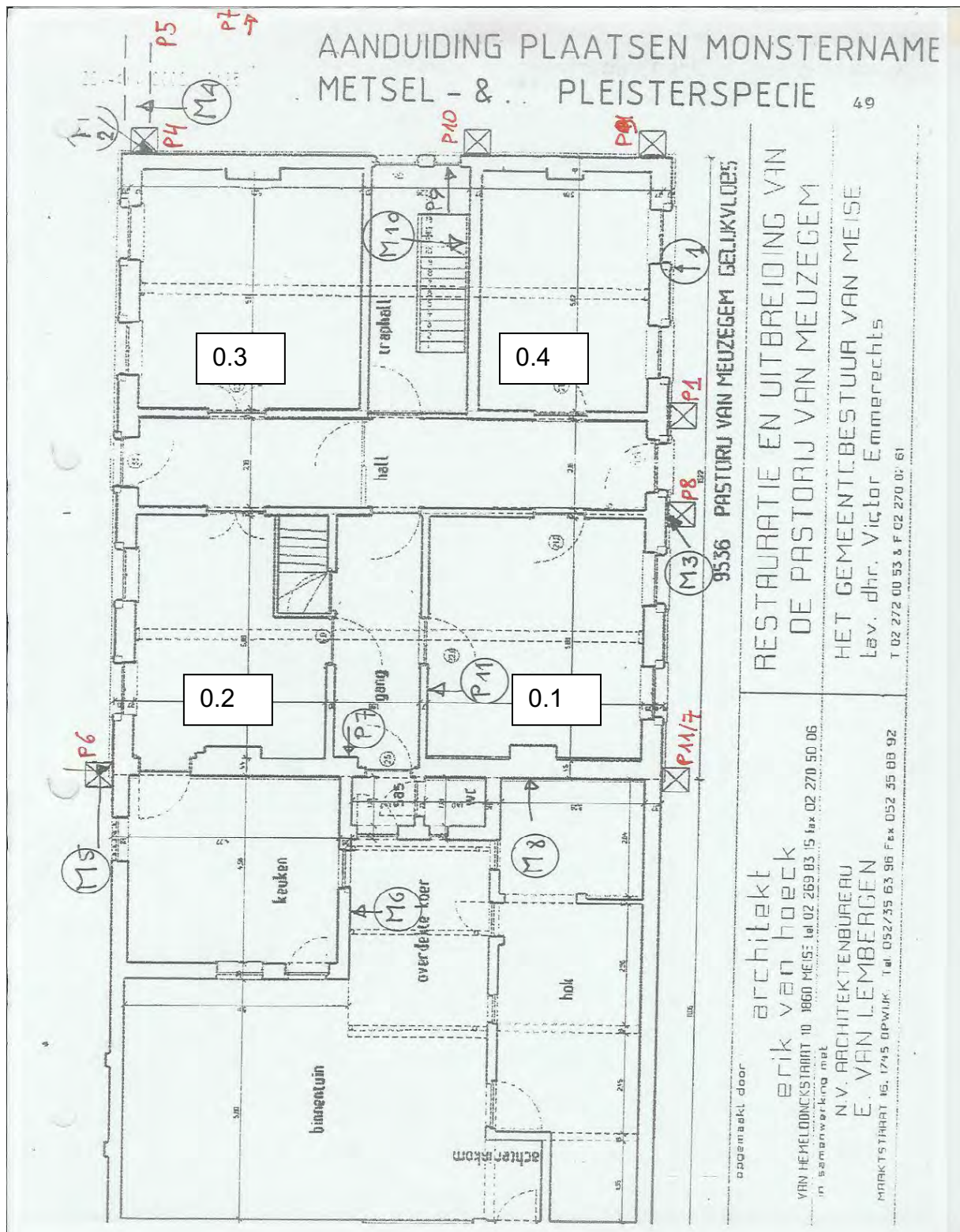
De twee buitenste vensters van de verdieping zijn voorzien van een recht raamkader dat de boog van het venster niet volgt. Deze zijn niet origineel.

In beide zijgevels bevindt zich in de zolderverdieping nog een vensteropening waarvan de opening in de linkergevel is dichtgemetseld en de opening in de rechtergevel voorzien is van een houten luik.

De omkadering in natuursteen van de vensteropening op de zolderverdieping, op de verdieping en deze van het kleine deurtje op de gelijkvloers zijn identiek en werden dus, zo mogen we veronderstellen, tijdens één en dezelfde (ver)bouw(ings)faze uitgevoerd.

3.2. Funderingsonderzoek

De funderingen zijn vrijgemaakt en hebben volgende gegevens opgeleverd :
Putten aangeduid met P.

Afbeelding 32⁴⁷

⁴⁷ Dit onderzoek maakt deel uit van de studie die door de Arch. Vanlembegen en Van Hoeck werd voorgelegd aan M&L in 2006.

PUT 1. Rechts van inkomdeur voorgevel

- afmetingen 1,50 x 1,50 x 1,67 m diepte t.o.v. de nulpas binnen
- ondergronds nog 3 lagen behouwen witsteen, waaronder 2 lagen onbehouwen witsteen
- onderaan een funderingsaanzet van baksteenmetselwerk, zonder versnijding
- de niet originele 'losse' buitendorpel is 8 cm naar buitenzijde verschoven
- de fundering onder de buitendorpel is niet dezelfde als het hoofdgebouw, veel minder diep, is in metselwerk aangezet ter hoogte van de bovenzijde der 3 lagen behouwen zandsteen, t.t.z. 3 lagen onder de huidige grondpas, **later toegevoegd bij de verbouwing van de inkomdeur, waarschijnlijk in 1866.**

Afbeelding 33: Put 1⁴⁸

Er is geen vermelding van de baksteenformaten van het funderingsmassief. Het zou nuttig zijn een aantal putten opnieuw te openen om deze te verifiëren met alle nieuwe bevindingen in gedachte.

⁴⁸ Idem

PUT 8. Links van inkomdeur voorgevel

- afmetingen 0,80 x 1,00 X 0,90 diep t.o.v. grondpeil
- zelfde vaststellingen als put 1
- het funderingsmassief van +/- 2,50 m lengte is afzonderlijk en enkel onder de buitendorpel van de inkomdeur.

Afbeelding 34: put 8⁴⁹

⁴⁹ idem

PUT 11. Linkse voorgevelhoek hoofdgebouw

- afmetingen 0,80 x 1,00 x 0,90 t.o.v. grondpeil
- zelfde fundering als put 8 maar de baksteenfundering heeft een versnijding van ½ steen, rondlopend in de zijgevel links
- fundering bijgebouw slechts 40 cm onder grondpeil, uitgevoerd in ruwe niet behouwen zandsteen, waarschijnlijk recup. (misschien overschot van kerk ?)
- fundering bijgebouw volledig onafhankelijk van het hoofdgebouw (**dit gebouw werd in 2008 afgebroken**)

Afbeelding 35: Put 11⁵⁰

⁵⁰ idem

PUT 9. Hoek rechts onderaan zijgevel

- afmetingen 1,20 x 1,00 x 1,00 m diep t.o.v. de grondpas
- ter plaatse van de keldering
- versnijdingen vanaf 30 cm diepte onder nulpas, verbreding naar 30 – 38 – 45 cm
- betreft een **recent herstellde fundering**, is afgecementeerd
- aanzet herstellde barst op de fundering, verloopt van 0 naar naar 10 mm aan bovenzijde plint

Afbeelding 36: put 9⁵¹

⁵¹ idem

PUT 10. Midden zijgevel rechts

- identiek vorige

Afbeelding 37: put 10⁵²

PUT 4. RECHTSE ZIJGEVEL ACHTERAAN Afbeelding 38

- afmetingen 100 x 150 x 100 diep t.o.v. grondpas
- fundering juist onder de grondpas van 4 lagen witsteen
- waaronder keldermetselwerk tot diepte maar met versnijding van 1 steen, plaatselijk met dun laagje kalkspecie, baksteen identiek met voorgevel

PUT 5. AANZET FUNDERING VERDWENEN CONSTRUCTIE Afbeelding 39

- aanzet op +/- 0,60 m t.o.v. het grondpeil met 1 laag natuursteen
- hierop metselwerk, muurbreedte +/- 40 cm
- opgaand metselwerk 5 cm teruggetrokken t.o.v. het hoofdgebouw
- ander formaat baksteen, nml; **23 x 11 x 5** cm, conform klein bijgebouw links, conform de schouw in kamer 0.2 en formaat bakstenen in de linkertopgevel.

Deze fundering is verschillend van het hoofdgebouw en er niet mee verbonden, maar uitgevoerd met zelfde baksteen als het kleine zijgebouw links. Vermoedelijk de op sommige kadasterplannen aangeduide tuinmuren in dezelfde periode opgericht, juist informatie ontbreekt.

PUT 7. OUDE FUNDERING OP 4 M VAN HET PASTORIJGEBOUW Afbeelding 40

- zelfde fundering als in put 5, **betreft éézelfde constructie.**

⁵² idem

Afbeelding 38⁵³

⁵³ idem

Afbeelding 39⁵⁴

⁵⁴ idem

Afbeelding 40⁵⁵

⁵⁵ idem

PUT 6. RECHTSE HOEK ACHTERGEVEL HOOFDGEBOUW Afbeelding 41

- afmetingen 100 x 100 x 110 diep t.o.v. pas 0
- fundering van 4 lagen zandsteen onder de grondpas op aanzet van metselwerk, zonder versnijding, conform put 1 in voorgevel
- aanzet +/- 1,00 m onder de grondpas

Alle onderzochte funderingen van het hoofdgebouw zijn op min of meer op dezelfde wijze uitgevoerd : t.t.z. een verdiepte aanzet van +/- 30 cm zandsteen op een basisfundering van baksteenmetselwerk. Soms is er een versnijding, soms ook niet. Zelfde materialen werden gebruikt.

Afbeelding 41: put 6⁵⁶

fundering klein bijgebouw

- fundering klein bijgebouw slechts +/- 40 cm diep, zet aan ter hoogte van de verbreding van ½ steen van de fundering van het hoofdgebouw
- formaat baksteen in fundering zelfde als funderingen verdwenen bouwwerk (put 5 en 7)

Alle onderzochte funderingen van het pastorijsgebouw zijn uitgevoerd met identieke materialen, witsteen en baksteen, in zelfde maatvoering.

De funderingen van het kleine (oudere) bijgebouw en de blootgelegde funderingen van de verdwenen constructies zijn eveneens identiek.

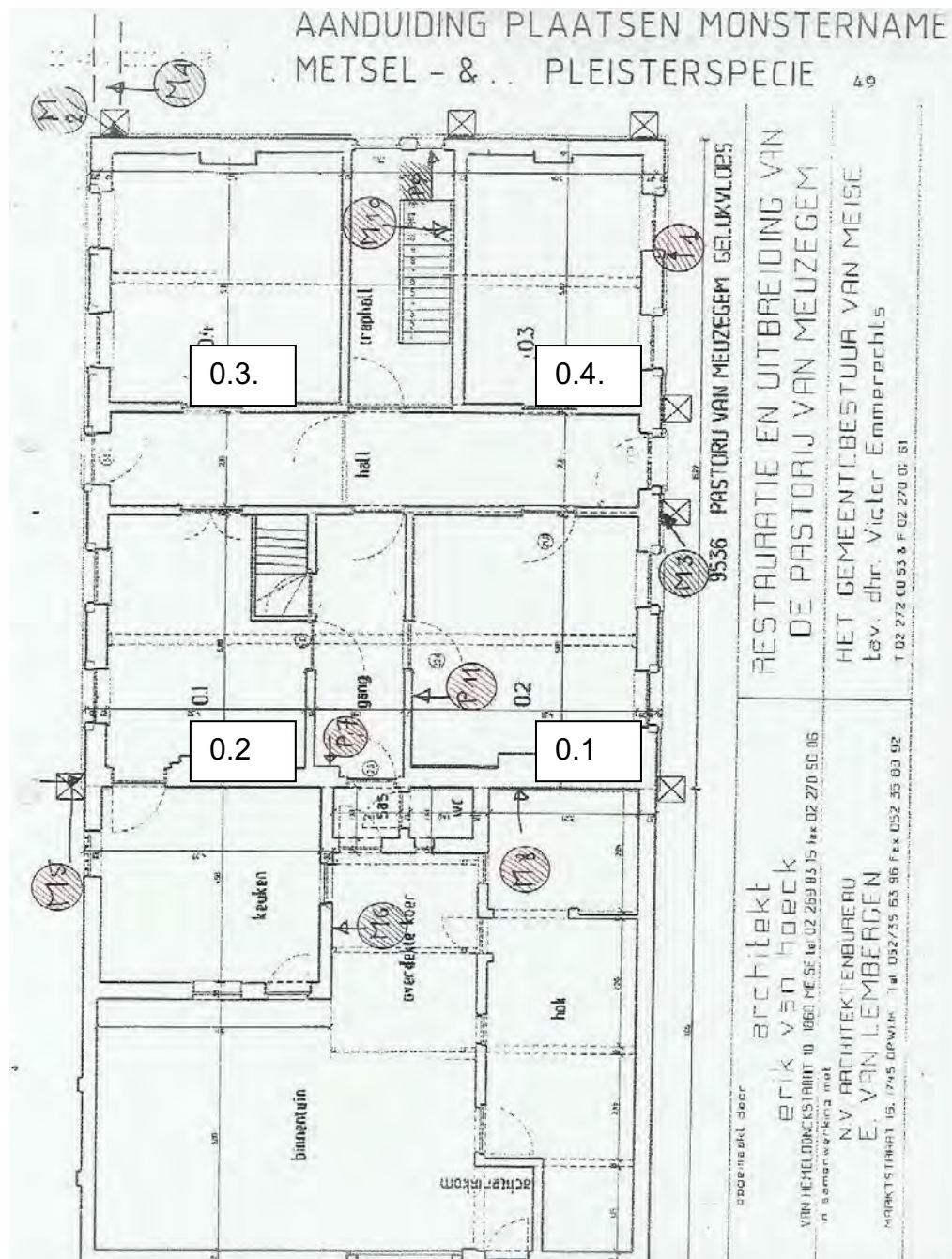
⁵⁶ idem

3.3. Onderzoek van de gebruikte mortels.

LABO-ONDERZOEK MORTELS AAN UNIVERSITEIT VAN GENT

Er werden ter plaatse representatieve monsters genomen door Arch. Van Lembergen en Arch. Van Hoeck van :

- metselspecie (M)
- pleistermortel (P): deze komen verder aan bod in 5.2.2.2.

Afbeelding 42: Grondplan met aanduiding plaatsen staalnames.⁵⁷

Monster 1. Voegmortel aan negblok in voorgevel.

Kalkmortel met glauconiethoudend kwartszand. Hierop kalkbepleistering (5-7 lagen) met weinig, iets

⁵⁷ Studie van de Arch. Van Lembergen & Van Hoeck uit 2006.

grover zand. De mortel is afkomstig van metsel- en voegmortel waarop, zoals op alle gevels, dunne kalk-lagen aangebracht zijn.

Monster 2. Metselspecie van fundering hoofdgebouw in zijgevel rechts achteraan.

Heterogene kalkmortel met kwartszand en met veel grove glauconietkorrels. Onregelmatige calcietskristallisatie en nogal wat klei.

Monster 3. Metselspecie fundering voorgevel.

Kalkmortel met kwartszand, donkere bodemresten (?) en kalksteenbrokjes.

Monster 4. Metselspecie fundering verdwenen zijgebouw rechts.

Kalkmortel met kwartszand, veel grove glauconietkorrels en onregelmatige calcietskristallisatie.

Monster 5. Metselspecie funderingsmetselwerk achtergevel.

Kalkmortel met glauconiethoudend kwartszand.

Monster 6. Metselspecie groot bijgebouw links.

Kalkmortel met grove kalksteenbrokken en glauconiethoudend kwartszand.

Monster 7. Pleisterspecie in gang naar zijgebouw links.

Kalkmortel met dikke kalkbepoetsing. Glauconiethoudend kwartszand.

Monster 8. Metselspecie in plint van zijgevel links hoofdgebouw.

Kalkmortel met glauconiethoudend kwartszand.

Monster 9. Pleisterspecie op zijgevel rechts in traphal.

Kalkmortel met relatief weinig glauconiethoudend kwartszand.

Monster 10. Metselspecie van binnenmuur in traphal evenwijdig met voorgevel.

Kalkmortel met laconiekhoudend kwartszand.

Monster 11. Pleisterspecie lokaal 01 in voorgevel links. (Waarschijnlijk is de aanduiding van deze staalname verkeerd.)

Kalkmortel met glauconiethoudend kwartszand.

Het verslag van Professor Nijs bespreekt het microscopisch onderzoek van de stalen na kunstmatige verharding als volgt.

‘Ondanks enkele geringe afwijkingen kunnen de monsters **1, 5, 7, 8, 10** en **11** in één grote groep worden ondergebracht: kalkmortel met (eerder fijn) glauconiethoudend kwartszand. Dit zand is ongetwijfeld afkomstig uit de Tertiaire afzettingen van de streek (ondiep, marien faciës), zonder dat er nauwkeuriger oorsprong kan aangewezen worden.’

Deze conclusie is niet in tegenspraak met de historische studie. Alle staalnames gebeurden op de constructie waarvan wij vermoeden dat ze tot de oudste fase behoort. (17de eeuw).

‘Monster 2 wijkt af doordat het grove glauconietkorrels bevat, en ook klei. Monster 4 valt ook op door zijn grove glauconietfractie. In dit opzicht lijkt het op monster 2, maar de klei ontbreekt.’

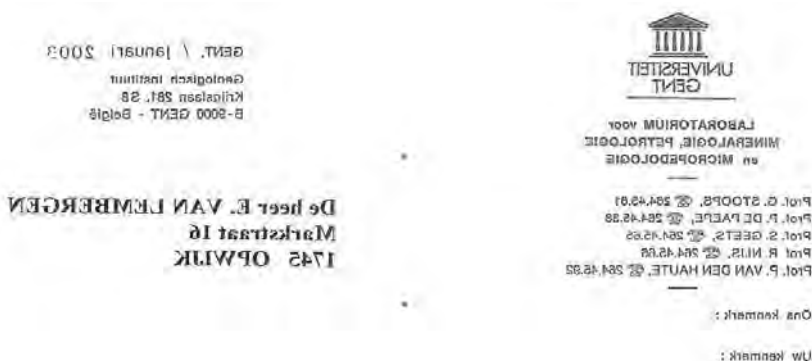
‘Monster 3 is wel vergelijkbaar met de grote groep, maar het cement is onzuiver en er komen kalkbrokjes voor. Monster 6 is ook vergelijkbaar met de grote groep, maar ook hier komen veel kalkbrokjes voor.’

Beide monsters zijn genomen op een plaats waar de constructie werd verbouwd of gebouwd. Dit is niet in tegenspraak met voorgaande bevindingen. Het bijgebouw behoort tot een latere bouwfase. De voordeur werd verbouwd. (18de eeuw?)

‘Monster 9 heeft een geringe zandfractie: de zandkorrels liggen ingebed in een overmaat van kalkcement. De geïsoleerde zandkorrels zijn wel vergelijkbaar met die van de grote groep.’

Besluit volgens Professor Nijs:

‘Alle monsters bestaan uit lokaal zand, aaneengekit met micriet (zeer fijn kalkcement). In hoeverre de onderlinge afwijkingen tussen de materialen – meer of minder cement, bijmenging van grover zand, van klei of van kalkbrokjes – mogen gecorreleerd worden met verschillende bouwfasen, zal uit het bouwtechnisch onderzoek moeten blijken.’

Verslag over het Materiaalonderzoek van de Pastorie van Meuzegem-Wolvertem

Microscopisch onderzoek na kunstmatige verharding leidt tot de volgende bevindingen:

Monster 1 - kalkmortel met glauconiethoudend kwartsand, Hietop, kalkbepleistering (2 tot 7 lagen) met weinig, iets grover zand.

Monster 2 - betongegane kalkmortel met kwartsand en met veel grove glauconietkorrels. Onregelmatige calcietkristallinatie en nogal wat klei.

Monster 3 - kalkmortel met kwartsand, donkere bodemresten (?) en kalksteenbrokjes.

Monster 4 - kalkmortel met kwartsand, veel grove glauconietkorrels en onregelmatige calcietkristallinatie.

Monster 5 - kalkmortel met glauconiethoudend kwartsand.

Monster 6 - kalkmortel met grove kalksteenbrokken en glauconiethoudend kwartsand.

Monster 7 - kalkmortel met dikke kalkbepleistering. Glauconiethoudend kwartsand.

Monster 8 - kalkmortel met glauconiethoudend kwartsand.

Monster 9 - kalkmortel met relatief weinig glauconiethoudend kwartsand.

Monster 10 - kalkmortel met glauconiethoudend kwartsand.

Monster 11 - kalkmortel met glauconiethoudend kwartsand.

Bespreking

Ondanks enkele geringe afwijkingen kunnen de monsters 1, 5, 7, 8, 10 en 11 in één grote groep worden ondergebracht : kalkmortel met (eerder fijn) glauconiethoudend kwartsand. Dit zand is ongetwijfeld afkomstig uit de Tertiaire afzettingen van de streck (ondiep, marien faciës), zonder dat er een nauwkeuriger oorsprong kan aangewezen worden.

Monster 2 wijkt af doordat het grove glauconietkorrels bevat, en ook klei.

Monster 4 valt ook op door zijn grove glauconietfractie. In dit opzicht lijkt het op monster 2, maar de klei ontbreekt.

Monster 3 is wel vergelijkbaar met de grote groep, maar het cement is onzuiver en er komen kalkbrokjes voor.

Monster 6 is ook vergelijkbaar met de grote groep, maar ook hier komen veel kalkbrokjes voor.

Monster 9 heeft een geringe zandfractie : de zandkorrels liggen ingebed in een overmaat van kalkcement. De geïsoleerde zandkorrels zijn wel vergelijkbaar met die van de grote groep.

Besluit

Alle monsters bestaan uit lokaal zand, aangecekit met micriet (zeer fijn kalkcement).

In hoeverre de onderlinge afwijkingen tussen de materialen - meer of minder cement, bijmenging van grover zand, van klei of van kalkbrokjes - mogen gecorreleerd worden met verschillende bouwfasen, zal uit het bouwtechnisch onderzoek moeten blijken.

Prof. Dr. R. NIJS.

Abbeelding 43: Verslag van Prof. Nijls.⁵⁸

⁵⁸ idem

3.4. Materiaal technisch en stratigrafisch onderzoek van de afwerklagen.

Sondering 1,2 en 3 werden uitgevoerd door Spectrum NV in 2001.

Sonderingen 43, 44, 45 en 46 werden uitgevoerd in maart 2010.

Sondering 1 Plint voorgevel

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: kalkzandsteen	
1	Heel lichtgrijs (bijna wit): kalkverf	S1002-R
2	Heel lichtgrijs (bijna wit): kalkverf	
3	Heel lichtgrijs (bijna wit): kalkverf	
4	Ecru: kalkverf	S0502-Y50R
5	Wit	
6	Wit	
7	Wit	
8	Donker blauwgrijs	S6005-R80B
9	Lichtgrijs	Tussen S1005-R80B en S2005-R80B

Sondering 2 Metselwerk voorgevel

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: baksteenmetselwerk	
1	Grijs: kalkverf	Tussen S1002-Y en S1502-Y
2	Ecrú: kalkverf	S1005-Y20R
3	Ecrú: kalkverf	
4	Ecrú: kalkverf	
5	Licht Ecrú: kalkverf	
6	Ecrú: kalkverf	
7	Heel lichtgrijs (bijna wit): kalkverf	
8	Heel lichtgrijs (bijna wit)	
9	Licht bruingrijs	S2005-Y50R
10	Lichtgrijs	S2502-B
11	Lichtgrijs	S2502-B
12	Beigebruin	S3020-Y10R
13	Lichtgrijs	
14	Lichtgrijs	Tussen S1005-R80B en S2005-R80B

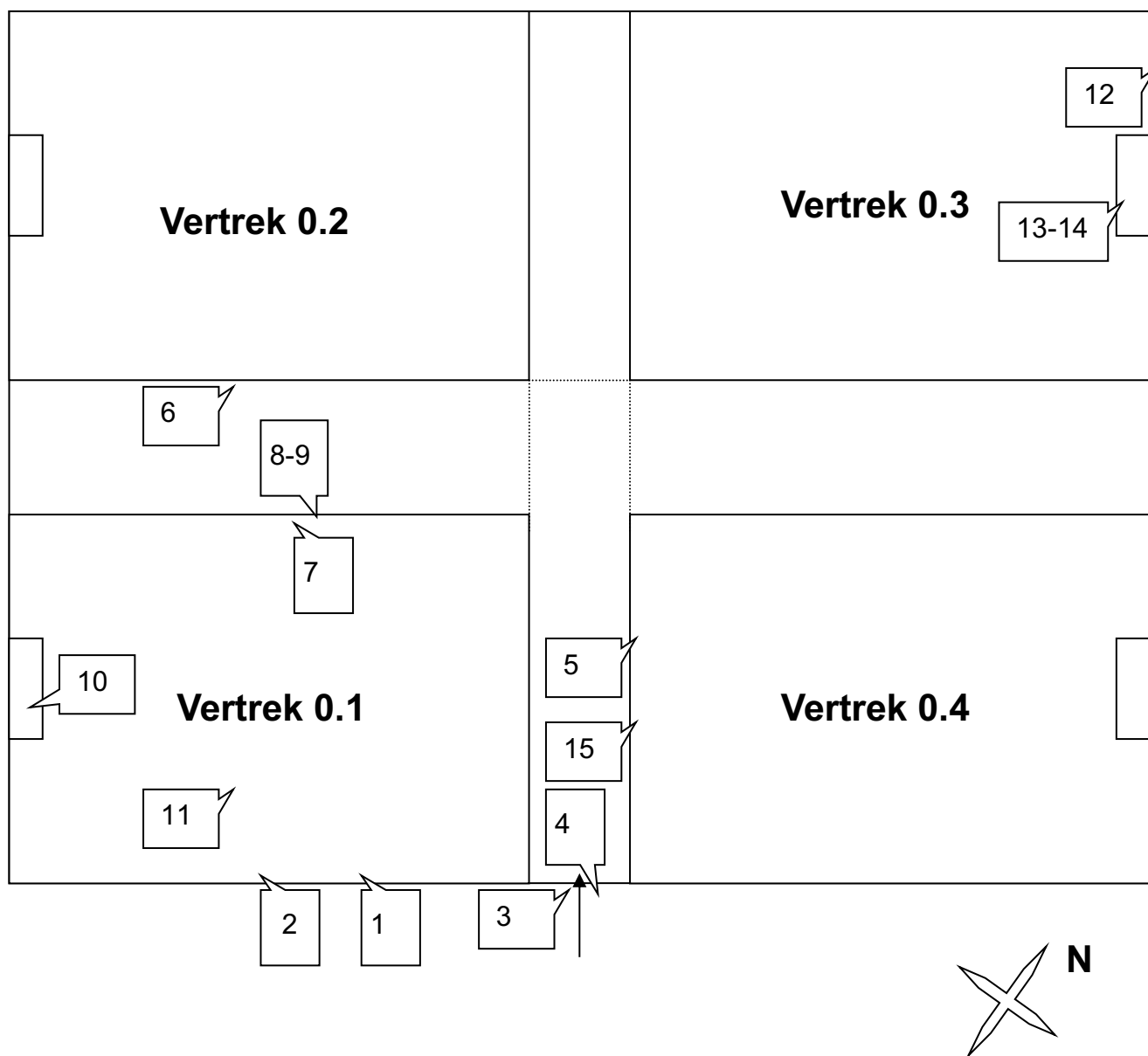
Het grote aantal lagen kalkverf op de gevel wijst er op dat de gevel al gedurende een lange periode geschilderd werd. Het is niet onwaarschijnlijk dat dit al van bij de verbouwingen ca. 1733 het geval was. In dat jaar werd de woning grondig verbouwd en dit liet in de gevel een aantal bouwsporen na. Mogelijk wilde men vanaf toen deze sporen camoufleren om de gevel een egaal uitzicht te geven.

Sondering 3 Schrijnwerk voordeur (buitenzijde)

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Groen: olieverf	S4020-B70G
2	Licht grijs: olieverf	Tussen S1005-R80B en S2005-R80B
3	Gelig ecru: olieverf	S0505-G20Y
4	Donker groen: olieverf	S5040-G10Y
5	Licht grijs	Tussen S1005-R80B en S2005-R80B
6	Groen	S5020-B90G
7	Donker groen	S7020-G10Y
8	Heel donker groen	S8010-G10Y
9	Donker blauw	S6030-B10G

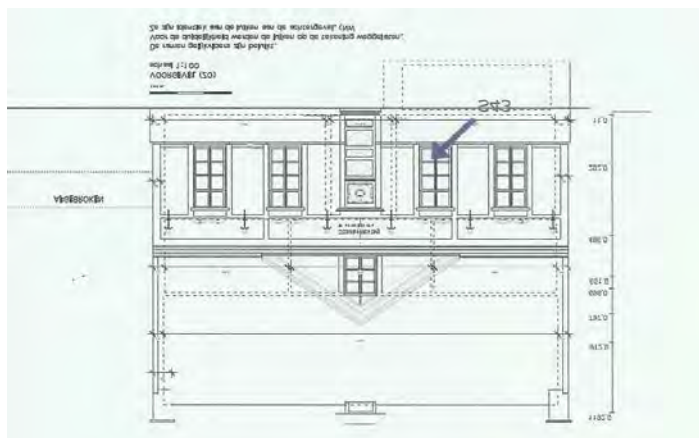
Schetsmatig grondplan van de benedenverdieping met locatie van de uitgevoerde sonderingen

Afbeelding 44: Aanduiding sonderingen 1,2 en 3⁵⁹

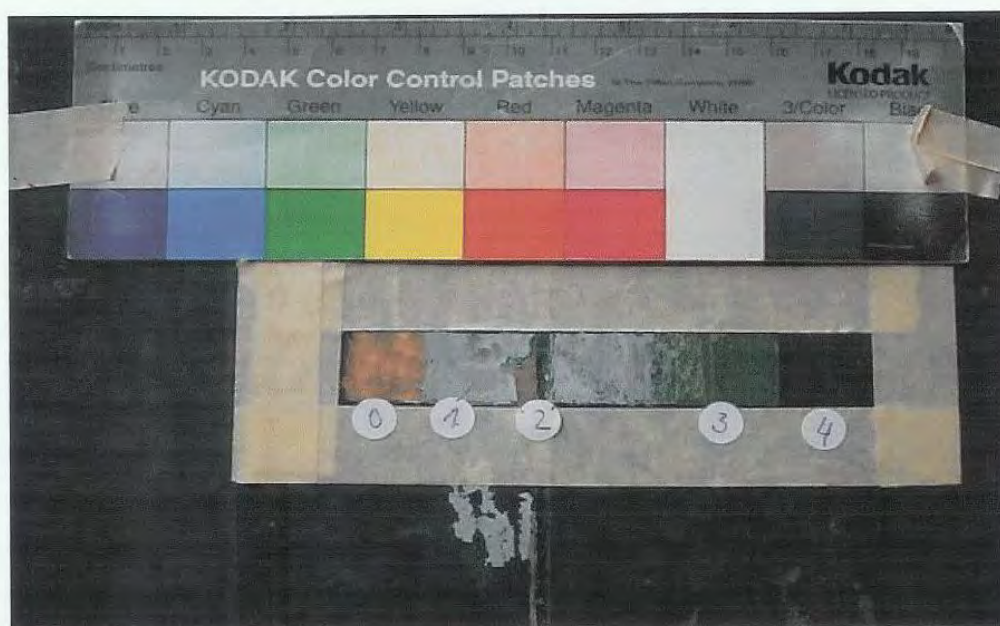
⁵⁹ Ontwerpcollectief Spectrum uit Hasselt, maart 2001.

Sondering 43 Voorgevel (ZO): luik rechts van de voordeur.

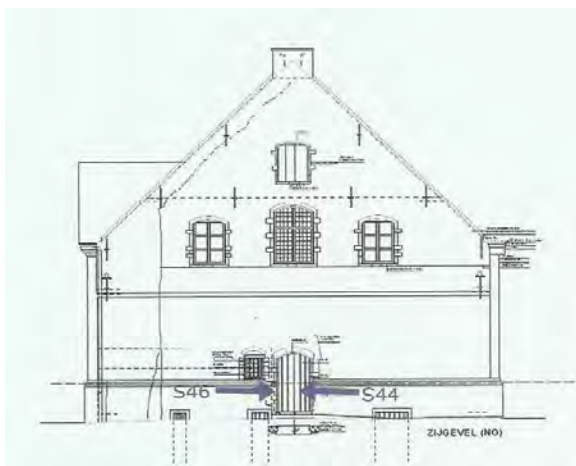
Afbeelding 45: Aanduiding sondering 43⁶⁰

	Beschrijving	NCS-waarde
0	Hout	
1	Donker grijs	S 4000 - N
2	Licht grijs	S 1502 - G50Y
3	Helder groen	S 6030 - G
4	Donker groen	S 8010 - B90G

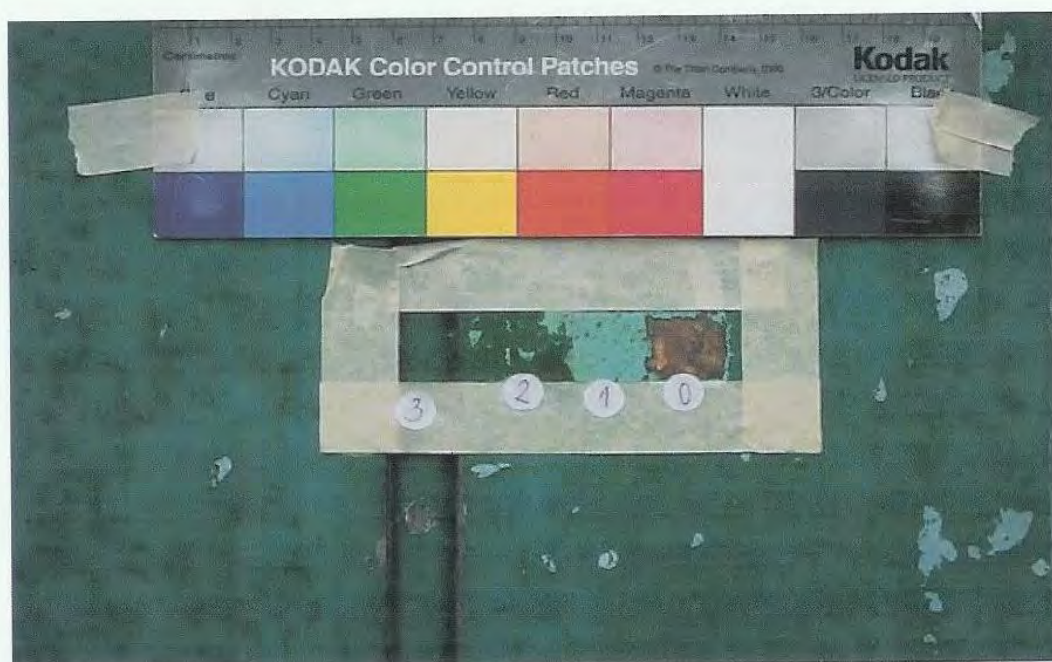
⁶⁰ idem.

Sondering 44 Rechter zijgevel (NO): deurkozijn.

Afbeelding 46: Aanduiding sonderingen 44 & 46⁶¹

	Beschrijving	NCS-waarde
0	Hout	
1	Licht blauw (groenachtig)	S 1020 – B50G
2	Helder groen	S 5040 – G
3	Donker groen	S 4030 – B70G

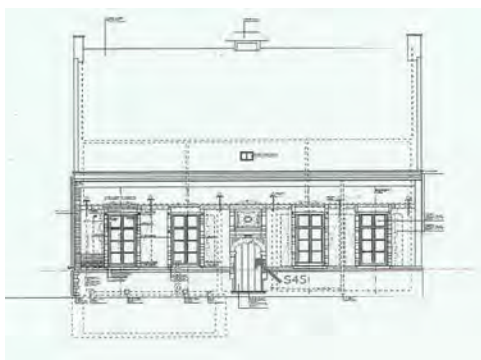
⁶¹ Studiebureau Monumentenzorg, maart 2010.

Sondering 46 Rechter zijgevel (NO): deurkozijn.

	Beschrijving	NCS-waarde
0	Natuursteen	
1	Gebroken wit	S 0500 – N
2	Licht grijs	S 1002 – G50Y
3	Blauw grijs (verschillende schakeringen)	S 1515 – R80B + S 0520 – R70B

Sondering 45 Achtergevel (NW): deurblad.

Afbeelding 47: Aanduiding sonderingen 45⁶²

	Beschrijving	NCS-waarde
0	Hout	
1	Donker grijs	S 4000 – N
2	Licht grijs	S 1502 – G50Y
3	Helder groen	S 5540 – G
4	Donker groen	Tussen S 4020 – B70G en S 5020 – B70G

⁶² idem.

4. Interieur

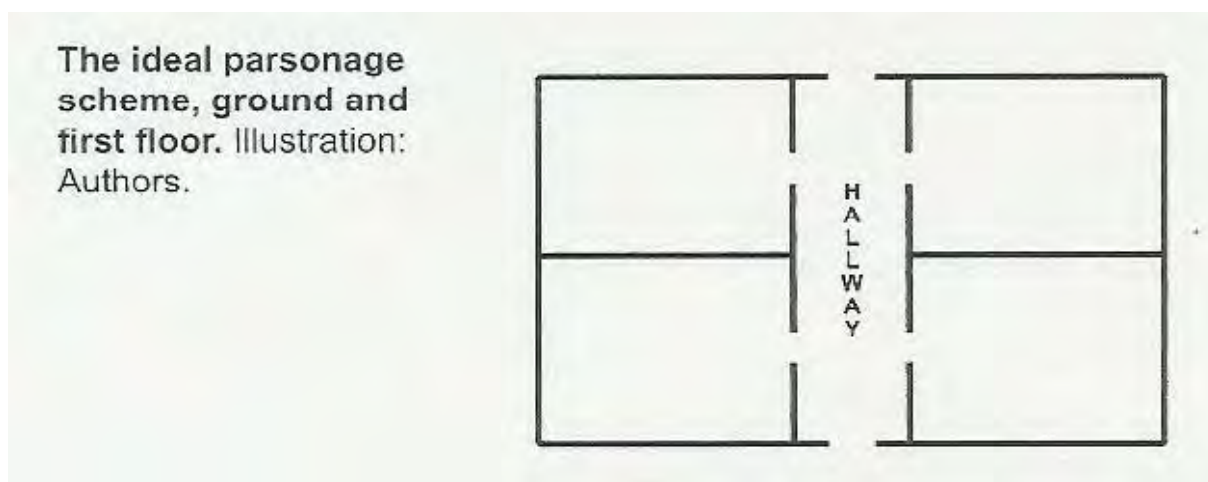
4.1. Plantypologie.

4.1.1. Algemeen.

Het is opmerkelijk dat veel pastorieën uit de 17de en 18de een gelijkaardig grondplan hebben of hadden. Bij de pastorijen met meerdere verdiepingen is het verdiepingsplan identiek aan het grondplan gelijkvloers.

Het in de meeste gevallen vrijstaande dubbelhuis heeft een gang die het gebouw in twee delen verdeelt, meestal met de voordeur aan de ene lange zijde en een tweede deur aan de andere lange zijde, aan beide uiteinden van de hal.

Links en rechts van deze gang bevinden zich de keuken en spreekkamer, de leefruimte en de eetkamer. Wanneer het gebouw een kelder heeft, liggen de bovenliggende kamers soms wat hoger. (zogenaamde opkamer). De trap kan zich zowel in de hal als in een aangrenzende kamer bevinden.

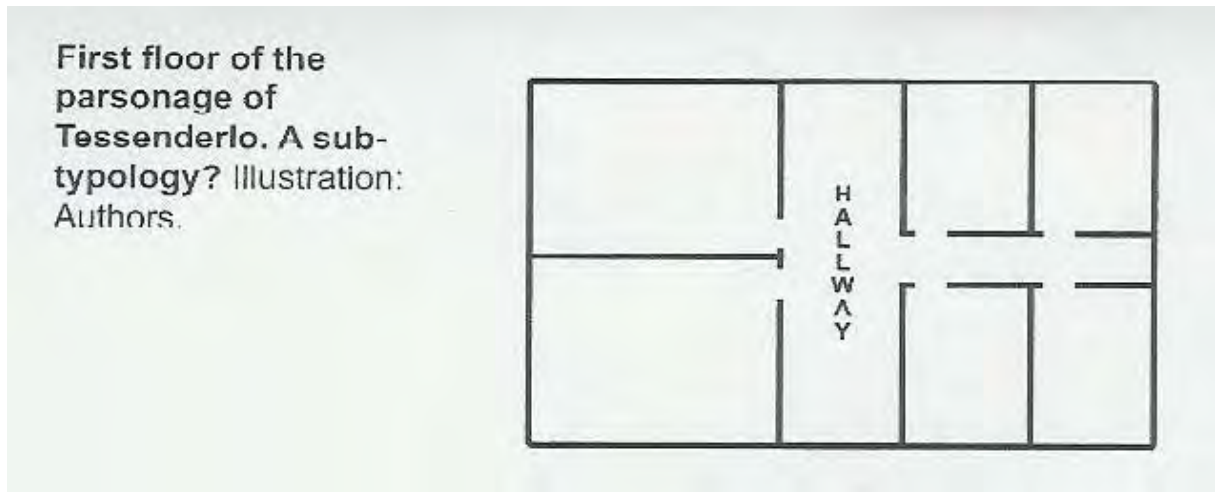
Afbeelding 48: Ideaal grondplan voor een groot aantal pastorieën. ⁶³

Dit planschema is wijdverspreid voor wat betreft de pastorieën. Het is nog niet duidelijk waar en wanneer dit plan is ontstaan. ⁶⁴

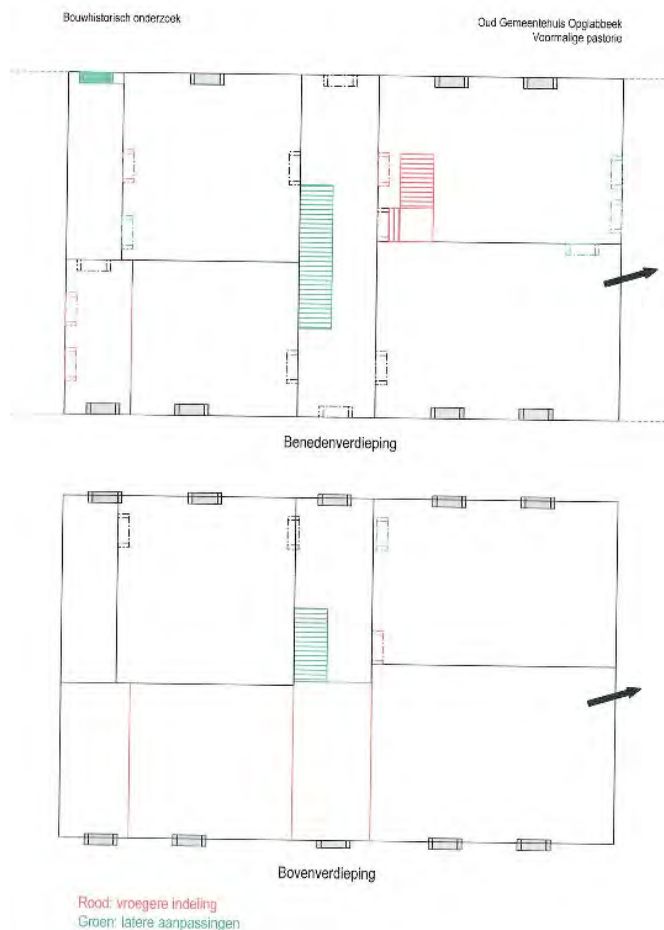
Aangezien elke situatie verschillend is en elke bewoner uiteraard zijn eigen wensen heeft, wordt niet strikt vastgehouden aan dit ideale schema.

⁶³ Illustratie uit: Tom Coenegrachts, Jacqueline de Graauw, Maria Soledad Moscoso Cordero, *The parsonage of Wezemaal*, RLICC Master of Conservation of Monuments and Sites, K.U.Leuven, 2008-2009, waarbij zij voornamelijk de pastoriën bestudeerden verbonden aan de abdij van Averbode.p.96

⁶⁴ Met de opkomst van het classicisme en de eerste generatie kunstenaars die zich als architect gingen beschouwen, ontstond een blokvormige huisvorm. Tegelijkertijd werd een streven naar symmetrie geïntroduceerd door Jacob van Campen in Huis ten Bosch in Maarssen uit 1628, waarin een symmetrische brede plattegrond is gerealiseerd met ter weerszijden van het voorhuis even grote zijkamers en een middengang naar achteren. In: C. Willemijn Fock, *Het Nederlandse interieur in beeld 1600 – 1900*, Waanders Uitgevers, Zwolle, 2001

Afbeelding 49: Variante op het ideaal grondplan. ⁶⁵

Afbeelding 50: Grondplan pastorie van Opglabbeek. ⁶⁶

Fascinerend hierbij is de vraag naar hoe in deze pareltjes van landelijke architectuur werd gewoond. Het proberen begrijpen van aspecten als verwarming, verlichting en hygiëne kan door naar gekende en gedateerde gebouwen te kijken uit de zelfde bouwperiode.⁶⁷

⁶⁵ Illustratie uit: Tom Coenegrachts, Jacqueline de Graauw, Maria Soledad Moscoso Cordero, *The parsonage of Wezemaal*, RLICC Master of Conservation of Monuments and Sites, K.U.Leuven, 2008-2009, waarbij zij voornamelijk de pastoriën bestudeerden verbonden aan de abdij van Averbode.p.98

⁶⁶ Aangereikt door Caroline Vandegheuchte, Studiebureau Monumentenzorg

⁶⁷ Een belangrijk naslagwerk is hierbij C.W. FOCK, *Het Nederlandse interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle, 2001, p. 28

Men merkt op dat in het 17de of 18de eeuwse plan geen afzonderlijke sanitaire ruimtes waren voorzien. In de meeste gevallen werden na verloop van tijd bijgebouwtjes toegevoegd aan het oorspronkelijke gebouw meestal ter hoogte van de zijgevels. Deze bijgebouwtjes dienden als bergruimte of andere faciliteiten, in het geval van Meuzegem als sanitaire ruimte, berging en bijkeuken met waterpomp. De meeste pastorieën waren oorspronkelijk zelf voorzienend met o.a een moestuin.

4.1.2. De pastorie van Meuzegem.

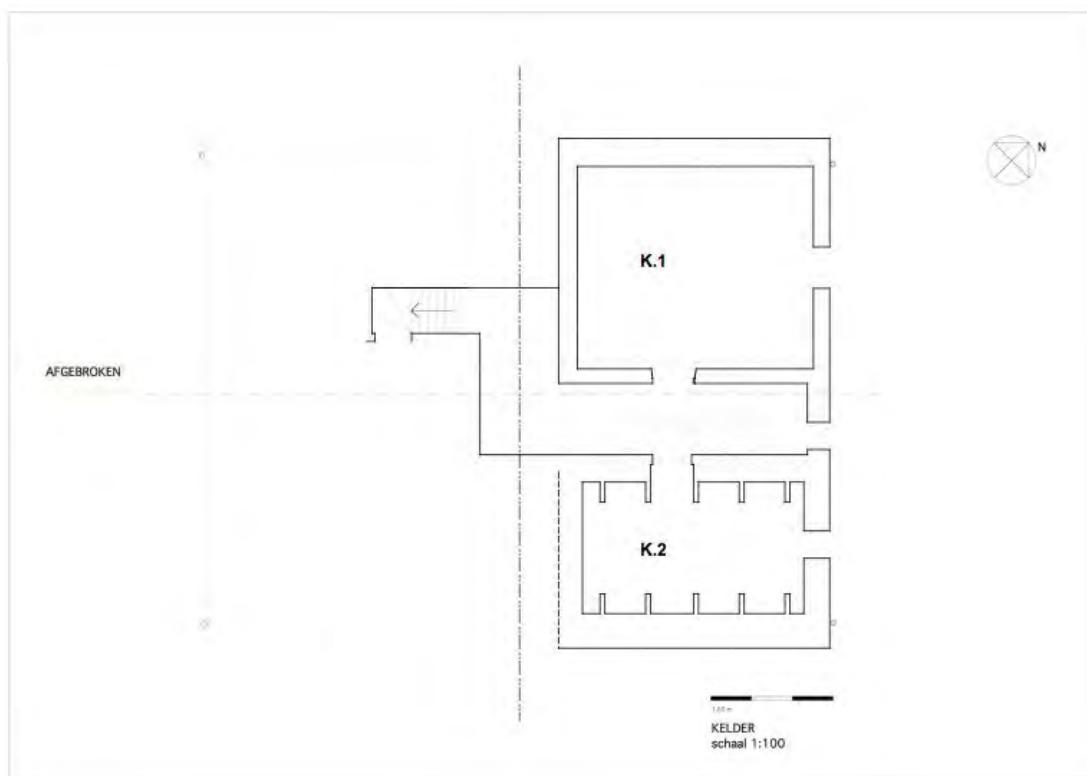
Het grondplan van deze pastorie is sterk gelijkend op dat van andere Norbertijnerpastorijen.⁶⁸ Het gebouw heeft zoals de meeste pastorieën een zuidelijk gerichte voorgevel. (ZO om precies te zijn.)

Het huidige plan van de pastorie is duidelijk het resultaat van meerdere verbouwingen. Dat is ook te merken aan het feit dat er heel wat verschillende baksteenformaten zijn teruggevonden en dat de binnenmuren niet zijn ingebonden, met uitzondering van de trapwand grenzend aan lokaal 04.

Kelder

De toegang tot de kelder bevindt zich in de zuidwestelijke zijgang en werd, zoals is gebleken uit sporenonderzoek van het interieur van kamer 0.2, later geplaatst.

De kelder bevindt zich enkel onder de kamers 0.3 en 0.4. De gang er naartoe onderkeldert een gedeelte van de hoofdhal.

Afbeelding 51: Kelderplan pastorie van Meuzegem.⁶⁹

Gelijkvloers

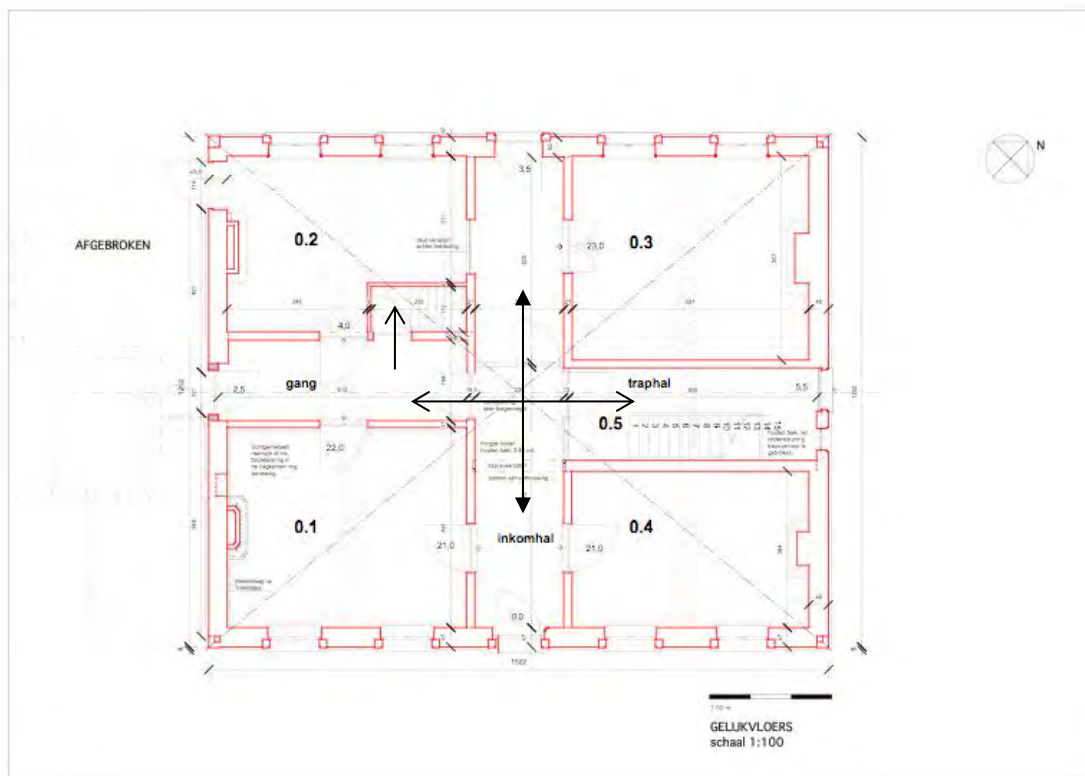
Vandaag zien we een verdeling in 4 grote lokalen door de kruisvormige inkom met gang en traphal. Steense dragende binnenmuren en houten moerbalken in het midden van elke plaats verdelen het gebouw in 5 gelijke traveeën.

Elke kamer wordt belicht door twee grote ramen. Enkel de latere keuken is duidelijk te situeren (0.2). De spreekkamer, de leefruimte en de eetkamer zijn onderling inwisselbaar al is het aannemelijk dat de

⁶⁸ Zie artikel 1.3.1. Premonstranzer pastorieën.

⁶⁹ Tekening auteur

spreekkamer zich eerder vooraan links bevond (0.1). (Deze kamer krijgt de benaming 'buro' op de hertekende schets met toestand vóór 1850.) Deze kamer heeft de meest gedecoreerde schouwboezem. Alle berg- en sanitaire ruimtes waren ondergebracht in bijgebouwtjes die allemaal werden afgebroken. Aangezien deze gebouwtjes later werden toegevoegd (geen sporen van inbinden in het metselwerk van het hoofdgebouw, betekent dit dat het oorspronkelijke plan van de pastorie er anders moeten hebben uitgezien met een kookplaats opgenomen in de pastorie. Tot in de 17de eeuw werden de meeste vertrekken voor meerdere doeleinden gebruikt. In die tijd werd er meestal ook in de kookruimte gegeten omdat het daar het warmst was. Ook de bedstede kan daar ondergebracht zijn om dezelfde reden.⁷⁰

Afbeelding 52: Grondplan gelijkvloers pastorie van Meuzegem.⁷¹

De schets die werd teruggevonden bij het kadastraal uittreksel 1971, blad 11 toont het gelijkvloerse grondplan van de pastorie met een toestand vóór 1850. (afbeelding 10, p. 19)

De grote maatvoering van het gebouw op deze tekening (origineel van voor 1850) is +/- in overeenstemming met de huidige toestand.

Bij het (her)tekenen is een nieuwere terminologie gebruikt : “ living “ , “ buro “.

Dit kan misleidend zijn.

We stellen vast dat de binnenindeling op deze schets verschillend is t.o.v. de huidige toestand en sterk overeenkomt met de typologie van het ‘ideale plan’:

- de trap staat in de centrale inkom en niet in de zijhal
- de zijhal was er niet, evenmin de gang naar de buitendeur links
- het sas en het buitentoilet zijn niet aanwezig

Kops op de voorgevel, grenst een aanbouwtje aan de rechtergevel, wellicht gaat het hier om een schuurtje dat inmiddels werd afgebroken.

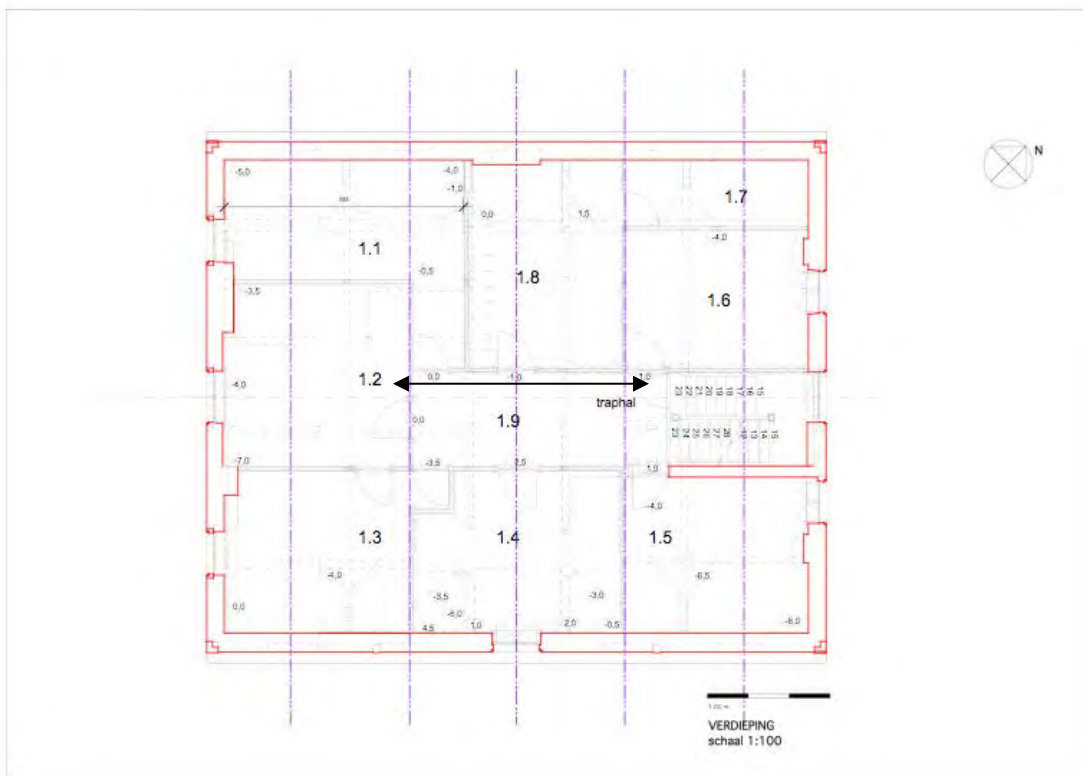
De houten trap van het gelijkvloers naar de eerste verdieping en van de verdieping naar de zolder bevindt zich in de dwarse NO-hal tegen de NO-gevel.

De stenen trap van de gelijkvloers naar de kelder snijdt een hoek uit lokaal 0.2. De toegang bevindt zich in de ZW-hal.

⁷⁰ C.W. FOCK, *Het Nederlandse interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle, 2001, p. 28

⁷¹ Tekening auteur.

Verdieping

Afbeelding 53: Grondplan verdieping pastorie van Meuzegem.⁷²

De structuur van 5 traveeën is aangehouden op de verdieping.

De moerbalken boven het gelijkvloers vormen de aanzet van de spanten waarin tevens de trekkers verwerkt zijn boven de verdieping.

De verdieping is verdeeld in 7 kamers rond een centrale gang die dwars op de hoofdgang van de gelijkvloers staat.

Dit vrij grote aantal kamers is te verklaren door het feit dat de pastoor niet alleen woonde. (Wellicht had de pastoor voor de verbouwing van 1730 zijn kamer en die van de meid onder het dak. Hiernaar dient verder onderzoek te gebeuren.)

In de kamers verbleven novicen uit de abdij. De abt kon eveneens de pastorie gebruiken als logeeraadres op zijn rondreizen.

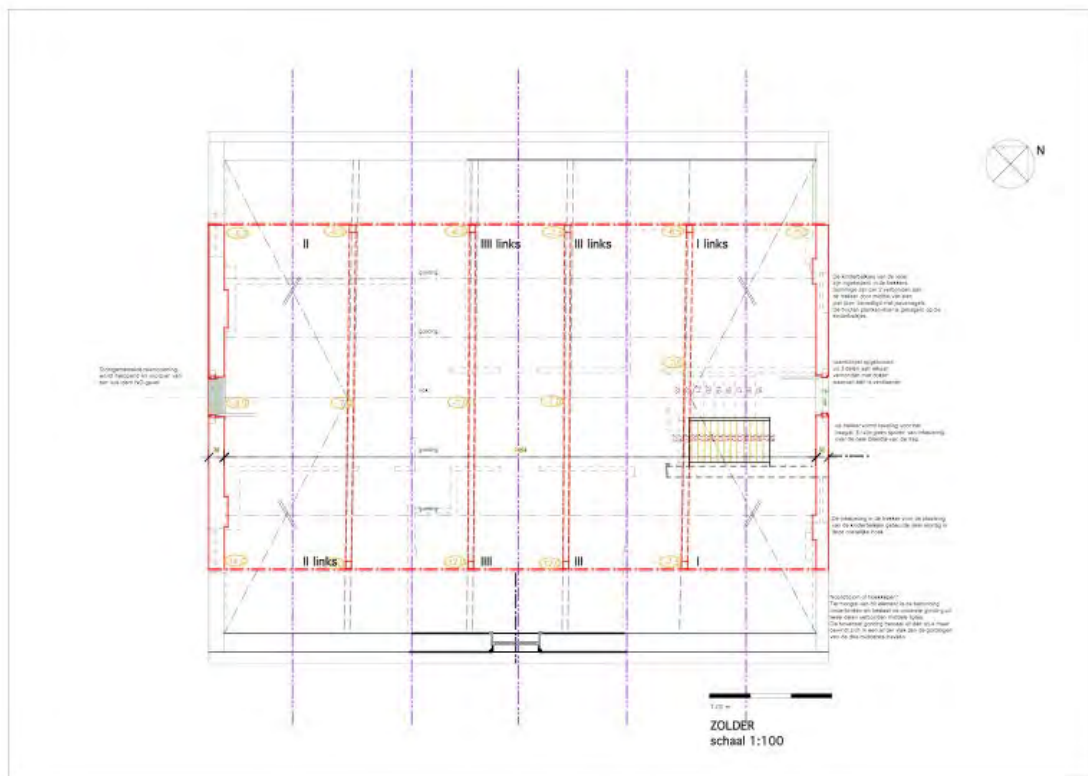
Enkel de muur naast de eerste steek van de trap is gemetst en wel in hetzelfde formaat bakstenen als de gevels op het gelijkvloers.

De overige wanden op de verdieping zijn opgebouwd uit stijl- en regelwerk waarop rinkellatjes zijn gespijkerd en die vervolgens werden bepleisterd.

Benevens de randkaders rond de binnendeuren zijn er andere kleinere verticale stijlen die samen met een reeks horizontale, op zelfde hoogte doorlopende dwarsstijlen om de ± 60 cm in de hoogte het frame vormen van deze lichte wanden.

⁷² Idem.

Zolder

Afbeelding 54: Grondplan zolderverdieping pastorie van Meuzegem.⁷³

De 4 gespannen van de dakkap verdelen ook hier het gebouw in 5 traveeën

De houten plankenvloer rust middels kinderbalken op de trekkers van de spanten en vormt zo een flierinzolder.

De zolder wordt vandaag enkel verlicht door één vensteropening in de NO-gevel. Deze wordt afgesloten middels een luik. In de ZW-gevel werd een identieke opening dichtgemetseld.

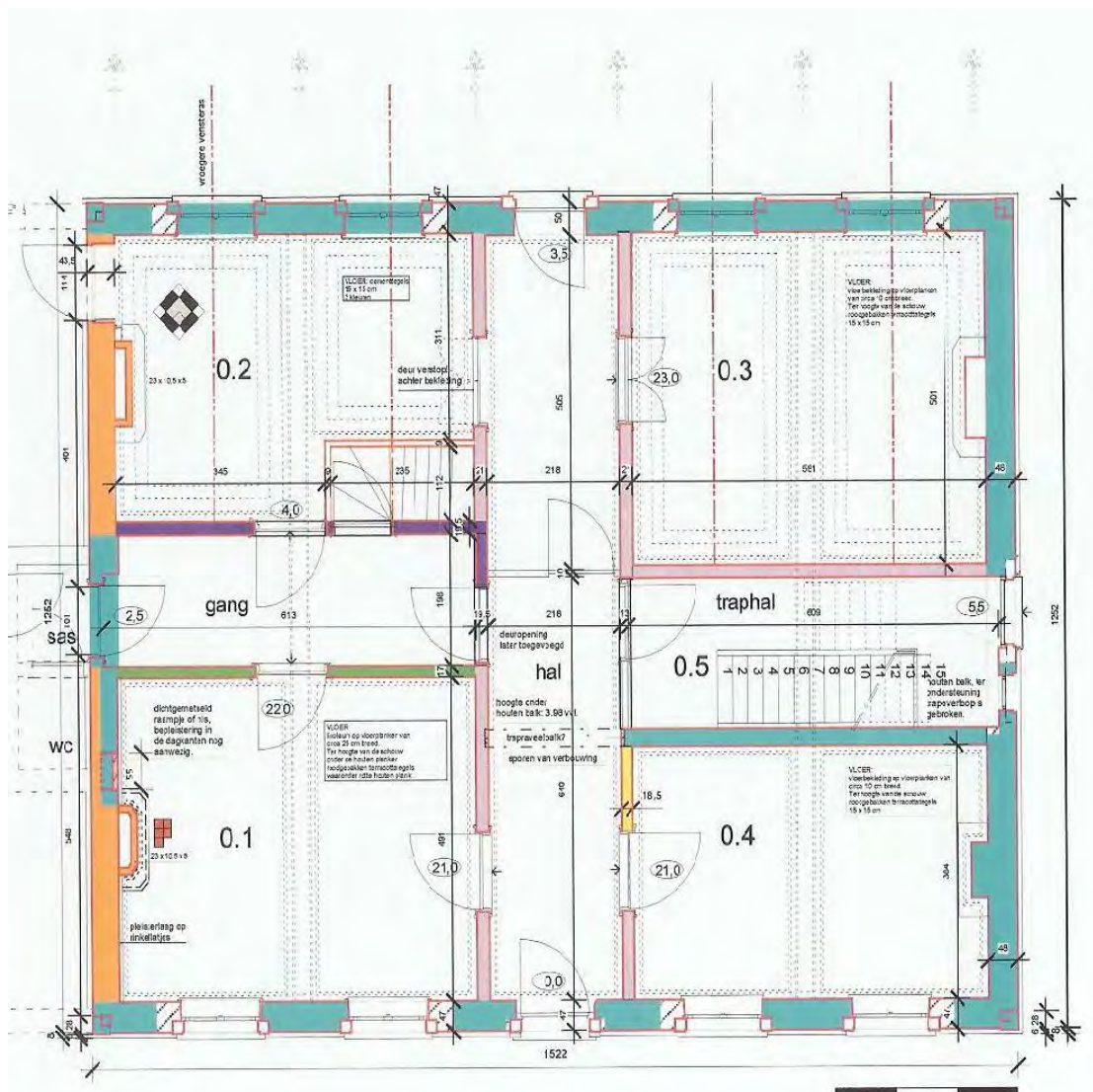
Er zijn verschillende aanpassingen aan de dakstructuur gebeurd. Door het hermetiseren van de rookkanalen zijn de aanpassingen niet altijd even oordeelkundig gebeurd.

De bebording waarop de leien zijn genageld is zichtbaar.

⁷³ Idem.

4.2. Inventarisatie van het interieur.⁷⁴

4.2.1. Inleiding.

Afbeelding 56: grondplan gelijkvloers met nummering van de lokalen en kleuraanduiding van de baksteentypes. (eigen tekening, zie onder rubriek plannen, Deel A.3.)

Het interieur van de pastorie is vaak verbouwd. Het is niet mogelijk het éénvormig te reconstrueren naar zijn verschillende bouwfasen. De pastorie werd in verschillende stappen aangepast aan de veranderende behoeftes en wensen van de bewoner.

Geen enkele binnenwand is ingebonden, behalve de wand waartegen de trap vandaag staat.

Toch is er, ondanks de zware verwaarlozing een vrij éénvormige, stylistische datering mogelijk van de 4 kamers op de gelijkvloers. De stookplaatsen die alle 4 op eenzelfde manier zijn opgebouwd, samen met de door omstucte moerbalken in twee eenvoudig omlijste plafondvelden verdeelde plafonds, de raamverdeling en de deuren laten een datering in de 18de eeuw toe. 1733, het jaartal aangebracht in de gevel is hierbij een terminus post quem voor de datering van de interieurafwerking.

De meest beeldbepalende interieurelementen bleven waarschijnlijk lange tijd min of meer ongewijzigd. De beschilderde ruimte 0.3 is slechts door een beperkt aantal lagen behang bedekt en werd nooit overschilderd.

De belangrijkste verbouwingen in het interieur na 1733 betreffen wellicht de wijziging van de toegang tot de kelder en het herbetegelen van de hal en de keuken.

⁷⁴ Deze inventarisatie werd opgemaakt door Caroline Vandegheuchte (juli 2003) in opdracht van Ontwerpcollectief Spectrum n.v., uitgebreid met nieuw meer gedetailleerd onderzoek naar de afwerkingslagen door Studiebureau Monumentenzorg BVBA, Caroline Vandegheuchte (februari 2010) in opdracht van de gemeente Meise en aangevuld met eigen bevindingen van de auteur ter plaatse vanaf 2008.

4.2.2. Vertrek 0.1

Het vertrek is ongeveer 18 centimeter hoger gelegen dan de gang. Het vertrek heeft een zwevende houten plankenvloer. Onder de huidige linoleumvloerbekleding zijn de vloerplanken, van ca. 25 centimeter breed, nog bewaard. Ter hoogte van de haard liggen er onder de linoleumvloer vierkante roodgebakken terracottategels van 14 x 14 centimeter. De tegels bevinden zich tot ongeveer een halve meter voor de schouw. Een tegel rond de schouw werd weggenomen en daaronder bevindt zich een rottende houten plank. Wellicht werd de huidige plankenvloer op een oudere planken vloer gelegd. Bij verdere sonderingen is hier geen éénduidig bewijs voor gevonden.

Al de **wanden** zijn bepleisterd. In de raaplaag is stro vermengd. De zuidwestelijke schouwwand is bekleed met een houten structuur waarop bepleistering op rinkelatjes. (3 à 4 cm dik, als vochtisolatie?) Dit stijl- en regelwerk werd aangebracht tegen de afgewerkte schouw en is dus van latere datum. (afbeelding 47a) Rechts van de schouwboezem werd een oudere, dichtgemetselde nis blootgelegd. (afbeelding 47b).

In de dagkanten en op het achtervlak is de oude bepleistering nog aanwezig.

Afbeelding 47a⁷⁵

Afbeelding 47b⁷⁶

Op deze nis werd verder gedetailleerd onderzoek uitgevoerd. (verslag zie bijlage 4) Hieruit blijkt dat de nis werd uitgevoerd bij het optrekken van de gevel. Zij behoort dus wellicht tot de oudste gekende constructie.

Zoals uit het verslag blijkt, sluit het baksteenmetselwerk mooi aan op het resterende originele baksteenmetselwerk in de wand. Aan de buitenzijde zijn er geen sporen van deze bouwnaad maar loopt het (plaatselijk aangepaste) metselwerk door.⁷⁷

Een ander bouwspoor links van de schouw werd vrijgelegd. Het gaat hier echter om een plaatselijke herstelling met zwart gesinterde baksteen, identiek aan deze gebruikt bij de verbouwing van de voordeur voor de omlijsting ervan, en dit in een muurvlak bestaande uit beschadigd origineel metselwerk. Aan de buitenzijde zijn er geen sporen van deze herstelling.⁷⁸

Op de bepleistering die vrijkwam achter de voorzetwand in stijl- en regelwerk is een oudere pleisterlaag zichtbaar met een restant van een **paneelschildering**.

De binnenzijde van de zuidoostelijke buitengevelwand werd tot op 1,50 bekleed met een plaatmateriaal waarschijnlijk omwille van vochtproblemen.

In de laatste decennia werd deze kamer zwaar toegenakeld door onaangepast gebruik. De historische

⁷⁵ Eigen foto maart 2010

⁷⁶ Eigen foto, 2008

⁷⁷ Verslag plaatsbezoek pastorie Meuzegem 02.02.2010, Studiebureau Monumentenzorg bvba

⁷⁸ Idem

wand met schouw werd met lege drankblikjes bekleed.

Alhoewel deze kamer waarschijnlijk in de 18de eeuw het meest gedoceerd was, is hier jammer genoeg het minst bewaard gebleven.

Afbeelding 45c, 45d en 45e: details stucwerk en geschilderde stenen console⁷⁹

⁷⁹ Foto's overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen & Arch. Van Hoeck. (2006)

Het **plafond** werd recent verlaagd met gipskartonplaten. Het verlaagde plafond komt gedeeltelijk voor de croiséevensters⁸⁰. Het oorspronkelijk plafond bevindt zich ongeveer één meter hoger. Enkel de moerbalken zijn zichtbaar gelaten. De kinderbalken zijn zoals de voorzetwand en de wanden op de verdieping bedekt door rinkellatjes waarop pleister is uitgestreken waardoor de afzonderlijke kinderbalken niet zichtbaar zijn. Dit geldt voor alle vertrekken van het gelijkvloers. Rondom zijn de twee plafondvelden afgewerkt met een geprofileerde kooflijst (Afbeelding 45d) Ter hoogte van de schouw volgt de lijst de vorm van de rookvanger. Aangezien de voorzetwand uit raamwerk een gedeelte van de houten schouwmantel bedekt en de kooflijst deze voorzetwand volgt is de huidige kooflijst wellicht niet de originele. De twee plafondvelden worden van elkaar gescheiden door de omstucte moerbalk die rust op een natuurstenen console. Stilistisch kan het plafond gedateerd worden op het einde van de 18de- begin 19de eeuw. Vanaf de tweede helft van de 18de eeuw treedt er een duidelijke verstrakking in de vormtaal op, de uitbundige rococovormen worden ingetogener. Dit vormt de aanloop tot de strakke neoclassicistische vormtaal⁸¹. Vergelijkend materiaal ondersteunt deze datering. Zie illustratie 4 in bijlage 5.⁸²

Er zijn wel zeer vroege voorbeelden gekend van gepleisterde plafonds in 16de eeuw, waarbij de balken vaak in vorm zichtbaar blijven.⁸³

Het oudste geornamenteerde stucwerk in het Nederlandse woonhuis gaat terug tot de 16^e eeuw. De periode daarvoor wordt gekenmerkt door een houtskeletbouw waarbij de versterking van de wanden het eerst plaatsvindt. Het plafond blijft tot ver in de 17^e eeuw hoofdzakelijk in hout uitgevoerd. Dit wordt dan wel decoratief beschilderd. Pas in het laatste kwart van de 17^e eeuw is er sprake van groeiende belangstelling voor het aanbrengen van een stucplafond.⁸⁴

Sedert de 18de komen vrijwel uitsluitend gestucadoorde plafonds voor, waarin de balken niet meer zichtbaar zijn. Zij zijn meestal met lijsten en gegoten reliëfs van stuc verlevendigd.⁸⁵

De plafondaafwerking in de pastorie zou dan ten vroegste te dateren zijn in het laatste kwart van de 17^e eeuw.

De eenvoudige lijsten kunnen echter veeleer gesitueerd worden in de 19^e eeuw of einde 18^e eeuw. De indeling van de plafondvelden zou nochtans tot de bouwphase van 1609 kunnen behoren. (Planindeling met de vroegere raamverdeling en muurankers 17^e eeuw.)

Stilistisch kunnen de schouwboezem- en mantel gedateerd worden in de tweede helft van de 18de eeuw.⁸⁶ (afbeeldingen 45b & 45c) (vertrek 0.1)

Samenstelling stucplafond:

Op een raster van dunne smalle latjes wordt een leemlaag aangebracht. Daaroverheen wordt meestal in twee lagen het eindresultaat bereikt.

De figuraties en ornamenten worden in een kalkmortel op deze leemlaag aangebracht. Tenslotte wordt het geheel gepleisterd, dat wil zeggen afgewerkt met een dunne mortel bestaande uit kalk en gips.⁸⁷

De geringe sterkte en de krimp van een kalkmortel noopt de stucadoor vezels door de mortel te mengen om scheurvorming tegen te gaan. De meest voorkomende bijmengingen bestaan uit strohaksel, vlasvezels en koeie- of varkenshaar.

Voor een glad oppervlak brengt de stucadoor als laatste bewerking een zeer dunne pleisterlaag aan.

Deze mortel bestaat uit een mengsel van kalk en gips, eventueel verschaald met marmermeel, een zeer fijn gemalen kalksteen. Deze dunne laag is veel dichter van samenstelling en na uitharding veel harder. Het stucwerk wordt hierdoor minder kwetsbaar voor kleine mechanische beschadigingen.

⁸⁰ Croisée: raam volgens Franse vormen met een kalf (horizontale regel), boven twee vaste ramen gescheiden door een vaste naald (middenstijl) en onder twee naar binnen openslaande ramen, die met een naald tegen elkaar sluiten. Door kalf en naald ontstaat een kruisvorm, waaraan het raam zijn naam ontleent. HASLINGHUIS, E.J. en H. JANSE, *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Leiden, 1997, p. 132.

⁸¹ FOCK, C.W., *Het Nederlandse interieur in beeld 1600-1900*, Zwolle, 2001, p.340.

⁸² Referentiebeelden in bijlage 4, Studiebureau Monumentenzorg bvba

⁸³ Haslinghuis – Janse, *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Primavera Pers, Leiden 2001, p. 355.

⁸⁴ Wijnand V.J. Freling, *Stucwerk in het Nederlandse woonhuis uit de 17^e en 18^e eeuw*.

⁸⁵ Haslinghuis – Janse, *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Primavera Pers, Leiden 2001, p. 355.

⁸⁶ Dit spreekt bevindingen i.v.m. datering a.d.h.v. opmeting formaat bakstenen niet tegen.

⁸⁷ Wijnand V.J. Freling, *Stucwerk in het Nederlandse woonhuis uit de 17^e en 18^e eeuw*.

De **schouw** is gemetseld in bakstenen formaat 23 x 10,5 x 5 cm tot op het zandbed onder de houten vloer. De zijpenanten van de boezem en de mantel staan schuin. De oude schouw werd bij het verlagen van het plafond beschadigd door het houten kader dat ervoor werd aangebracht. De bakstenen schouwboezem van de oude schouw is bepleisterd en versierd met stucwerk bestaande uit geprofileerde panelen, rozetten en guirlandes. In de centrale geprofileerde omlijsting was wellicht een spiegel bevestigd.

Het stucwerk is zeer vochtig en er vormen zich zoutkristallen. Grote delen zijn losgekomen en naar beneden gevallen. Conservatie dringt zich op.

De houten imitatiemarmere schouwmantel is bovenaan gebogen. Op de verschillende vlakken komen profileringen voor die een éénheid vormen met de gedecoreerde schouwboezem. De mantel dateert uit dezelfde periode als de versierde boezem. De bovenkant van de schouwtablet bevindt zich op 99 cm boven de huidige afgewerkte houten vloer.

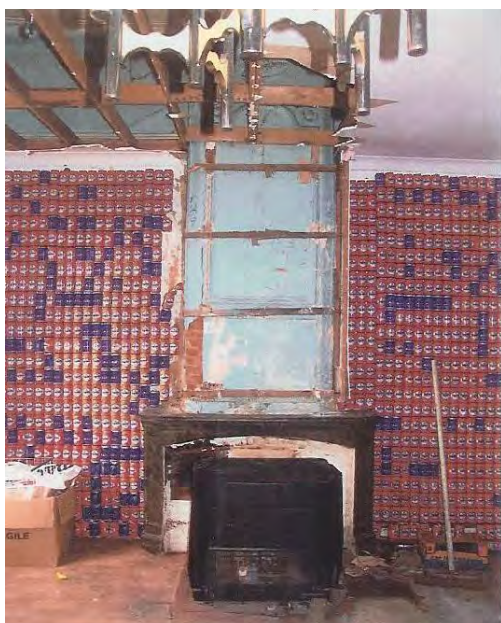
De haardopening is opgevuld met baksteenmetselwerk bij het plaatsen van de huidige kachel. Op de kachel staat een eland in een bos afgebeeld.

Dit baksteenmetselwerk heeft harde voegen in beige kalkmortel. Heel het baksteenmetselwerk werd bestreken met een cementlaag.

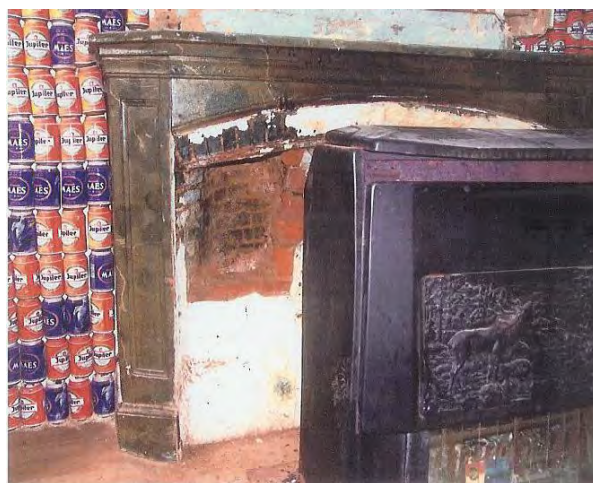
De achterwand van de haard is gebogen en bestaat uit bakstenen van 15 x 4 centimeter. Ook hier bestaan de voegen uit beige kalkmortel. Net onder de schouwmantel is er een segmentboogvormige rollaag van zwart beschilderde bakstenen. De bakstenen worden ondersteund door een gebogen ijzer.

De haardklep van de schouw was in 2003 nog aanwezig in de kamer maar is nu verdwenen. Stilistisch kunnen de schouwboezem- en mantel gedateerd worden in de tweede helft van de 18de eeuw.⁸⁸ (zie afbeeldingen 45b & 45c)

Dit blijkt ook uit het vergelijkingsmateriaal dat werd aangereikt door Studiebureau Monumentenzorg bvba. (zie bijlage 5) met andere schouwen uit de 18de eeuw.

Afbeelding 45f⁸⁹

Afbeelding 45g

De **paneeldeuren** naar de hoofdhal enerzijds en de zijhal anderzijds draaien naar vertrek 0.1. toe, weg van de gang.

Ze bestaan uit drie rechthoekige panelen, een klein onder- en bovenaan en een groot paneel in het midden. Deze rechthoeken bevatten een kussen, dit is een licht verheven vlak, omrand door een bossing en een geprofileerde lijst. De geverfde deuren zijn gevat in een geprofileerde deuromlijsting die eindigt op de vloer en niet zoals vaker voorkomt op een licht uitspringend en geprofileerd voetstuk. Het is niet met 100% zekerheid te zeggen of deze deuren werden ingekort ten behoeve van de verhoging van de vloeren van 0.1, 0.3 en 0.4.

De 18de eeuwse deuren bevatten geen van allen nog hun oorspronkelijke sloten. Bij alle deuren is een uitsnede te zien die wellicht te wijten is aan de vervanging van alle sloten.

⁸⁸ Dit spreekt bevindingen i.v.m. datering a.d.h.v. opmeting formaat bakstenen niet tegen.

⁸⁹ Foto's overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen & Arch. Van Hoeck. (2006)

De meeste hebben nog wel hun originele scharnieren.
Enkel de paneeldeur die naar de traphal leidt heeft nog een ouder oplegslot. Alle andere sloten zijn ingewerkt in het herbruikte deurpaneel.

Voor wat betreft de **vensters** wordt verwezen naar de studie exterieur van fase I.
Het zijn voor alle kamers van het gelijkvloers draairamen met twee vaste bovenlichten. De glaspanelen zijn gevat in houten roeden.
De raamvleugels onder het kalf zijn elk in drie glaspanelen onderverdeeld.
De ramen worden bediend mits een pompspanjolet.
Het handvat bedient een tandwiel dat twee staven in beweging brengt. De bovenst staaf haakt in een beugel, de onderste staaf schuift in een beugel. Op de raamstijl is een bolvormige trekker in messing bevestigd. Deze vorm van pompspanjolet verschijnt vanaf de jaren 1860.
Sommige ramen hebben een 18de eeuwse schuifwerk bewaard.^{90, 91}

Afbeelding 45h: pompspanjolet met langwerpige uiteinde in messing en bolvormige trekker in messing.

Voor wat betreft de technische voorzieningen behoren deze tot de 20ste eeuw. Wanneer de pastorie werd aangesloten op het elektriciteitsnet is niet duidelijk.
De bekabeling gebeurde grotendeels in opbouw.
Er is geen centrale verwarming. De verwarming gebeurde mits een kachel die was aangesloten op het rookkanaal van de vroegere stookplaats.

4.2.3. Vertrek 0.2

De huidige **vloer** bestaat uit cementtegels van 15 x 15 centimeter. Behalve onder de 'paneeldeur' (ter hoogte van de hal) zijn er geen zichtbare sporen van een vroegere vloerbekleding. Wellicht heeft de vloer hier wel steeds op dit niveau gelegen. Het niveau van de schouw en de plaats van de scharnieren op de originele deuren lijken dit te bevestigen. In de NW - gevel zijn er evenmin verluchtingsopeningen van een eventuele tussenvloerruimte zoals voor vertrek 0.1 en 0.3.
De bestaande vloer is wellicht vroeg 20ste eeuwse of ten vroegste te situeren in de late 19de eeuw.

De bepleisterde **wanden** zijn behangen met meerdere lagen behang.
Achter deze verschillende lagen behang zijn verschillende stukken van muurschilderingen bewaard gebleven.
Op de zuidoostelijke wand, boven de boven de keldertoegang uitgebouwde kast, bevindt zich een muurschildering die bestaat uit verschillende verticale banden met schaduwwerking waarbij afwisselend een marmerimitatie en een okergele band worden afgebeeld. Deze muurschildering blijft beperkt tot dit gedeelte van de wand. Ze dateert wellicht van vóór de bouw van de kast en van voor de bouw van de keldertrap aangezien de structuur van de kast werd aangebracht bovenop de plafondlijsten.
Op de noordoostelijke wand zit eveneens een muurschildering waarvan de kleuren (blauw, okergeel, bruingroen, roze en wit) overeenstemmen met de kleuren van de muurschildering in vertrek 0.3. Het is dus mogelijk dat deze dateren uit dezelfde periode of bij dezelfde verbouwingsfase werden aangebracht. Deze schildering is minder goed bloot te leggen te meer omdat er in tegenstelling tot vertrek 0.3 nog verschillende verflagen tussen de schildering en het behangpapier aanwezig zijn.⁹²
Het betreft een witte, lichtblauwe, lichtgroene en lichtgele verflaag.

⁹⁰ Vincent Debonne, Eva Van Regenmortel, Anna Bergmans & Thomas Coomans, Van Heilig-Kruisklooster tot Sint-Bernardusabdij in Bornem (prov. Antwerpen). Een bouwhistorisch onderzoek met het oog op herbestemming. Relicta 4, 257-288

⁹¹ Afbeelding 45h: foto auteur maart 2010.

⁹² Studiebureau Monumentenzorg bvba, Bijkomend bouwhistorisch onderzoek van de pastorie van Meuzegem, maart 2010 in opdracht van architect Gisèle Gantois

De patronen zijn niet dezelfde als in vertrek 0.3.

Verder ontbreekt er in de noordwand een gedeelte van de muurschildering daar waar de dichtgemaakte deuropening zich bevindt. De kalkverflagen zijn er wel teruggevonden.

Dit gegeven wijst er op dat deze lagen werden aangebracht op alle wanden na het realiseren van deze 'valse' deur en dat de muurschilderingen er waren vóór deze verbouwing.

(het is nog niet duidelijk of het hier om een dichtgemaakte deuropening gaat, dan wel om het maken van een 'valse' deur tbv het symmetrische uitzicht in de hal. Onder de deur zijn restanten te zien van zwarte tegeltjes.) In de hal is geen spoor te vinden van de scharnieren van de dubbele deur. De slag is beduidend kleiner dan bij de deuren aan lokaal 0.3.)

Afbeelding 46a: Van achter het behang komen schilderingen te voorschijn in dezelfde kleurtonen als de schilderingen in vertrek 0.3⁹³

Na het verwijderen van het valse **plafond** komt het oorspronkelijke plafond vrij. Het is grijs geschilderd. Onder deze laag treffen we verschillende andere kleurlagen aan. (zie bijlage 6)

Er zijn niet minder dan zestien kleurlagen aangetroffen waarvan de oudste laag bewaard bleef en overschilderd werd. De kleuren van deze oudste laag stemmen overeen met de muurschildering op de wanden achter de inbouwkast.

De twee plafondvelden worden van elkaar gescheiden door een moerbalk. Ook over de onderzijde van de moerbalk loopt er een geprofileerde lijst. De moerbalk steunt ter hoogte van de gevel op een kwartbol natuurstenen profiel.

Rondom zijn er vier geprofileerde lijsten. De buitenste lijst stopt tegen de schouw en loopt door boven de inbouwkast in de oostelijke hoek. Bij het plaatsen van de ingebouwde kast werd het plafond beschadigd. Dit wijst er mogelijk op dat deze elementen van een latere datum dateren. Dit zou meteen ook kunnen betekenen dat de toegang naar de kelder, zoals nu opgebouwd, van latere datum dateert.

Net zoals voor vertrek 0.3 geldt dat een absolute datering van de muurschilderingen in vertrek 0.2 niet evident is. Er zijn een aantal elementen die het enigszins mogelijk maken een relatieve chronologie op te stellen. Zo werd er een representatief aantal van zestien afwerklagen op het plafond teruggevonden waarbij de oudste laag correspondeert met de muurschilderingen met marmerimitatie op de noordoost- en zuidoostwand achter de huidige inbouwkast. We kunnen veronderstellen dat deze muurschildering dan ook de oudste is. Ze werd echter alleen op de delen van deze noordoost- en zuidoostwand blootgelegd en niet teruggevonden op de andere wanden. Een mogelijke verklaring is dat bij het aanbrengen van de muurschilderingen op de andere wanden de vorige afwerkingslagen eerst werden verwijderd en het gedeelte van de noordoost- en zuidoostwand reeds verborgen zat of

⁹³ Foto auteur maart 2010

omdat het op dat moment verborgen werd door de kast en dus niet geschilderd werd. De oudere afwerkingen op het plafond werden hierbij niet verwijderd, maar gewoon overschilderd.

Wat vaststaat is dat het herschilderen van vertrek 0.2 gebeurde nadat de huidige keldertrap geplaatst werd. We vermoeden dat dit in de grote verbouwing van 1733 gebeurde.

Afbeelding 46b & 46c ⁹⁴

De **schouw** heeft een rechthoekige schouwboezem en is 125 centimeter breed. De schouwboezem is

⁹⁴ Foto's overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen & Arch. Van Hoeck. (2006)

opgebouwd uit bakstenen met beige kalkmortelvoegen. Bovenaan is een opening in de schouwboezem dichtgemetseld met twee snelbouwstenen. Op de schouwboezem komt er geen stucwerkdecoratie voor. Het baksteenmetselwerk is enkel bestreken met een pleisterlaag van ongeveer een halve centimeter dik die verschillende malen beschilderd is geweest. De schouwboezem is ingewerkt in de achterwand. (baksteenformaat 23 x 10,5 x 5 cm) en behoort dus niet tot de oudste constructie.

De schouwmantel is volledig opgebouwd uit bakstenen van 14 x 4 centimeter. Bovenaan heeft de schouwmantel een segmentboogvormige rollaag van bakstenen die rusten op een ijzeren profiel, gelijk aan de opbouw van de schouw in lokaal 0.2. Het baksteenmetselwerk werd wit geveerd en vertoont onderaan een zwart beschilderde plint. De haardopening is gedicht met bakstenen die bestreken werden met een cementlaag en daarna beschilderd werd. De achterwand is gebogen. Op de achterwand zijn er sporen van een pleisterlaag, van ca. 2 millimeter dik aanwezig. Stilistisch kan de schouw niet gedateerd worden.

Globaal gezien heeft de schouwmantel dezelfde afmetingen en werd ze uit de zelfde materialen opgebouwd als de schouw in lokaal 0.1 maar werd niet bekleed. De bovenkant van de tablet bevindt zich op 128 cm vanaf het afgewerkte vloerpeil. D.i. even hoog als de schouw in vertrek 0.1 gemeten vanaf de vaste grond, dus onder het niveau van de houten vloer.

Afbeeldingen 46d & 46e⁹⁵

Het schouwtablet is van geschilderd hout, identiek aan de raamtabletten. Deze is rechts uitgezaagd voor de plaatsing van een leidingenkoker.

Vóór de (al dan niet valse) **deur** naar de hoofdgang werd een bepleisterde wand uit stijl- & regelwerk geplaatst. Deze constructie komt overeen met het wandje dat de hoofdgang van de traphal afscheid en met de voorzetwand in lokaal 0.1.

De originele **paneeldeur** naar de hal is recent verdwenen.

De deur naar de bijgebouwtjes is van jongere datum. Zij komt qua paneelverdeling eerder overeen met de dubbele deuren in de hal naar vertrek 0.3 en 0.2. (dichtgemaakt)

De **ingebouwde keukenkast** werd deels afgebroken.

Het resterende gedeelte bevindt zich boven de keldertoegang. De basis is gemetseld. Het houten bovengedeelte bestaat uit 3 delen waarvan er twee op hun beurt nogmaals in twee werden verdeeld. De deurtjes zijn paneeldeurtjes met originele vergaringen met tapjes. De scharnieren van de onderste deurtjes werden vervangen. De andere deurtjes hebben originele scharniertjes.

Drie deurtjes zijn voorzien van een klinkje waarvan er één gebroken is. Het klinkje in koper heeft een houten pen die door het deurtje steekt. Aan de binnenzijde is een houten blokje voorzien om het deurtje vast te zetten.

⁹⁵ Idem

De bovenste deurtjes hebben een mooi uitgewerkt slotplaatje. Deze deurtjes werden enkel met een sleutel geopend en gesloten.

De zijkant van de kast bestaat uit een houten kader dat ingevuld werd met metselwerk. Deze wand werd geplaatst op de deuromkadering van de deur naar de gang.

De hoek van het gemetselde gedeelte is afgewerkt met hetzelfde geverfde houten driekwartbolle hoekprofiel als de raamomkastingen. De ingebouwde kast samen met de afwerking van de raamomkastingen kan in de 18de eeuw gesitueerd worden.

Afbeelding 46f: bij het plaatsen van de ingebouwde kast werd het plafond beschadigd.⁹⁶ Het metalen anker werd voorlopig geplaatst om het gebouw in stand te houden.

Afbeelding 46g: ingebouwde kast.⁹⁷

⁹⁶ Foto auteur maart 2010

⁹⁷ Foto auteur maart 2010

4.2.4. Vertrek 0.3

Onder de linoleumbekleding en de restanten vasttapijt liggen houten **vloerplanken** met een breedte van 11 centimeter. Ook ter hoogte van de schouw liggen er vloerplanken. Hier zijn de tegels niet meer bewaard. De tegels werden uitgebroken en in de plaats werden er houten vloerplanken gelegd. Tegen de achterwand is nog een deel van de geschilderde terracottategels bewaard. Net als in vertrek 0.1 gaat het hier om een verluchte zwevende vloer die ongeveer 18 centimeter boven het niveau van de centrale gang ligt. In vertrek 0.3 liggen de planken van 22 mm dik op een houten balkenstructuur van 7 cm breed op 18 cm hoog die op circa 42 cm van elkaar geplaatst zijn. Deze vloer is jonger dan deze in lokaal 0.1.

De houten plint is 15 cm hoog en 18 mm dik. Ter hoogte van de plankenvloer is de aansluiting afgewerkt met een kwartrond houten profieltje met straal 1 cm.

Alhoewel het huidige vloerpeil waarschijnlijk niet het originele is, zijn er tot hertoe geen duidelijke restanten van een oudere lager gelegen vloer.

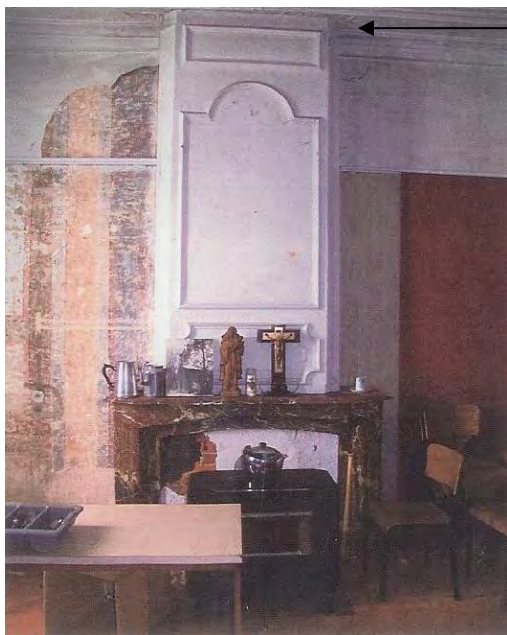
De verluchting van de ruimte onder de houten vloer gebeurt via twee gevelroostertjes en één in de ZO-wand van de kamer die lokaal 0.3 van de traphal scheidt.

Tegen de noordoostelijke wand bevindt zich een **stookkanaal**. Het stookkanaal in baksteenmetselwerk is niet in verband met de buitenmuur gemetseld. De zijpenanten van de mantel en de boezem staan schuin. Op de schouwboezem, bestaande uit baksteenmetselwerk en 125 centimeter breed, komt er een stucwerkdecoratie voor bestaande uit geprofileerde velden. Net boven de schoorsteenmantel is er een rechthoekig vlak met inzwenkende hoeken. Daarboven bevindt zich een groter rechthoekig vlak met halfcirkelvormige afwerking bovenaan. In dit grootste veld hing er mogelijk een schilderij of spiegel aan een haak. De boezem wordt afgesloten door rechthoekig lijstwerk.

De schouw heeft een houten imitatiemarmere schouwmantelbekleding, gelijkend op die in kamer 0.1. De vormgeving is zeer eenvoudig. De houten omlijsting van het stookgat heeft een gedrukte boogvorm en aan de zijkanten werd er spiegelboogvormig lijstwerk uitgesneden. De vormgeving is 18de eeuwse; (cf referentiebeelden in bijlage^{98, 99}).

Deze houten schouwmantelbekleding is geplaatst op de houten plankenvloer. De gemetselde schouwmantel is opgebouwd uit blauwe gesmoorde bakstenen zoals de drie stookkanalen in de andere kamers. Het metselwerk steunt op vaste grond tot op ongeveer 20 cm onder het afgewerkte peil. (2,2 cm vloerplank + 18 cm structuur) Hoogte tot bovenkant tablet is 111 cm.

De haard is opgevuld met baksteenmetselwerk met harde beige kalkmortel voegen. Op het baksteenmetselwerk werd er een cementlaag aangebracht en tenslotte een witte pleisterlaag. De achterwand van de haard is gebogen en bestaat uit bakstenen die bepleisterd werden.

afbeeldingen 47a & 47b¹⁰⁰

⁹⁸ Bijlage 5

⁹⁹ Website Koninklijk Instituut Kunstpatrimonium, fototheek online.

¹⁰⁰ Foto's overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen & Arch. Van Hoeck. (2006)

Het **plafond** is nagenoeg identiek aan het plafond in vertrek 0.2. De plafondvelden worden van elkaar gescheiden door een gestucte moerbalk die ter hoogte van de beide wanden rust op een natuurstenen kwartronde console. Rondom zijn er vier geprofileerde lijsten. De buitenste profilering stopt ook hier weer tegen de schouwboezem. De strijk balk verdwijnt achter de schouwboezem. Het is niet duidelijk hoe de raveel is opgebouwd ter hoogte van het schouwkanaal.

Aangezien de plafondverdeling behoort tot de oudst gekende constructie is het mogelijk dat het plafond oorspronkelijk niet was bepleisterd.

Afbeelding 47c¹⁰¹

Afbeeldingen 47d: buitenzijde deur thv lokaal 0.2 & 47f: binnenzijde deur lokaal 0.3.¹⁰²

Op alle **wanden** komen er van achter de lagen behang muurschilderingen te voorschijn. De schilderingen evoceren panelen met lijstwerk, geschilderd in zachte kleuren. Het oudste behang werd rechtstreeks op de schildering aangebracht. Er zijn enkel restanten van kalkverf aanwezig op de muurschildering.

Geschilderde pilasters ritmeren de muren in grote vlakken. In elk van deze vlakken suggereren de verschillende kleuren lijstwerk met panelen. De pilasters zijn wit met een blauwe rand geschilderd. Het lijstwerk heeft een bruinrode kleur, de panelen zijn wit met een roze rand. In elk vlak zoomt een band op een hoogte van ca. 50 cm een sokkel af. De band is geschilderd in een bruine kleur. In deze sokkel is er telkens één paneel met inzwinkende hoeken geschilderd. De rest van elk vlak is gedecoreerd met drie geschilderde panelen in bruingroen geschilderd lijstwerk.

Het middelste paneel is telkens het hoogste. Dit paneel is zowel aan de bovenkant als aan de onderkant voorzien van een spiegelboogvormige uitstulping. De panelen onderaan en bovenaan

¹⁰¹ Foto's overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen & Arch. Van Hoeck. (2006)

¹⁰² idem

hebben een gelijkvormige 'passende' uitsparing. De witte vlakken tonen vaag de belijningen van een marmerimitatie.

Op de linkerzijde van de zuidwestelijke wand van vertrek 0.3 (de wand met de deuropening), zijn er duidelijk twee muurschilderingen over elkaar aangebracht. De bovenste en dus jongste laag is dezelfde muurschildering die ook bewaard is op de andere wanden. De restanten van de oudere laag tonen een patroon en een kleurgebruik die bijna identiek zijn aan die van de recentere laag.

Dit zien we eveneens links en rechts van de schouwboezem op de tegenoverliggende wand. Hier toont zich onder de jongste schildering een deel van een frontonschildering met dezelfde kleuren. Deze lijkt sterk op de schildering om en rond de deur.

De frontonschildering stopt echter enkele centimeters voor de schouwboezem.

Vermoedelijk is dit zo omdat de muur ter hoogte van de aansluiting van de schouwboezem ooit werd herbepleisterd. De oude pleisterlaag en de erop aangebrachte tekening werden daarbij verwijderd. Dit gebeurde vermoedelijk op het moment dat de bestaande bepleistering op de schouwboezem werd aangebracht. Het is niet duidelijk of die schouwboezem ouder is dan de bepleistering, dan wel of de bepleistering meteen na de installatie van de schouwboezem werd aangebracht.

We kunnen dus stellen dat het schilderwerk rond de schouw ouder is dan de bepleistering van de schouw. Die bepleistering kan in een ruime periode in de 18de eeuw gedateerd worden waarbij de verbouwingsdatum van 1733 niet valt uit te sluiten.

Op de ZW-wand (met deuropening) bevindt zich een geschilderde omlijsting met fronton. Voor het fronton werden verschillende kleuren gebruikt die een driedimensionaal effect beogen. Er werden in- en uitzwenkende voluten geschilderd en centraal in het fronton bracht men een cartouche met inzwenkende hoeken aan.

Net zoals bij de pilasters en de panelen wordt een schaduwwerking gesuggereerd door middel van een donkerder geschilderde lijn. Merkwaardig genoeg is de schaduwlijn zo dat het fictieve licht tov wand vanaf de linkerkant op de wand valt. Dit is voor de ZW-wand (wand met de deuropening) vanuit het ZO, dus tegenovergesteld aan de werkelijke lichtinval die NW is.^{103, 104}

In de 17de eeuw was het gebruikelijk om in de voorname interieurs de wanden te bekleden met een al dan niet beschilderde wandbetimmering met op de antieken geïnspireerde ornamenten zoals o.a. balusters en pilasters met kapitelen, consoles en andere renaissancevormen. Begin van de 17de eeuw zal dit nog uiterst modieus geweest zijn. Het was minder duur deze motieven rechtstreeks op de muren te schilderen. Er wordt melding gemaakt van verschillende voorbeelden in het boek 'Het Nederlandse interieur 1600 – 1900'. P. 31.

Per uitzondering werd er 'al fresco' geschilderd.

Een eerste onderzoek ter plaatse door het VIOE geeft aan dat de muurschildering zou kunnen behoren tot de tot hiertoe gekende oudste bouwfase namelijk 17de eeuw.

De schouw is niet ingebonden, de profilering van het plafond stopt tegen de schouwboezem, de muurschilderingen zijn aangepast. De wand die de dwarsgang vormt is evenmin ingebonden. Het motief komt overeen met dat op de schouw.

De blauwe muurschildering loopt door achter de plint tot op het onderliggende zandbed wat er op wijst dat het oorspronkelijke vloerniveau lager lag. Het gaat om de onderste, oudste schildering.

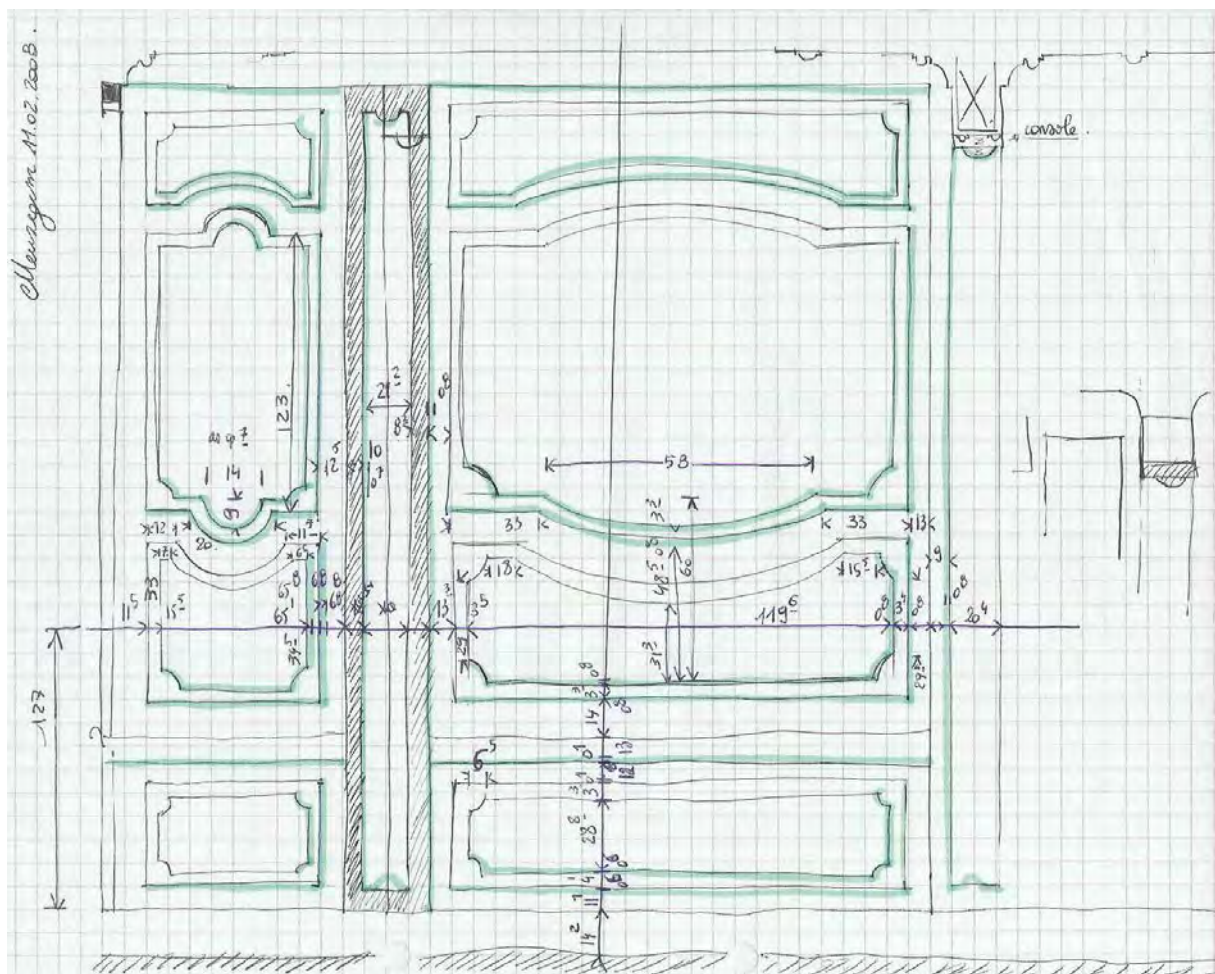
De tweede schildering met zelfde motief is aangepast aan de nieuwe verhoudingen met verhoogde vloer en plint.

De dubbele **paneeldeur** is in goede staat. De linkervleugel is de opendraaiende vleugel. De rechter deurvleugel kan worden vastgezet. De scharnieren zijn verschillend van deze van de andere deuren. Zoals bij de meeste deuren op het gelijkvloers werd ook bij deze deur de slotkast vervangen. De deurklinken zijn uit plastiek.

Zowel de houten deur als de houten chambrantes zijn geschilderd.

¹⁰³ Er zijn verschillende plafondontwerpen gekend van Pieter Post uit 1647 waarbij het plafond diende geschilderd in cassettes met schaduwwerking. Merkwaardig bij een ontwerp voor balken plafond met beschildering uit 1647 is dat de suggestie van licht middels de geschilderde schaduwlijn van twee kanten komt. P. 72 in Fock. *Het Nederlandse interieur 1600 – 1900*.

¹⁰⁴ Hans Vredeman de Vries introduceerde in 1604 in zijn Perspective enkele ontwerpen van een als plafondschildering bedoelde, van onder af geziene schijnarchitectuur. Leonard Bramer voerde dit type van illusionistische plafonds uit in de eerder ongebruikelijke fresco-techniek. P.28 in Fock. *Het Nederlandse interieur 1600 - 1900*

Afbeelding 47g: opmeting geschilderde kaders met schaduwwerking. Wand ZO, links van de moerbalk op console¹⁰⁵

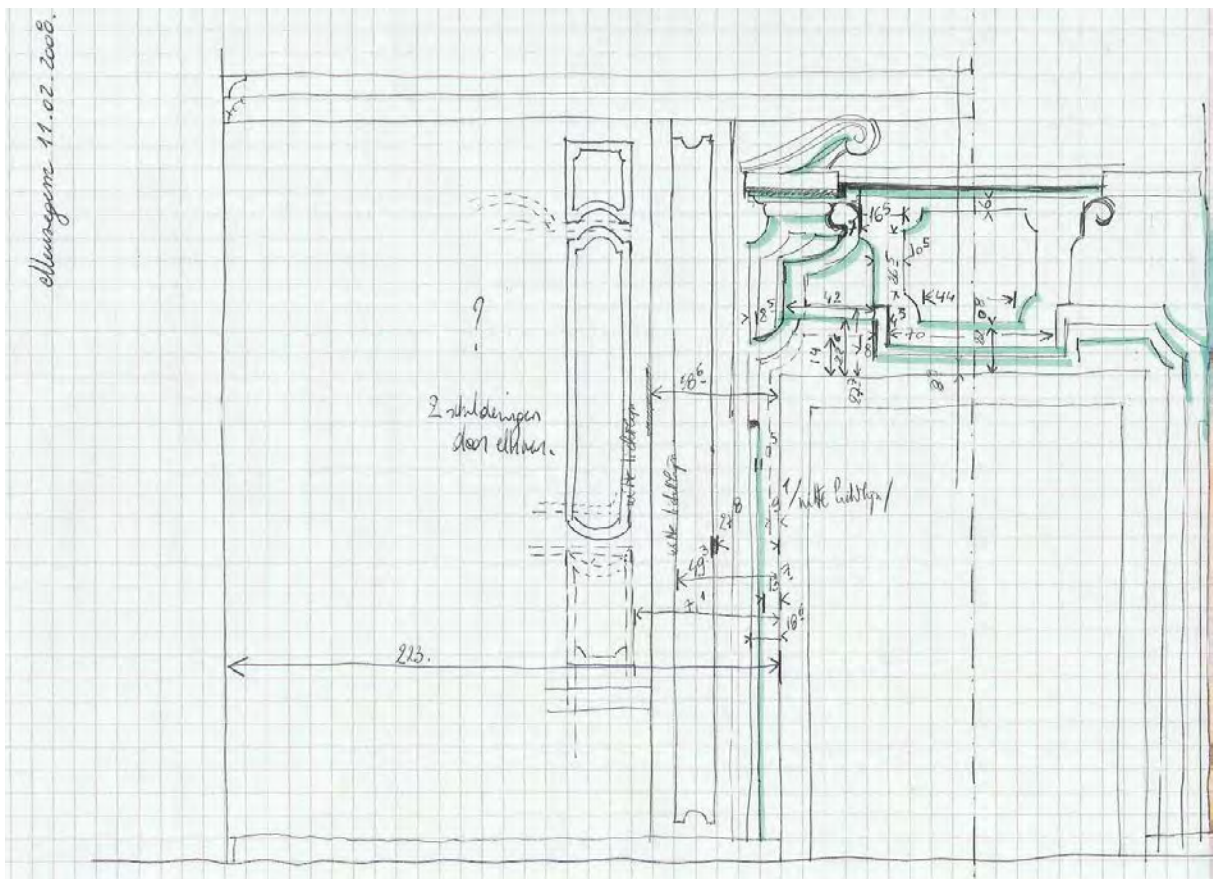

¹⁰⁵ Eigen schets 11.02.2008

Afbeelding 47h: muurschilderingen ter hoogte van de hoek NO-wand/ZO-wand. (niet ingebonden). De NO-wand staat bovendien erg scheef.¹⁰⁶

Afbeelding 47i: Muurschildering fronton boven de inkom.¹⁰⁷

Afbeelding 47j: opmeting geschilderde kaders met schaduwwerking. Wand ZW, fronton boven de deur. Links van de deur is te zien hoe de schilderijen werden aangepast en overschilderd.¹⁰⁸

Ter hoogte van de vensteropeningen zijn in het pleisterwerk de sporen merkbaar van de verbouwing

¹⁰⁶ Eigen fotoopname 11.02.2008

¹⁰⁷ Eigen foto.

¹⁰⁸ Eigen schets 11.02.2008

van de ramen. (raam links aan de linkerkant, raam rechts aan de rechterkant.)

Ter aanvulling: C. Willemijn Fock in Het Nederlandse interieur in beeld. 1600 – 1900.
1600 – 1650:

I. Algemene ontwikkelingen 1600 – 1650.

Ontwerpers en opdrachtgevers: de opkomst van het interieurontwerp.

Belangrijke bedenkingen:

- p. 16. Met de opkomst van het Hollands classicisme in de jaren twintig van de (17de) eeuw zijn het vooral enkele kunstschilders in Haarlem die zich, als ervaren tekenaars en met grote kennis van de zuilenorden, begaven op het gebied van de architectuur...

4.2.5. Vertrek 0.4

Het vertrek heeft een zwevende **vloer**. Onder de huidige vloerbekleding komen er houten vloerplanken voor met een breedte van 10 centimeter. Ter hoogte van de haard liggen er roodgebakken terracottategels van 15 x 15 centimeter.

De **schouw** heeft een rechthoekige boezem (80 centimeter breed). Op het baksteenmetselwerk komt er een pleisterlaag voor van ongeveer 3 millimeter. Als gevolg van vochtproblemen (merkbaar in al de vertrekken van de pastorie) komt de pleisterlaag los. Op de schouwboezem komt er geen stucwerkdecoratie voor. Het is niet duidelijk of de schouwboezem is ingewerkt in de achterwand. (als enige schouwboezem zijn er op deze plaats noch aan de binnen- noch aan de buitenzijde sporen van verbouwing.) De pleisterlaag op de schouwboezem loopt door over de wanden.

De schouwmantel bestaat niet volledig uit hout. De zijanten van de mantel bestaan uit slordig baksteenmetselwerk waarvoor houten platen gezet zijn. De penanten en het dekstuk zijn slechts geaccentueerd door verheven panelen. De hoeken en het midden van het dekstuk worden extra geaccentueerd. De haard is gedicht met baksteenmetselwerk met cementvoegen waarop een cementlaag is aangebracht. De cementlaag is groen geverfd. Daarna is er nog eens een witte pleisterlaag op aangebracht. De bakstenen achterwand van de haard is gebogen. Een deel van de bakstenen in de achterwand zijn uitgebroken wellicht als gevolg van het plaatsen van de huidige kachelpijp in de schouw. Bovenaan was de haardopening wellicht ook gebogen. Bij het plaatsen van de huidige rechte schouwmantel werden deze bakstenen uitgebroken.

Op de schouwboezem komt er geen decoratie (meer?) voor zodat de schouw stilistisch niet gedateerd kan worden. Gezien de kroonlijst bovenaan de schouw overeenkomt met het verder verloop van de lijst van het plafond, dateren schouwboezem en plafond echter van eenzelfde fase.

De schouwmantel dateert van omstreeks 1900. De mantel heeft enkel groeven als accentuering en is mechanisch aangebracht.

Afbeeldingen 48a & 48b¹⁰⁹

Bij het verwijderen van de drie lagen behang op de noordoostelijke en zuidoostelijke **wand** in vertrek 0.4 werd een muurschildering gedeeltelijk blootgelegd. Het betreft een repetitief patroon van panelen op het onderste gedeelte van de wand. De panelen bestaan uit een blauwe rechthoek met grijsgroene zoom en donkerbruine bies in een blauw veld.

De schildering evoceert dus een plint of lambrisering in blauwe, grijsgroene en bruine kleuren. Een dergelijke lage plint was in Frankrijk vanaf 1650 algemeen in gebruik. In onze gewesten pas vanaf de late 17de – begin 18de eeuw.¹¹⁰

Het patroon van panelen stemt overeen met de vensteropeningen. De muurschildering is echter niet overal bewaard gebleven. Op sommige plaatsen is een gedeelte verwijderd bij het aanbrengen van een egalisielaag voor het nieuwe behang. Onder de behangpapieren boven de plint zijn op verschillende plaatsen resten van kalkverven teruggevonden op de pleisterlaag.

(Het is belangrijk bij de restauratie te checken of het ritme van de geschilderde panelen klopt met de nieuwe positie (1733) van de ramen en hoe ze gepositioneerd zijn t.o.v. de huidige vloer en plint.

Het **plafond** is nagenoeg identiek aan het plafond in vertrek 0.1. De twee plafondvelden worden gescheiden door een moerbalk die rust op een kleine console. Zowel op de moerbalk als op de velden komt er een geprofileerde lijst voor. De lijst loopt bovenaan rondom de schouw. Deze lijst is identiek aan deze van lokaal 0.1. Daar weten we dat de lijst later werd aangebracht na het plaatsen van de voorzetwand in stijl- & regelwerk tegen de zuidwestelijke wand.

4.2.6. Vertrek 0.5 / Hal

De **inkomhal** die van voordeur naar achterdeur loopt, wordt gesneden door de **traphal** en de **diensthal** die niet in elkaars verlengde liggen maar allebei wel haaks op de middengang staan. Beide eindigen op een buitendeur die wel axiaal ten opzichte van elkaar zijn gesitueerd.

De 4 buitendeuren hebben elk een eigen grootte en vorm en behoren wellicht elk tot één van de belangrijke verbouwingsperiodes.

Zowel de traphal als de diensthal kunnen van de hoofdingomhal worden afgesloten middels een deur. De inkomhal wordt onderbroken door een lichte wand met deur die recent werd geplaatst en van mineure kwaliteit is.

De **vloer** van de circulatieruimte is volledig betegeld met dezelfde cementtegeltjes formaat 15 x 15 cm. Een boordmotief volgt de wanden in de kruisvormige hal.

Er werd een kijkvenster gemaakt ter hoogte van de verzakking tussen vertrek 0.1 en vertrek 0.3. Onder de cementtegels vonden we op die plaats enkel aarde en baksteengruis terug. Er zijn daar geen restanten teruggevonden van een oudere vloer.

Deze betegeling in de hal is van latere datum en werd rond de trap aangebracht. De onderste optrede is hierdoor slechts 14 cm hoog.

We zien onder de trap in de kleine bergruimte dat er zich een andere vloer bevindt in rode terracottategeltjes formaat 22,5 op 22,5.

De **wanden** zijn voornamelijk bepleisterde muren uit baksteen.

De wand die de inkomhal van de traphal scheidt is opgebouw uit stijl- en regelwerk waarop rinkellatjes zijn gespijkerd die vervolgens werden bepleisterd.

De **deuren** zijn alle geschilderde paneeldeuren.

Er zijn twee types van deuren, de enkele deuren die eerder laag en breed zijn, en de dubbele deuren die eerder hoog en smal zijn.

De dubbele deur tussen lokaal 0.2. en de hal lijkt aangebracht om de symmetrie in de hal te benadrukken. Het is niet duidelijk of dit altijd zo is geweest.

De beëindiging van de vloer in cementtegels ter hoogte van deze deur is onregelmatig en een oudere vloer is zichtbaar.

Het **plafond** bestaat uit rinkelatjes gespijkerd op kinderbalken en vervolgens bepleisterd.

De houten **trap van het gelijkvloers naar de eerste verdieping** bevindt zich in de traphal, die midden en haaks op de inkomhal staat en is een steektrap met twee rechte steken in eik, door een bordes met brede houten plankenvloer onderbroken. De steken zijn verschillend, zowel qua breedte,

¹⁰⁹Foto's overgenomen uit de studie van Arch. Van Lembergen & Arch. Van Hoeck. (2006)

¹¹⁰ C.W.FOCK, Het Nederlandse interieur in beeld 1600-1900, Zwolle, 2001, p.93

lengte als afwerking.

De eerste steek telt 12 tredes van variabele hoogte. De tweede steek telt 8 tredes

De **trap naar de zolder** is een steektrap met één rechte steek met 15 tredes. Deze steek is veel steiler dan de andere twee.

De eenvoudig geprofileerde handgreep van de trapleuning is, zowel op de gelijkvloers, op het bordes als op de verdieping afgezet door een vierkantige trappaal, versierd met een ronde beëindiging. De uitgesneden balusters zijn vlak. Stylistisch kan deze in de 18^e eeuw worden gesitueerd.

Op de houtentrap worden meerdere verflagen aangetroffen, o.a. op de tweede trappaal ter hoogte van het bordes zijn sporen te zien van een houtimitatie.

De onderkant van de trap is alleen afgewerkt voor wat betreft de tweede en de derde steek. Onder de eerste steek bevindt zich een kleine berguimte. Daar bleef de trap onafgewerkt

Op de linker **traphalwand** zijn ter hoogte van de eerste verdieping sporen te zien van een vroegere trapboom. Dit is eveneens het geval op de rechtertrapwand vanaf het bordes. Alsof beide steken onderling van plaats verwisselden.

Onder de pleisterlagen is een donkergekleurde verflaag zichtbaar.

Volgens de hertekende schets uit 1850 zou de trap zich oorspronkelijk in de hoofdgang hebben bevonden. In de hal is haaks op de draagrichting een houten balk zichtbaar op 3.98 cm (onderkant balk tot vloer.) Dit is bijna in hetzelfde vlak als het plafond. De geprofileerde lijsten stoppen tegen deze balk.

Dit kan een trapraveelbalk zijn. Het kan echter ook dat deze balk later werd geplaatst ter vervanging van een wand. De sporen van deze wand zijn zichtbaar op beide halwanden.

Aan beide zijden van deze balk werd een kijkvenster gemaakt in het plafondpleisterwerk. Zo werden de kinderbalken en de vloerbekleding van de eerste verdieping aan beide zijden van de balk zichtbaar. De vloerplanken in het deel richting voorgevel zijn mogelijk van recentere makelij omdat ze veel gladder zijn afgewerkt. (Grenen terwijl de andere planken eerder uit olm zijn.) Dit bewijst echter niet met zekerheid dat er aan één zijde van de raveelbalk daadwerkelijk een trapgat was. Op de verdieping werden er immers meerdere delen van de vloer vervangen en uitgenivelleerd.

De binnenzijde van de gevelwand NO toont verschillende sporen van verbouwingen. De chronologie is (nog) niet duidelijk.

4.2.7. Verdieping

Enkel de muur naast de eerste steek van de trap is gemetst en wel in hetzelfde formaat bakstenen als de gevels op het gelijkvloers.

De overige niet-dragende binnenwanden op de verdieping zijn opgebouwd uit een raamwerk in stijl- en regelwerk waarop rinkellatjes zijn gespijkerd en die vervolgens werden bepleisterd. (met krijt, haar en mortelspecie)

Benevens de randkaders rond de binnendeuren zijn er andere kleinere verticale stijlen die samen met een reeks horizontale, op zelfde hoogte doorlopende dwarsstijlen om de ± 60 cm in de hoogte het frame vormen van deze lichte wanden.

Dit type van wanden vinden we eveneens terug in de Sint-Bernardusabdij in Bornem (in de provincie Antwerpen), gedateerd in rekeningen vanaf 1773 tot 1786. De zelfde techniek werd gebruikt in het kasteel d'Ursel in Hingene en bleef nog de hele 19de eeuw in gebruik. ¹¹¹

4.3. Stratigrafisch onderzoek van de afwerklagen.¹¹²

Ter hoogte van de verschillende muursonderingen werd door middel van visuele waarneming onderzocht welke bestanddelen er in het pleisterwerk aanwezig zijn.

Het verslag van het stratigrafisch onderzoek van de kleurafwerklagen uitgevoerd in maart 2010 is

¹¹¹ Van Heilig-Kruisklooster tot Sint-Bernardusabdij in Bornem (prov. Antwerpen). Een bouwhistorisch onderzoek met het oog op herbestemming. In Relicta 4, p.257-288.

¹¹² Deze inventarisatie werd opgemaakt door Caroline Vandegehuchte (juli 2003) in opdracht van Ontwerpcollectief Spectrum n.v. voor wat betreft **S4 t.e.m S20**. In maart 2010 werden nieuwe sonderingen uitgevoerd door Studiebureau Monumentenzorg (Caroline Vandegehuchte)

bijgevoegd in bijlage 6.

Onderstaande fiches betreffen dan ook enkel het onderzoek dat reeds in 2003 werd uitgevoerd door Spectrum.

Sondering 4 Schrijnwerk buitendeur (binnenzijde)

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: metalen plaat met witte grondlaag	
1	Kakigroen: olieverf	
2	Kakigroen: olieverf	S4010-G70Y
3	Donker groen	S3010-G20Y
4	Licht groen	S0502-B50G

Sondering 5 Wand in de gang op de benedenverdieping

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager	
1	Pleisterwerk: raaplaag (kalkpleister verstevigd met dierlijke haarvezels) Pleisterwerk: afwerkingslaag (ca. 5 à 8 mm dik)	
2	Violet (kalkverf)	iets donkerder dan S1005-R50B
3	Licht violet: kalkverf	S1005-R50B
4	Beige: kalkverf	S1005-Y20R
5	Wit: kalkverf	
6	Wit: kalkverf	
7	Wit: kalkverf	
8	Beige	S1005-Y20R

9	Beige (fragmentarisch bewaard)	S2005-Y20R
10	Beige	
11	Egaliserende pleisterlaag, ca. 2 à 3 mm	
12	Recente verflaag	Tussen S0502-B en S1002-B

Sondering 6 Wand in de dwarsgang op de benedenverdieping

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: baksteenmetselwerk	
1	Pleisterwerk: raaplaag: kalkpleister verstevigd met dierlijke haarvezels	
2	Pleisterwerk: witte afwerkingslaag	
3	Wit	
4	Wit	
5	Wit	
6	Wit	
7	Wit	
8	Wit	
9	Vernislaag?	
10	Kakigroen	S6030-G70Y
11	Ecru	Tussen S0505-Y20R en S1005-Y20R
12	Egaliserende laag	
13	Groengrijs	S2020-G50Y
14	Lichtgroen	S0520-B90G

15	Grijsgroen	S2020-G80Y
16	Geelgroen	S1050-G60Y

Sondering 7 Vertrek 0.1: schrijnwerk deur naar dwarsgang (binnenzijde)

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Donker blauw	S7010-G70Y
2	Blauw	S4010-G10Y
3	Licht bruin	S2010-Y30R
4	Grijsblauw	S2005-G80Y
5	Donker oker	S1020-Y10R
6	Roomkleurig	S0505-Y20R
7	Licht blauwgrijs	S1005-G20Y
8	Grijsbeige	S1010-G90Y
9	Wit	

Sondering 8 Vertrek 0.1: schrijnwerk deur naar dwarsgang (buitenzijde) (foto 36)

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Donker grijs	S4005-G80Y
2	Licht grijs	
3	Beige met een vernislaag	S2030-Y10R
4	Donker grijs	S4502-G
5	Groen	S3020-G20Y

6	Grijs	S2500-N
7	Wit	

Sondering 9 Vertrek 0.1: omlijsting deur naar dwarsgang (buitenzijde)

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Donker grijs	S4005-G50Y
2	Licht grijsgroen met een vernislaag	S2010-G90Y
3	Donker grijs	S4005-B80G
4	Groen	S3010-G20Y
5	Grijs	Tussen S2502-Y en S3502-Y
6	Licht grijs	S2005-Y
7	Wit	

Sondering 10 Vertrek 0.1: schouwboezem

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: stucwerk	
1	Licht grijs: kalkverf	S1502-G
2	Rozig beige: kalkverf	S2010-Y40R
3	Grijs: kalkverf	S2502-Y
4	Ecru	S1010-Y30R
5	Blauwgroen	S1020-B10G

Sondering 11 Vertrek 0.1: plafond

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: stucwerk	
1	Grijsgroen	S4010-G70Y
2	Wit	
3	Wit	
4	Wit	
5	Wit	

Sondering 12 Vertrek 0.3: wand

Onder het behangpapier werd een beschildering gevonden bestaande uit kaders met verschillende kleuren. Elk van deze banden werd apart genummerd en beschreven.

nummer	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Pleisterwerk	
1	Bordeaux bruin	S3040-Y90R
2	Wit streepje	
3	Grijs met een donkerbruine streep	S4000-N en S7010-Y50R
4	Bordeaux bruin	S3040-Y90R
5	Grijs met een donkerbruine streep	S4000-N en S7010-Y50R
6	Beige	S2030-Y20R
7	Donker bruine streep	S7010-Y50R
8	Grijs	S4000-N
9	Bruin	S4020-Y10R

Sondering 13 Vertrek 0.3: schouwboezem: middenvlak

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: stucwerk	
1	Roze met een bruine tint	S2020-Y70R
2	Kakigroen	iets lichter dan S2010-Y
3	Kakibruin	iets lichter dan S3010-Y
4	Roomkleurig	S1005-Y
5	Wit	

Sondering 14 Vertrek 0.3: schouwboezem: profilering

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: stucwerk	
1	Roomkleurig	S1005-Y20R
2	Roze	iets grijzer dan S1030-R
3	Licht kakigroen	S1010-G80Y
4	Kakigroen	S4010-G70Y
5	Groen	S3010-G20Y
6	Roomkleurig	S1005-Y
7	Wit	

Sondering 15 Vertrek 0.4: schrijnwerk deur (buitenzijde uitgevend op de gang) (foto 45)

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Donker grijs	S5005-R80B
2	Paars	S3010-R20B
3	Beige met vernislaag	S3030-Y30R
4	Kakigroen op witte grondlaag	
5	Kakigroen	S4010-G70Y
6	Donker groen	S3010-G20Y
7	Lichtgroen	S0520-B50G

Sondering 16 Wand op eerste verdieping

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Pleisterwerk: raaplaag verstevigd met dierlijke haarvezels	
1	Pleisterwerk: witte afwerkingslaag, ca. 1 mm dik	
2	Wit: kalkverf	
3	Wit: kalkverf	
4	Licht blauw: kalkverf	S1002-B
5	Ecru: kalkverf	S0510-Y30R
6	Ecru: kalkverf	S0510-Y30R
7	Ecru: kalkverf	S0510-Y30R
8	Licht blauw	S1005-B
9	Ecru	S0510-Y30R

10	Mosterdgroen	S2020-G80Y
11	Wit	

Sondering 17 Schrijnwerk deur (buitenzijde) op eerste verdieping

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Houtimitatie	
2	Grijs	Tussen S2005-Y en S2005-Y10R
3	Licht groen	S2020-G50Y
4	Groen	S3010-G30Y

Sondering 18 Schrijnwerk deuromlijsting (buitenzijde) op de eerste verdieping

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Houtimitatie	
2	Grijs	Tussen S2005-Y en S2005-Y10R
3	Licht groen	S2020-G50Y
4	Groengrijs	S3010-G30Y

Sondering 19 Schrijnwerk deur (binnenzijde) op de eerste verdieping

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Grijs	S5005-G50Y
2	Donker grijs	Tussen S7005-G80Y en S8005-G80Y
3	Donker bruin	S6020-Y10R
4	Licht groen	S1020-G40Y
5	Licht grijs	S1502-Y
6	Ecru	S1010-Y10R

Sondering 20 Schrijnwerk deuromlijsting (binnenzijde) op de eerste verdieping, klamp

Laag	Beschrijving	Overeenkomstige NCS waarde
0	Drager: hout	
1	Donker grijs	S5005-G50Y
2	Donker kakigroen	S6030-G90Y
3	Licht grijsgroen	S1005-G
4	Licht groen	
5	Ecru	S1010-Y30R
6	Licht groen	S2020-G30Y
7	Recente verflaag	S3010-G30Y

Schetsmatig grondplan van de gelijkvloerse verdieping met aanduiding van de sonderingen uitgevoerd door Spectrum NV in 2003 zie p. 58

5. De dakkap

5.1. De structuur

De 4 gespannen van de dakkap vormen vandaag samen met de puntgevels de structuur voor een zadeldak.

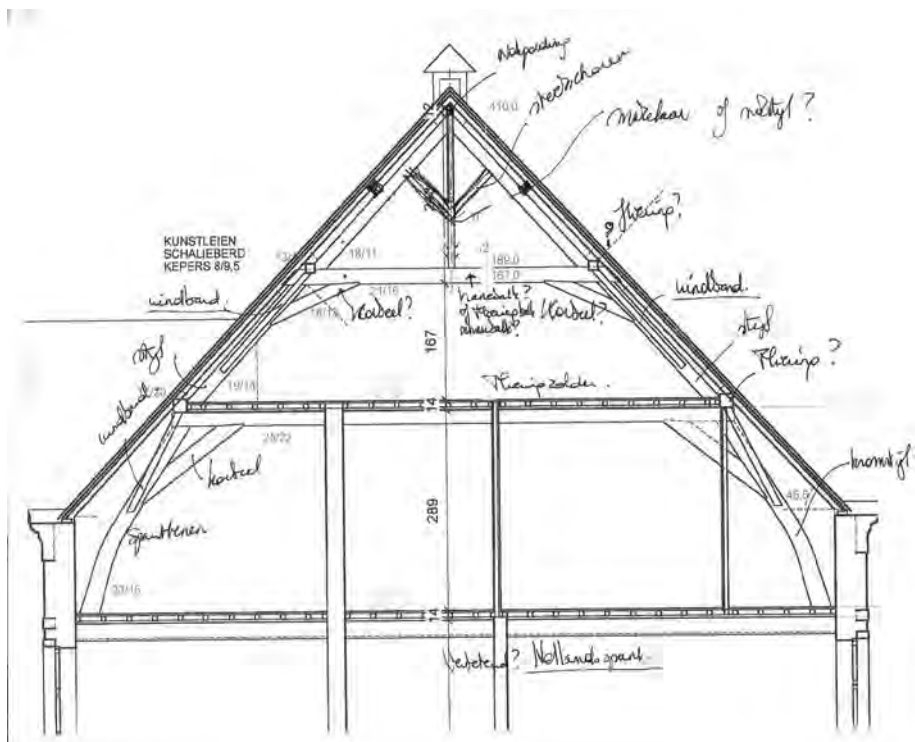
Bij nazicht van de telmerken op de dakspanten zien we achtereenvolgens de merktekens I, IIII, III en II en dit van oost naar west, dus t.o.v. de voorgevel van rechts naar links.

Terwijl de telmerken I, III en III telkens op de NO –zijde staan aangeduid is dit voor spant II op de ZW – zijde.

In spant I en II zien we aan beide uiteinden van de hanenbalk telkens aan de zijde van de puntgevel een regelmatige rechthoekige uitsparing. De bebording is ter hoogte van, wat op het eerste gezicht een windverband lijkt, schuin versneden. De planken bestaan niet uit één stuk maar worden schuin gesneden door deze 'hoekkeper' die in het zelfde vlak ligt als de andere kepers. De gordingen bestaan in deze eerste travée uit recuperatie hout.

Als we van de veronderstelling uitgaan dat het dak werd gewijzigd om puntgevels aan het gebouw toe te voegen, dan zijn deze schuine elementen geen windverbanden maar hoekkepers van een vroeger schilddak.

Een belangrijke vraag is dan: waar stonden de schouwen voordien en van wanneer dateert deze verbouwing? We zijn er voorlopig van uit gegaan dat deze belangrijke verbouwing gebeurde bij de modernisering van 1733.

Afbeelding 49: schets auteur

5.2. De dakvorm

Vermoedelijk was het oorspronkelijke dak een schilddak. Deze dakvorm wordt courant teruggevonden bij andere pastorieën uit dezelfde bouwperiode.

Afbeeldingen 55a, 55b en 55c: Het schilddak was een vrij typische vorm voor de Norbertijnerpastorijen uit de 17de en 18de eeuw.

Abbeiding 55d toont een zomerhuis van de paters Jezuieten uit 1655.

55a. Wezemaal – 1624 (abdij van Averbode)¹¹³

55b. Messelbroek 1754 - 1756 (abdij van Averbode)¹¹⁴

55c. Denderleeuw – verbouwd in 1783 (eveneens door Norbertijnenkanunikken uit de abdij van Dielegem bediend sinds 1280 tot de Franse Revolutie.¹¹⁵

55d Kortrijk – Patersmote – omweld zomerhuis van de paters Jezuïeten. Gebouwd in 1655. Interieur verbouwd in 1764. Uitgebreed in de 19de eeuw.

¹¹³ Schoss.web-log.nl

¹¹⁴ Picasaweb.google.com

¹¹⁵ flickr.com

BESLUIT.

Het uitgebreid archiefonderzoek dat werd uitgevoerd door architect Van Lembergen werd ingegeven door ernstige twijfels omtrent het bronnenonderzoek dat door Ontwerpcollectief Spectrum nv werd uitgevoerd in maart 2001. De datering van het gebouw in 1866 met het gebruik van recuperatiemateriaal volgens Spectrum was voor arch. Van Lembergen onaanvaardbaar. Het huidige pastoriegebouw zou volgens architect Van Lembergen wel degelijk dateren van 1733, zoals aangegeven in de gevel, maar zou in 1866 drastisch verbouwd zijn. De aanduidingen op het kadasterplan van 1866 waarin sprake van '**reconstruction totale, demolition, agrandissement, changement de limites**' hebben voor de grootste twijfels gezorgd, dit samen met de kaart uit de Atlas der buurtwegen van 1847 die op de plaats van de pastorie 2 gebouwen laat zien.

Door herlezing van de kaart van 1847, het pastoriegebouw bevond zich reeds op dezelfde plaats als het huidige, konden we de conclusie van Spectrum uitsluiten.

Arch. Van Lembergen voegt hier nog volgende bevindingen aan toe:

- *er is geen enkele verwijzing te vinden naar een nieuwbouw in 1866*
- *de kadastrale gegevens van 1866 werpen een juist licht op de toenmalige verbouwing*
- *de architectuur verwijst naar aanvang 18 ° en niet naar de tweede helft van de 19° eeuw*
- *in het notitieboek van pastoor Van den Daele staat de vermelding van de bouw van het koetshuis, dit schept duidelijkheid omtrent de kadastrale gegevens en ondersteunt een juiste interpretatie*
- *het bestaande gebouw werd verbouwd en uitgebreid zoals beschreven*
- *het bouwtechnisch onderzoek ondersteunt deze hypothese'*

Bedenkingen los van de hypothesen bij de oude "caerten" en kadastrale gegevens die de argumentatie van architect Van Lembergen mee ondersteunen:

*'De huidige kerk van Meuzegem is grotendeels verbouwd en vergroot in 1863.
Het gaat om een zeer eenvoudig landelijk kerkje voor een kleine parochiegemeenschap.
Opgetrokken uit ter plaatse gebakken veldovensteen, waarschijnlijk door de bewoners van Meuzegem zelf gevormd.
Voor de plint in witte zandsteen werd niet behouwen recuperatiemateriaal van de bestaande kerk herbruikt. Enkel de raamlijsten in arduin zijn nieuw.
Grafstenen werden aangewend als gedeeltelijke bevoering.
Hoofdzakelijk bekostigd door de parochianen, gesteund met milde giften van de familie Pesé.
Al het beschikbare geld was, in deze zeer armoedige tijd, opgebruikt.
De kerkfabriek moest meermaals lenen bij de gemeente Wolvertem zoals blijkt uit de notulen van het gemeentebestuur van Wolvertem.'*

'Het lijkt dus vrijwel ondenkbaar dat men drie jaar later de pastorie zou kunnen afbreken en heropbouwen.

** De witsteen van de pastorie was nieuw en behouwen bij de oprichting, geen recuperatiemateriaal zoals voor de kerk.*

** Metselwerk met herbruikmateriaal (afkomstig van de afbraak?) kan onmogelijk uitgevoerd worden met de smalle horizontale voegen, zoals het wel degelijk gemetseld is.*

** De baksteen waarmee de pastorie werd gebouwd is van groot formaat +/- 26,5 x 13 x 5 cm, niet gebruikelijk voor 19° eeuw.*

De veldovensteen van de kerk is in formaat 19 x 9 x 6 cm.

Waarom zou men dan niet hetzelfde steenformaat aangehouden hebben?'

Omdat de voorgaande stellingnames zo drastisch verschillend zijn, achtten wij het noodzakelijk het onderzoek uit te breiden en aan te vullen met verder bronnenonderzoek en een opmeting van de bouwsporen ter plaatse. Dit heeft volgende interessante bevindingen opgeleverd.

1. De huidige kelder bevindt zich enkel onder de kamers met nummers 03 en 04.
2. De toegang tot de kelder is vrij ingewikkeld en werd waarschijnlijk verlegd. De hertekende schets van 1860 toont de hoofdtrap in de hoofdgang en niet in de zijgang zoals nu het geval is. Er dient gecontroleerd of zich op die plaats sporen van een andere toegang tot de kelder bevinden. (dit kan pas na uitname van de huidige vloeren, het onderzoek zal aangevuld worden tijdens de restauratiewerken.)
3. De toegang tot de kelder met ingebouwde kast in vertrek 0.2 is in zijn huidige vorm later toegevoegd. Dit volume snijdt een hoek uit vertrek 0.2 en het bovenste gedeelte werd tegen het oude gestucte plafond geplaatst. Hierbij werden de lijsten beschadigd. De historische muurschildering liep door op de ZO-wand van vertrek 0.2 achter de ingebouwde kast.
4. Volgens eerste bevindingen van het VIOE in 2008 zou vertrek 0.3, de kamer met de meest

complete schildering op de muren ouder zijn dan het huidige gebouw. (17^e eeuw?)

Zonder voorbarige conclusies te willen trekken werd samen met het VIOE volgende veronderstelling gelanceerd: Kan deze kamer (een voormalige huiskapel?) behoren tot de 'oudste' pastorie¹¹⁶, en opgenomen zijn in de verbouwingen van 1733 en 1866?

5. Op deze muurschilderingen zijn overschilderde, aangepaste zones te zien. De oudste schildering loopt door achter de plint. De vloer kwam dus wellicht lager. De jongere schildering neemt het oudere motief over maar is aangepast aan het nieuwe vloerniveau met plint.
6. Links naast de schouwboezem is een oudere schildering zichtbaar die het motief overneemt van dat zich boven de deur bevindt in de tegenoverliggende wand.
7. Er was dus een beschilderde kamer vóór dat de huidige schouw werd geplaatst. (deze wordt in de 18de eeuw gesitueerd.)
8. Wat met de restanten van de aardewerken tegeltjes onder de huidige trap. We dienen na te gaan of deze zich eveneens onder de houten vloer van lokaal 03 bevinden.
9. In lokaal 01 zijn de sporen te zien van een dichtgemetselde nis. Deze nis is ouder dan de schouwmantel en behoort wellicht tot de bouwphase vóór 1866 en hoogstwaarschijnlijk zelfs vóór 1733. Ze behoort heel zeker niet bij het interieurconcept van de 18de eeuw.
10. De fundering mag dan wel ter hoogte van alle onderzoeksputten uit dezelfde materialen bestaan, ze is niet overal hetzelfde uitgevoerd voor wat betreft het al dan niet voorkomen van een versnijding. In het geval er een versnijding voorkomt, is deze niet overal identiek. Ter hoogte van de fundering onder de voordeur is alleszins een discontinuïteit vast te stellen. Een verbouwing tot in de fundering wijst toch op een belangrijke aanpassing. De stabiliteitsstudie onderschrijft dit.
11. De binnenmuren zijn niet ingebonden en uitgevoerd in ander formaat baksteen dan de gelijkvloerse gevels met uitzondering van de trapwand die doorloopt tot op de verdieping en wel is uitgevoerd in dezelfde grootformaat-baksteen als de gelijkvloerse gevels. Onderzoek van de Ir. Stabiliteit moet meer uitsluitsel geven of het hier gaat om alle andere binnenmuren.
12. De genummerde spanten staan niet in de juiste volgorde. (I, IIII, III, II) Het dak is, indien de spanten origineel zijn, gewijzigd. In de rechterzijgevel is een duidelijk horizontaal spoor te zien in het metselwerk onder de raamdorpels (puntgevel opgemetseld in formaat 19,5 x 9 x 4. Bovendien toont het stabiliteitsonderzoek aan dat de huidige dakkapel niet origineel met de houten dakconstructie werd opgericht. De balken werden hiertoe verlengd mits een liplas wat vandaag tot stabiliteitsproblemen leidt. De onderste stijl van de spantbenen III en IIII zijn afwezig ter hoogte van deze dakkapel. De bakstenen onmiddellijk naast de raamomkadering in kalkzandsteen zijn van hetzelfde formaat als de gelijkvloerse gevels. (26,5 x 12,5 x 5,5). De verticale delen van de raamomkadering werden waarschijnlijk gerecupereerd uit een vroegere dakkapel.
13. Aan de NW-zijde van het dak is een verspringing in het metselwerk te zien in kamer 1.8. Zowel aan de NW zijde als aan de ZO zijde ontbreken de windbanden. Mogelijks bevond zich aan deze zijde origineel een dakkapel.

Duidelijk is wel dat er zich verschillende bouwfasen opdringen:

19de eeuw

Referentie jaartal 1866:

'reconstruction totale, demolition, agrandissement, changement de limites'

- verbouwen, afbraak en nieuwbouw bijgebouwen en ommuringen binnenkoeren.
- Wijziging kadastrale gegevens.
- Aanbrengen cementbezettingen
- Aanpassen voordeur
- Blauwe hardstenen dorpels en nieuwe lintelen voor de ramen.
- Tegelvloer hal en keuken.
- Nieuwe houten ramen met pompspanjoletten en bolvormige trekkers beide in messing.
- Plaatsen voorzetwand in op rinkellatjes gepleisterd stijl- en regelwerk tegen de schouwwand van lokaal 0.1.
- Vernieuwen koeflijst plafond. (al kan dit ook een jongere ingreep zijn.)
- Herstofferen kamers met behang.

Voor wat betreft volgende elementen is niet met zekerheid te zeggen of ze in de

¹¹⁶ Als we het hebben over de oudste pastorie gaat het om het gebouw wat in 1609 werd opgericht door pastoor Johannes Booms. Volgens Prof. Krista De Jonge (K.U.L., RLICC) is het niet uitgesloten dat de kern van dit gebouw nog ouder is.

19de eeuw dan wel reeds in de 18de eeuw werden uitgevoerd.

- Verplaatsen of verbouwen keldertoegang samen met de bouw van de kast in lokaal 0.2
- Raamomkastingen in lokaal 0.2 met bolvormige hoekafwerking.
- Dichtmaken deur of plaatsen van 'valse' deur naar lokaal 0.2 met wandje in stijl- en regelwerk

18^e eeuw

Referentie jaartal 1733:

grondige modernisering met:

- Verbouwen van de vensteropeningen. (verleggen van de kamer-assen) Verwijderen van de kruismonelen.
- Bouwen van de huidige schouwen, in vertrekken 0.1, 0.2, 0.3 en 0.4. Ze zijn alle 4 op dezelfde manier opgebouwd. Schouwmantels in vertrekken 0.1 en 0.3 zijn gelijkaardig. 0.2 heeft geen verdere afwerking. Schouwmantel in 0.4 heeft een rechte houten afwerking (wellicht 19de – begin 20ste eeuw.)
- Wijzigen dakconstructie, verbouwing tot huidige dakkapel.
- Op- of verbouwen puntgevels met huidige vensteropeningen. Daarbij horend waarschijnlijk de deuropening gelijkvloers in de rechterzijgevel.
- Verbouwen binnenverdeling. Behalve één muur (deze van de trapwand) zijn ze allemaal opgebouwd uit een baksteenformaat verschillend van deze gebruikt voor de gelijkvloerse gevels.)
- Kamer verdeling in lichte wanden van stijl - & regelwerk.
- Verhogen vloeren in 0.1 en 0.3?
- Toevoegen vloerverluchting voor de verhoogde vloeren in de kamers 0.1 en 0.3. De verhoogde vloer in kamer 0.4 heeft deze verluchting niet.
- Overschilderen originele wandschilderingen.
- Kaleien gevels.

17^e – 18^e eeuw of ouder:

Vóór 1733: hoofdstructuur gebouw met:

- De gevels gelijkvloers en kruisvensters met de raamomkadering van de dakkapel.
- De moerbalken.
- De dakconstructie (4 spanten)
- De kelders
- Oudste wandschildering in vertrek 0.3?
- Vertrekken 0.1, 0.2 en 0.4 hadden duidelijk eveneens een wandschildering. Het is niet duidelijk of deze reeds tot de eerste constructie behoorde.

De diagnosenota stabiliteit ondersteunt onze bevindingen ter plaatse.¹¹⁷

Voor wat betreft de restauratie van het interieur van het gelijkvloers moet dit in zijn geheel worden bekeken.

In de late 17^e en de hele 18^e eeuw is 'Gesamtkunstwerk' een duidelijk 'Leitmotiv'.¹¹⁸

Waar mogelijk moeten alle medebepalende interieurafwerkingen mee in de afweging worden betrokken als daar zijn: schouwen, plafond-schilderingen, geschilderde lambrizeringen, muurschilderingen met architecturale motieven. Ook de relatie van vormgevende elementen in het plafond met deuren, raampartijen en schouwen kunnen hierbij betrokken worden.

Aangezien de pastorie meerdere 'modernisering' onderging, is dit ook te zien in het interieur. Bij de restauratie worden deze fazen zo veel mogelijk gerespecteerd.

¹¹⁷ TRI-Consult, Dr. Ir. Kris Brosens, Pastorie te Meuzegem, Diagnosenota stabiliteit. Werkdocument dd. 03.12.2008.

¹¹⁸ Idem